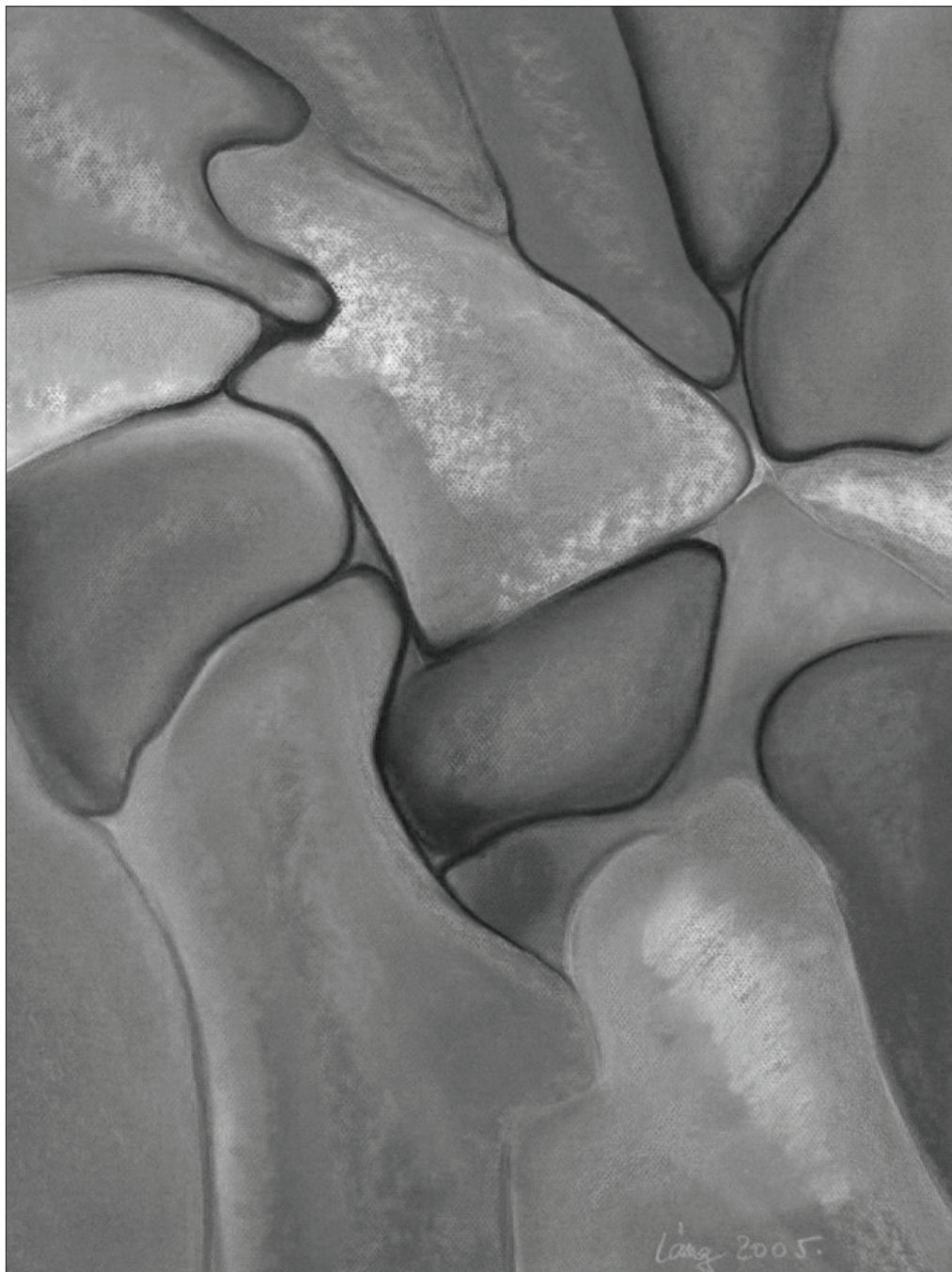

Caiete Silvane

Revistă de cultură

77

Adrian Popescu

**Poem pentru
„Caiete Silvane”**

Virgil Diaconu

**Poeme
pentru Ada**

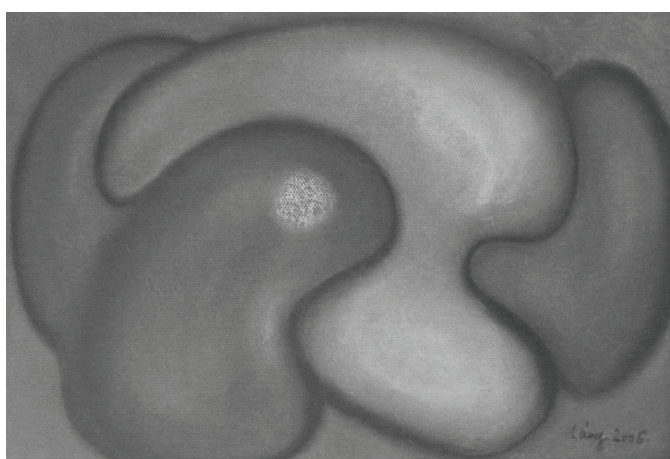
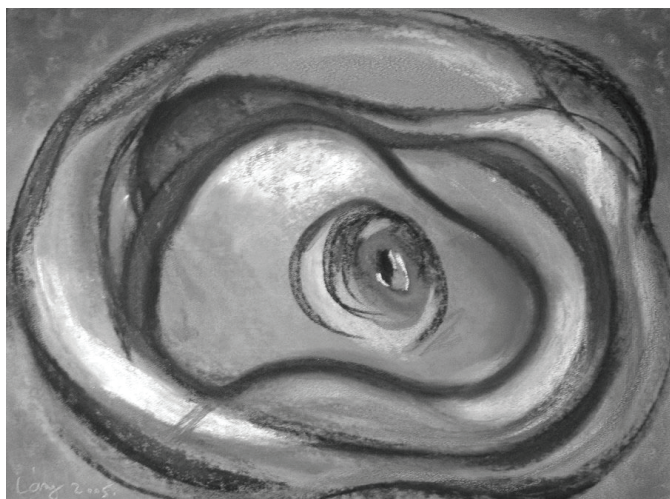
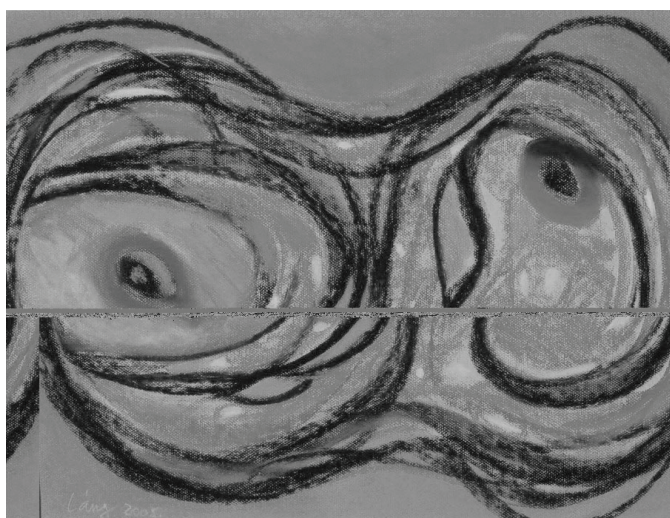
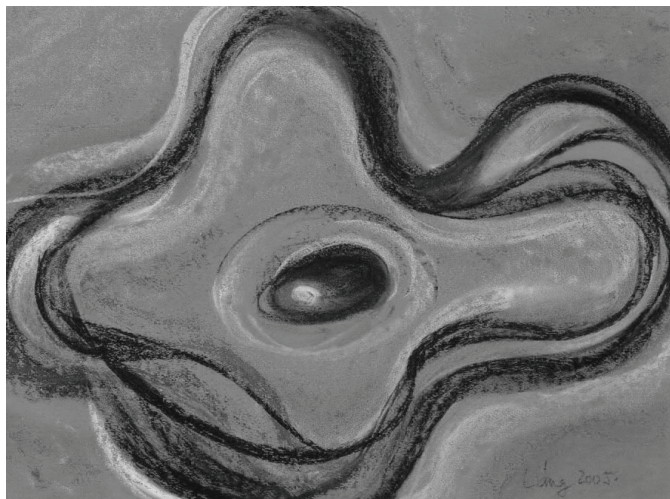
Gabriel Vasiliu

**Primul profesor
de limba
română de la
Universitatea
din Cluj –
Grigore Silași**

Lucian Perța

Parodie

**Ioan – Viorel Bădică, *Brâncuși după Brâncuși*
(cuvântul editorului: Daniel Hoblea,
prefață: Constantin Zărnescu)**

Láng Eszter

A absolvit facultatea de litere din Debrețin în 1972, urmând să se implice în viața artistică începând din 1990. A învățat bazele meseriei sub coordonarea lui Torok Sándor. Din 1997 participă la expoziții și sesiuni de creație din Ungaria și din străinătate. Pictura sa este aproape de abstracțiunea lirică, dar artista se ocupă și de grafică și fotografie. Publică poezie și critică de artă în mai toate revistele de specialitate din Ungaria.

Este membră a Uniunii Artiștilor Plastici din Ungaria, a uniunii pictorilor pasteliști, al Ateliers d'Artistes Internationaux, precum și a multor alte asociații de gen. Este membru fondator și curatorul galeriei Aulei Universității din Debrețin, critic al revistei de artă Új Művészet.

Participă la numeroase proiecte artistice internaționale având în același timp o bogată activitate la nivelul expozițiilor personale susținute în țări din Europa. Este laureata mai multor forumuri de artă dintre care amintim cel al Convenției Internaționale a Artelor Moderne din Stuttgart care i-a recunoscut meritele deosebite în domeniul activității artistice internaționale. Lucrările sale de artă se regăsesc în colecții din Ungaria, România, Polonia, Serbia, Franța, Germania, SUA, Taiwan, Japonia, Uruguay.

SZABÓ Attila

Poem pentru „Caiete Silvane”

Traian Ștef

foto Nicolae Gozman

Ninsoare

Ninge ușor și la noi un praf alb
Peste mizeria asfaltată
Ca tremurul din gene al unei vedete
Mimând dragostea pentru un fotbalist tatuat

Numai în pădure cade zăpada frumos
Peste urmele fiarelor peste oasele jupuite și
linse
Peste așchiile unui stejar din care s-a făcut
Talpa bisericii
Peste penele de vultur peste mătasea razei
De lună peste ochiul aprins dintr-o lucarnă
De la casa vânătorului
Peste marginile unui cra-
niu din care s-au pierdut

Amintirile peste boarea unei consolări
Chiuind pe un mânz negru înaripat

Calc peste zăpada din parcul orașului
Și simt cum amuțește ca plumbul
Ca peștele curățat de iubirile cavalerului ră-
tăcitor
Ca o cicatrice prefăcută într-o coajă de pâine
Și zvonul pașilor se-ncolăcește peste farme-
cele
Măștilor care dau bună ziua din vitraliile
Unde mucegăiesc în verde închis mari orgolii

A XI-a ediție a Festivalului „Primăvara Poeziei” / „Költészet Tavasz”

■ Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj și revista „Hepehupa” au organizat vineri, 29 aprilie și sâmbătă, 30 aprilie 2011, a XI-a ediție a Festivalului „Primăvara Poeziei”, proiect care în acest an a beneficiat și de sprijin financiar nerambursabil din bugetul local al municipiului Zalău.

Vineri, 29 aprilie, de la ora 17, în sala Porolissum a Consiliului Județean Sălaj a avut loc vernisajul expoziției de pictură a artistei Láng Eszter din Debrecen (Ungaria), vernisaj urmat de tradiționala întâlnire a poezilor români și maghiari. Cu acest prilej a fost lansată antologia de poezie româno-maghiară „Primăvara Poeziei XI/ Költészet Tavasz XI”, volum apărut la Editura „Caiete Silvane” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în traducerea poetei Simone Györfi, ilustrațiile copertelor fiind asigurate de artiștii plastici Flavius Lucăcel și Szabó Attila. Cartea conține poezii semnate de Boda Edit, Cristian Contraș, Devecseri Zoltán, Géczy Sándor, Daniel Hoblea, Dina Horvath, Kiss Lehel, Lakatos Mihály, Láng Eszter, Marcel Lucaciu, Müller Dezső, Viorel Mureșan, Viorica Mureșan, Olasz Valéria, Ion Pițoiu-Dragomir, Ioan Es. Pop, Daniel Săuca, Simone Györfi, Simonfi István, Viorel Tăutan și Doina Ira.

foto Nicolae Gozman

Sâmbătă, 30 aprilie, de la ora 10, tot în sala Porolissum a avut loc concursul de recitări de poezie, anul acesta sub semnul aniversării poetului Tóth Árpád.

Au participat, din Ungaria, la festivalul de la Zalău Kiss László și Lakatos Mihály de la Ministerul Culturii și Patrimoniului Maghiar; Borbáth Erika, director general la Institutul de Cultură Maghiară și Lectoratul de Artă Plastică; Láng Eszter, Debrecen, poetă, scriitoare, profesor universitar; Halmosi Sándor, poet și traducător din Budapesta; Olasz Valéria, poetă și interpretă de muzică clasică din Győr; Géczy János, poet din Veszprém; Kiss Marian, director general al Așezămintelor Culturale din Budapesta; Maholányi Páll și Kállai Péter din Szentendre. Sunt așteptați să participe și poeta Boda Edit din Cluj Napoca, poetul Müller Dezső din Lazur, județul Satu Mare, poetul Kiss Lehel din Gherla și poetul Simonfi István din Zalău, alături de poezii sălăjani cuprinși în antologia menționată.

■ Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, noua instituție de cultură aflată în subordinea Consiliului Județean Sălaj, continuă tradiția Festivalului „Primăvara Poeziei” organizat împreună cu revista „Hepehupa”.

În anul 2001, Centrul Culturii

Tradiționale (CCT) Sălaj, în colaborare cu Consiliul Județean Sălaj, a inițiat organizarea Festivalului „Primăvara Poeziei” – „Költészet Tavasz”, prin Szöke Ana, referent cultural al minorităților județului Sălaj, Cristian Contraș, directorul CCTS și Kiss László, redactorul șef al revistei de cultură „Versmondó” din Ungaria. Pe parcursul anilor, festivalul a fost sprijinit material sau moral de președintele Consiliului Județean Sălaj, Tiberiu Marc, de vicepreședintele Consiliului Județean, Csóka Tiberiu, de deputatul Seres Dénes și senatorul Fekete András, de Asociația Culturală „Pro Zilah”, de presa locală română și maghiară, de Muzeul de Istorie și Artă Zalău, Primăria Municipiului Zalău, Tipografia Color Print și de către persoane fizice, Kerekes Edit, Fejér László, Józsa László ș.a.

Suntem convingși că și această ediție a festivalului nostru, ca și antologia menționată, vor demonstra – mai ales pentru cei care încă nu s-au convins – că prietenia româno-maghiară, sub semnul magic al Poeziei, este roditoare. Roade culturale, de calitate, pentru sălăjeni. Și nu numai pentru ei. Pentru toți cei care cred, în România și în Ungaria, în rolul izbăvitor al Culturii în societatea contemporană.

Daniel SĂUCA

Primăvara Poeziei

11

Költészet Tavasz

Boda Edit

Párduc feltépte húsom

étel lesz tenéked,
alvadt, szivacsos vérem
enyhíti az éhed.
Virágzó mezőn a csontom
intő jel lesz néked.
Virgoncul, gyorsul, táncol
két fekete felhő,
alatta kizöldül
gazdag újesztendő.
Egyik ágán arany,
a másikon ezüst,
harmadikon gyémánt,
negyediken tükör,
ötödiken szőlő,
hatodikon búza,
hetedikén húsom gyolccsal betakarva.

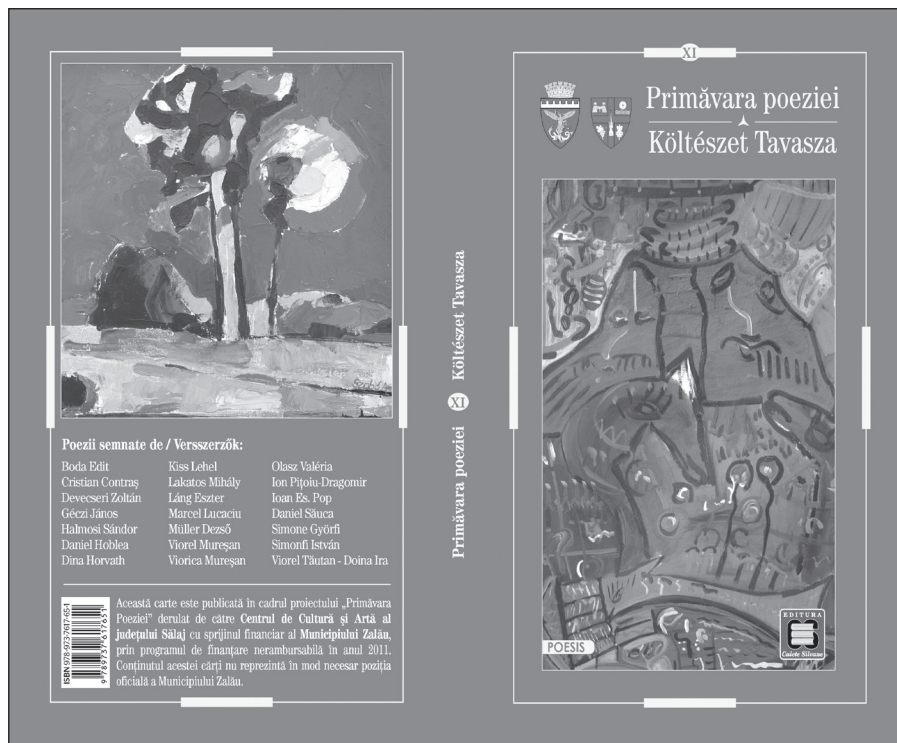
Te iubesc fără-ndurare

Bucate, ție,
carnea-mi, de panteră sfâșiată,
sângele-mi închegat, ca de burete
foamea ți-o adastă.
Semn îți va fi, doar ție, osul meu
în pajiștea-nflorată.
Doi nori innegurați
se-animă, se întetesc, dansează,
anul se primenește
cu verdea oază.
Aur pe-o creangă,
argint pe cealaltă,
pe-a treia diamant,
oglinďă pe a patra,
viță de vie pe-a cincea,
grâu pe a șasea,
pe-a șaptea-n giulgi de in, carnea mea.

Cristian Contraș

Peninsulară

La o răscruce de drumuri
Undeva în Campania
M-am aplecat să culeg o piatră,

Era lunguiață, sidefie, lustruită de vreme,
O clipă am crezut
Că e coasta unui soldat roman
Mort pe câmpul de luptă
Din ordinul unui împărat
Uitat de vreme
Apărând: Roma Eterna!
Am ridicat ochii,
În depărtare fumega un Vulcan,
Dincolo de apele Tyreniene.
Durerea e acum amintirea
În aspre sandale de piele,
Marșul tinereții, pasul cadențat
Pe Via del Sole.

Félszigeten

Valahol Campania-ban
Egy kereszteződésnél
Lehajoltam egy kő után,
Hosszúkás volt, gyöngyházás csillogású,
Egy pillanatig úgy tűnt,
Római katona bordája tán,
Ki letűnt idők
Császári parancsából
Hősi halált halt

Roma Eterna-t védve!
Felpillantottam,
Tűzhányó füstölgött a messzeségben,
Túl Tyrenes felségvizein.
Emlék maradt a fájdalom helyén,
Durva borszandálakban
Az együtemben menetelő ifjak,
A Via de Sole-n.

Devecseri Zoltán

Márciusi én/ek/em

„Hol voltak (...-k, B-ék), mikor mi a falhoz állítottak méltóságával néztünk ellenségeink szemébe!”
(Csóri Sándor)

Azt írja az újság(ban Sándor György),
„... a magyar nyelv megint szép lesz?
Méltó régi nagy híréhez?”
Tegyük föl: tizenötödikéhez.
Sóhajunk hosszú, de véges
– verset ígértem:
hat-jegenyés csészében hűtöttem kávé,
hajnali mérget s hajoltam
március-csiholó lapomra, ám

lépeshátrányba kerültem:
virágaim hazamenekültek
lakó-falum diszkóhodályából,
– nem reményelhettek
alkalmi segélyt, úgymint
víz, emberkéz tápsó-óvadéka
... már-már verssé
bűvölték meddőségemet:
bizony mondom: leveleik
háromannyira merészkedtek
azóta – példák,
anyám szobájában családtagok –
s mint lenn délen a társat
bújtatják a kontár-forradalmárt,
ki hobbikertjében kapálgat...!
Ennyit tehet, s kérdőjelek
görbületét feszegeti és
patétikus záradékként felel
egy alig bővített mondatot:
Mert alattvaló most se vagyok,
MÁRCIUS ÁTTELEL
MÉGIS (!)

În martie, cânt(ec)ul (m)eu

„Unde-au fost ei (...), B...), când singuri noi
priveam în ochii dușmanilor noștri
cu demnitatea celor puși la zid!”
(Csóri Sándor)

Scrie-n ziar (György Sándor),
„...maghiara limbă fi-va iar frumoasă?
Demnă de-n lume al său nume?
De idele lui martie, anume.
Suspiniul lung e, însă am promis
poem cu finișul omis:
cavea răcii în ceașca-mi cu șase plopi,
otrava mea din zori; și m-aplecai
să scriu de-un martie scânteietor, dar vai,
c-o piedică eu mă trezii:
florile mele s-au refugiat
din discoteca satului-părinte,
- de vreme ce n-au mai sperat
măcar în ajutorul ocazional, precum
un strop de apă, ori îngrășăminte
... gândul sterp
mai, că se transformă-n poem:
aieva spun: frunzele lor
de-atunci se avântară întreit,
familie au devenit
în cămăruța mamei
ca pe-un tovarăș hăituit din sud
ascund pe amatorul revoluționar,
ce dă cu sapa-n hobbiiul din hotar...!
Atâta poate, semne de-ntrebare
încearcă să îndrepte și
o clauză mai pune într-un colț de frază
patetică-ncheiere:
Cum nici acum nu sunt supus,
IARNA-I PE DUCĂ, MARTIE
TRĂIEȘTE (!)

Géczi János

Mézelő méh

Alexandriában hatalmas lesz, ha fölépül,
a nyár,
könyvek nyílnak és napfényben fürödnek
a lányok.
A sivatag ez idő szerint sivár,
kígyó bűvik hűsölni a föld alá.
Ma a tenger mormog, mint aki álmodik,
s az álomban másik idő más nyelvén rója
egymás után a jambusban gördülő
hullámokat.
Hogy ne értsd, te, ki a partján heverészel.
Gondold mostan el, én üzenek
a tengernek mondataival az azúrkék
írólapon.
Növelem fel az üdítő illatú növényt,
mely oldaladon növekszik, hogy frissítse
leheleted.
S küldöm hozzá az aranyporból gyúrt
méhet,
adjon példát neked, a mézgyűjtésből.
S ha elgondoltad, készíts tervet a
városnak:
Alexandriában elmúlás nélkül virágzanak
a könyvek,
és a napfényben, hogy az árnyékban is
észrevedd,
kinyílt rózsaszálat tartanak arcuk elé
ernyőként a lányok.

Albina lucrătoare

În Alexandria, clădită, de va fi, va fi imen-
să vara,
se vor deschide cărți și-n soare fete s-or

îmbăia.

Deșertu-i neumblat acum,
se-ascunde sub pământ șarpele, la răcoare.
Azi leneș toarce marea, de parcă ar visa
și-n visul ei talazul rostogolește iambic
spuma în limba vreunui veac mai
îndepărtat.
Ca tu să nu pricepi, pe malul ei culcat.
Gândește numai, eu îți scriu
cu frazele mării pe-ntinsul de azur.
Cresc planta cu mireasma răcoroasă
de lângă coasta-ți, să ai suflul proaspăt.
Și-i trimit albina din praf de aur
model să-ți fie, pentru al mierii, strânsul.
Și gândul împlinindu-l, orașul
plănuiește-l:
Cărțile-n Alexandria etern vor înflori
și-n soare, ca în umbră mai apoi să le vezi,
obrazul fetele și-l vor acoperi cu trandafiri.

Halmosi Sándor

Az elcsitulás eufóriája

Milyen jó lenne becsukott szemmel gépelni
csak tapintani a billentyűket
és elképzelni a szót
a beszédet, a csendet
a füleket, nyakszirteket, ajkakat közletről
a libbenő ruhafoszlányokat
nagy és nyárhús termeket képzelni
magunk elé
és leragadni egy suttogásnál
egy mosolynál
egy váll fölötti visszafordulásnál
futó tekintetnek mondják
pedig a tekintet nem fut, még utazás
közben sem

egy pontra figyel
és ha átsiklik, akkor is egybelátja a képeket
mert minden mindennel összefügg
legfőképpen te velem
és én teveled
a féléssel a féltés
az elengedéssel a hazavárás
a mérhetetlen önzéssel
a végtelen odaadás.
a kis apróságok
és a nagy narratívák.
a mítoszok.

Euforia liniștirii

Ce bine-ar fi cu ochii-nchiși s-apăs pe taste
abia atingându-le să scriu
și să-mi închipui un cuvânt,
tăcere, vorbe,
urechi și greabăn, buzele de-aproape,
crâmpeli de rufe care saltă
și răcoroase săli încăpătoare în fața
noastră
să ne imaginăm
și lângă-o șoaptă să ne ancorăm
lângă un zâmbet
la o privire aruncată peste umăr, cochet
i se spune privire trecătoare
însă nu trece, nu, privirea
se-oprește-asupra unui punct, din mers
și-alunecând apoi, percepe totuși întregul
peisaj
pentru că împreună
formează el un tot
dar mai ales
noi amândoi
teama cu grija-i una
și așteptarea ce-ți dă libertate
predându-te etern.
nesemnificative mărunțișuri.
marile epopei.
și mituri.

Daniel Hoblea

Megapower

Sub unghii mai porți
cenușa adevărului
iubita e îndrăgostită
de șarade inexistente
în van e totul
din miezul lucrurilor
nu mușcă decât
închipuirea și neantul
cuvintele ca niște soldați instruiți
mărșăluiesc spre poem și ard

sătul ești de mult
prea puținul clipei
de mult prea văzutele astre
chemi absolutul pre numele său
cel mai mic – megapower
(vine o muscă să ți se-așeze
pe pleoapa stângă)
eul-călăul
în uniformă de piatră
îți face un semn

(abisule-visule
ce urci prin mine
spre tine
simfonia care sunt
te va asurzi)

Megaerő

Körmeid alatt még ott hordod
az igazság hamvát
nem létező talányokba
szerelmes a szerelmed
füstbe megy minden
a történéis magvaiba
csupán a képzelet
és a semmi harap
idomított bakákként a szavak
a vers felé vonulnak és felélegnek

eleged van belőle
a semmitmondó percből
az agyoncsodált csillagokból is
nevén nevezed a tőkélyt
ez a legkisebb – megaerő
(körbepül egy légy s alászáll
bal szemhéjadra)
én-hóhérod
kögyenruhásan
mintha jelt adna

(én álmod, ó, te – mélység
rajtam keresztül
magad felé törekszel
a zenemű, ami vagyok
megsüketít majd egyszer)

Dina Horvath

evanghelii de vânt

se crăpase de ziuă, orbi însă ochii celor
ce uciseseră păsări,
orbi
se luminase, iar zorii tainice chipuri
în iarbă ciopleau
mute însă gurile celor
ce aruncaseră flăcări,
mute

apoi cerul mișcă nevăzutele harpe
sunetul
sunetul
văzduhul aprinse fierbinte
surzi însă cei ce numai
mărăcini semănaseră
surzi,
vai, am strigat
pentru cine atunci mărgăritarele,
pentru cine?
pentru El,
pentru voi,
pentru aceia care de pe frunțile lor
roua o varsă în iarbă,
de aceea
ca să nu se fărâme ingerul bucuriei,
ca să nu se despartă ceea ce El a unit
și am văzut atunci
ingerul bucuriei
cu aripile strânse
înăuntru nostru plângând,
cum să fac să nu se destrame?
cum să fac să-l înviu?
„și am văzut atunci
sufletele voastre
ca pagini albe în carte
gata
pentru ca un nou cântec
să fie scris.”

szelek evangéliuma

hajnalodott, pediglen fénye - vesztett
szeme a madárgyilkosoknak,
vakok
kivilágosodott, s a reggel rejtett arcokat
vésett a fűbe
pediglen a valamikor lángokat szórók
szája most néma,
néma
aztán mozgásba hozta láthatatlan hárfáit
az ég s a hang
a hang
a forró levegő fellobogott
pediglen süketek, akik
csupán konkolyt vetettek
süketek,
ó, jaj, kiáltám,
kinek hát az igazgyöngy akkor,
kinek?
Neki és
nektek,
s a homlokukról fűbe verejtéket
hullatóknak,
csupán azért,
hogy az öröm angyala meg ne törjön,
hogy amit Ő egybe kötött, együtt
maradjon
és láttam akkor
az öröm angyalát
maga köré zárt szárnyal

zokogni benseinkben,
mit tegyek, hogy szerte ne málljon?
hogy feltámasszam, mit tegyek?
„és láttam lelkeiteket
fehér lapokként
láttam egy könyvben
készen arra,
hogy rájuk írassanak
egy újabb éneket.”

Kiss Lehel

Ünnep előtt Jeruzsálemben

Nagy tömeg. Az ősi út porába
Gázol hatmilliószor ezernyi láb.
Hogy messziről lássa legalább
Ki is az a „zsidóknak királya”,
Sok kis ember kúszik fel a fákra.
Följebb papok, asszonyok alább,
Virulnak a falak és a fák;
Zsoltár zúg – a próféták zsoltára.
Itt vonul a megtöretett Ember,
Telve búval, kinnal, kegyelemmel
- felé száll ma áldás, gúny és átok.
- Drágáim – szól – ó, hogyha tudnátok,
hányszor akartalak két kezemmel
összegyűjteni, s nem akartátok!

În prag de praznic, la Ierusalim

Mulțime. Șase milioane ori o mie
Pășesc în praful drumului străvechi.
Măcar de departe să țină priveghi
Pe-“mpăratul iudeilor” să-l vadă, să-l știe.
Și omuleții, mulți, se urcă-n pomi.
Preoții, sus, femeile, mai jos,
Ziduri și pomi – totu-i în flori, frumos;
Răsună psalmi – profeților cântare.
Iată dar, Omul zdruncinat, cum trece,
De jale plin, de chinuri și de har
- spre el azi urcă slavă, batjocuri și ocară.
- Dragii mei – spune – o, de-ați ști,
de câte ori cu-ale mele două mâini
vrut-am, și n-ați vrut să vă strâng
laolaltă!

Lakatos Mihály

Hajnali szürkület

barnállnak a téren
nikotin-foltok
a ziháló világváros
elkínzott tüdején
mélyül a ránc
a hajnali napsütésben
(mint a rokonok

titkos gyűlölete)
valaki magában füstölög
mészrágta bütykös ujjak közt
ősz cigarettavég lapul
majd észrevétlen a földre hull
rendőrt zsi bong a tér
az erekben zubog a vér
és irigylésre méltó már a szív
míg poggyászból a szerszámnyelek
úgy merednek elő reménytelen
mint olcsó legényszállásokon
(hová nem szívesen megy a nő)
hideg hajnalokon a hímvesző
és ott barnállnak a téren
míg az ébredő világváros
gyűrött éjszágát levetkezi
majd a felkelő nap szemébe néz
és mélyről –
nagyon mélyről köhög

Crepuscul

în piațete pete maronii
de nicotină
metropola răsufică ca un
plămân chinuit
se adâncește ridul
zorilor însorite
(precum între neamuri
tainica ură)
unul fumează mocnit
mucul ascuns într-o palmă
bătucită și arsă de var
cade nestingherit
forfotă iscă-n piață jandarmi
sângele colcăie-n vene
și merită inima s-o pizmuiești
cum scula din bagaj i se ițește
lipsită de speranță, ca un penis
dimineața, în frig, în ieftinul
cămin pentru burlaci
(pe-unde nu dau volitive femei)
doar pete maronii
metropola până când se animă
mirosmele de noapte le dezbracă
privește-n ochii soarelui-răsare
și din rărunchi tușește –
din abis

Láng Eszter

a nap felé

csupa veríték
sár és hideg küzd ellene
és a fagyott ágak is
dróthálóként takarják az utat
ahogy igyekszik felfelé
mindig a napnak

mindig előre
hátra se nézve
mi marad a nyomában
szerteszét tiporva
minden igyekezet
vissza senki nem tarthatja
emlékei nem fűzik már hozzám
se máshoz
az idő befonja tűnő alakját
már csak egy árnyék
már csak egy pont
már csak egy érzés
már csak olvadt mocsok
vérrel keverve
s a nap még mindig távol
már ennyi se

spre soare

noroi și frig
și nădușeală o-nfruntă
și crengile-nghețate
de sârmă rămuriș pe drum
așa cum se îngheșuie în sus
mereu spre soare
mereu 'nainte
îndărăt ne-văzând
ce lasă-n urmă
strivit în patru zări
fiece străduință
și nimeni n-o poate reține
n-o leagă amintiri de mine
ori de oricine
și trupul ei dispăre-n timp
e doar o umbră
e doar un punct
e doar un sentiment
e doar o pată îmbibată
amestecată-n sânge
și soarele e încă, vai, departe
și nici măcar atât

Marcel Lucaciu

Poemul racilor

racii
găsesc totdeauna drumul
spre apele
gândului
racii
în cleștile lor
prind orice
minciună
racii
simt vijeliile
sub cerul senin
racii
merg înainte
veacul dă înapoi...

racii
 însetați de iubire
 pot să
 ucidă
 racii
 sunt mari singuratici
 într-o lume
 străină

Rákok dala

a rákok
 útjukat mindig megtalálják
 a gondolat
 hullámai felé
 a rákok
 minden kis
 hazugságot
 ollóra fognak
 a rákok
 napos időben is
 érzik a vihart
 a rákok
 előre haladnak
 az évszázad az, ki visszafelé tart...
 a rákok
 a szeretetre éhesek
 gyilkolni
 tudnak
 a rákok
 nagy magányosai
 egy idegen
 világnak

Müller Dezső

Nem akarom

Nem akarom
 a nap bánatát
 a föld szivárgó könnyét
 az ég sötét szalagját
 s a hold törött kedvét
 nem akarom
 a csillagok vakságát
 a bogarak megfeszítését
 a fák szétszóródását
 s a madarak kába keringését
 s nem akarom
 a hegyek merevségét
 a völgyek kisimulását
 a kutak feneketlenségét
 s az emberek otthontalanságát.

Nu vreau

Nu vreau
 jalea soarelui
 prelinșă, lacrima pământului
 a nopții, panglică întunecată

a lunii, indispusă ceartă
 nu vreau
 nici orbul stelelor
 chinuirea insectelor
 răsfirarea copacilor
 și zburătăcirea păsărilor
 și nu, nu vreau
 a creștelor rigiditate
 a văilor aplatizare
 fântâni până-n hău afundate
 și-a oamenilor deșărădăcinare.

Viorel Mureșan

Printre crengile cireșilor înfloriți

pe lumina subțire-a grădinii
 mâinile mele desenează scene cu păsări și
 animale
 de care mă speriu
 cum un tânăr sclav ți-ar goli ochii
 de tot ce-ai văzut pân-atunci
 vine o ploaie mărunță
 vin și niște prieteni și niște trestii
 apoi înșurubarea
 și înșurubarea
 printre două șiruri de urzică moartă
 pe un tăpșan
 poezia e animalul mâncat de viu
 de un alt animal
 ca o pâine
 din care curge sânge
 aer de hoit vine dinspre dicționare
 și scheletul de macaroane îmi apare iar în
 grădină

poezia poate fi și o frumoasă femeie
 pieptănându-se
 – mi-a șoptit cineva –
 sau un bătrânel închizând cutii cu cartușe
 într-o baracă de scândură
 viețile noastre
 – cât de bun a fost vântul cu ele –
 le mai ține să ne fâlfâie deasupra
 ca apa într-un borcan înclinat
 dimineața s-a dus
 urmă amiaza
 scheletul de macaroane îmi vine din nou
 în poiană
 cu părul negru și corbi pe cer sculptați
 în piscul unui munte înzăpezit
 printre crengile cireșilor soarele stă într-o
 parte
 ca un nasture cu ața ruptă

Virágba szökkent cseresznyefák között

áttetsző fényére kertemnek
 ijesztő madarakat és állatokat ábrázoló
 képet
 rajzolnak kezeim
 miként egy ifjú rab mindent, mit addig
 láttál
 szemedből kitörölne
 jön egy lassú eső
 és barátok is, íme, néhány nádszál
 aztán a szürkület
 s a szürkület
 a lejtőn
 két sor kipusztult csalánbokor között
 a vers, mint egy kenyér,
 amelyből vér csorog
 egy állat, amit még elevenül

szétmarcangolt egy másik állat
dögszag árad a szótárák felől
s kertemben ismét megjelenik a
makarónicsontváz
– valaki azt susogta –
cicomázkodó szépasszony is lehetne a vers
vagy tán egy kisöreg, ki golyós dobozokat
palánkbódéba rejt
életeinket
a szél, mily úriasan bánt el velük –
fenntartja még, renyhén mozogva
mint dőlt befőttesüvegben, vizet
elmúlt a reggel
aztán a dél
araszol a tisztáson a makarónicsontváz
havas hegy ormán mintha égre vésné
a hollókat és fekete haját
a cseresznyefák ágai között suta a nap
miként egy gomb, ha cérnája szakadt

Viorica Mureșan

Doar o pasăre cântătoare

nu există niciun loc
niciun timp în care să ne găsim
cei de-acum fără măști fără teamă
că ții ceva ascuns în corzile de la chitară
că îmi cresc păsări în păr
și ele ne fură câte puțin din călătoria cea
mare
împreună suntem
torți ale amforei fără contur
nu există niciun trup de pus în locul
amforei
niciun loc unde să găsim faldul pierdut
niciun timp de visare nu ne trece pragul
niciun sărut
doar o pasăre cântătoare

Csupán egy énekes madár

helye sem létezik
ideje sem egymásra lelésünknek
jelenben élők, ketten, félelem s
álarmentesen
gitárod húrjai közt, ha bármit rejtegetsz
vagy én növeszték madarakat hajjamban
s ők lassanként kilopnak ama nagy
utazásból
együtt vagyunk
egy kontúrmentes váza fülei
test nincs, mely elfoglalhassa helyét
helye sincsen az elveszett dicsfénynek
küszöbünket nem lépi át már az
álmodozás
vagy tán egy csók
csupán egy énekes madár

Olasz Valéria

Ahová megyek

Ahová megyek,
ott hegyek zengenek,
az élet törvényei már nagyok,
utat választhatok,
mert szabad vagyok.
Hát zengjetez hegyek,
én felétek megyek.
Tartsátok még fenn a napot,
sziklát mászni tanulgatok.
Lenézni is megtanulok,
megfürdök egy tengercseppben,
megmártózom
mindenségben.
Hát zengjetez hegyek,
mert felétek megyek.
Már látom a csúcsot,
s ha oda feljutok,
megérintem a napot,
felemelem a földet,
ott ülök a Mount Everesten,
s a világ kelyhéből hörpintek.
Győr, 2010. október 24.

Încotro mă-ndrept

Încotro mă-ndrept,
munții răsună,
legile vieții sunt covârșitoare,
drumul eu pot să mi-l aleg
în liberă mișcare
Spre voi eu mă îndrept,
Munților, răsunați.
Soarele-l țințiți, încă, pe cer,
urc stânci, de mă-nvățați.
Și mă deprind să cat în jos,
în ochi de mare mă-mbăiez,
cu veșnicia
mă înzestrez.
Spre voi eu mă îndrept,
Munților, răsunați.
Crestele sunt aproape
și, de mă-nalț,
eu soarele-l ating
pământul îl cuprind
pe Mount Everest șezând,
din cupa lumii sorbind.
Győr, 2010, 24 octombrie

Ion Pițoiu-Dragomir

Sentințe pe flori de sânger

După crima dintâi nici drept la
recurs nu mi-ai dat iar sesizarea
din oficiu a procuraturii chiar a

generat oarecare confuzie (ningea
invers ca niște lacrimi
cu ultim răsufu...)
mass-media - toată! - a uitat brusc
de politruci savanți pe catalige
trucuri pești cu iahturi lumini
de chihlimbar urlete strangulate
bufoni cobre iarmaroace în
intersecții cizme de pâslă ceasuri
colosale pe gât bestii cu decorații
cocote parlamentari de mucava
mercenari avortoni pe covorul
roșu mame ucigașe șacali cu
papion râme criminali de flori
boschetari în redingote lipitori
lătrăi pe „sticlă” filozofi de călți
zâmbete în staniol zefir sângeriu;
de toate s-a uitat (îți auzeam
întruna suspinul!) doar nouă
ne-au acordat zilnic spații uriașe
în goana lor după rating...
de ce (totuși) prin avocatul tău
în armură de cruciat mi-ai cerut
să mai așezăm o dată -
pe nou portativ -
irizarea sărutului?

Vérvirágokon, ítélkezés

A fellebbezés jogát is visszavontad
az első bűn után s a hivatalbéli
vádemeles bizony némi
zavart is okozott (fölfelé havazott
miként a könnyek
utolsó szusszanása...)
azonnali hatállyal az egész (!) média
megfeledezett túsarkú tudóokról
trükkökről borostyán fényű vitorlás
piperkőcök zajáról az elfojtott sikolyról
utcai bohócokról kobrákról piacokról
rongycsizmákról nyakláncon hordott
nagy zsebórákról kitüntetett csalókról
kurvákrol álparlamentárokról
a magzatgyilkos zsoldosokról is
a vörös szőnyegen és a gyilkos anyákról
csokornyakkendős sakálról s a virágot
kirágó gilisztákról lódenkabátos
hajléktalanokról és piócákról is
tévében csaholókról kócfilozófusokról
sztaniol-vigyorokról vérvirágos hajnalról;
elfeledtek ők mindent (sőhajod
folyton hallom!) és a réting után
loholva ők napestig velünk töltötték
hírozőneiket...
hát miért kérted (mégis) keresztes
lovag-szerű ügyvéded által
– hogy csókjaink csillámát
újából kottára
irjuk?

Ioan Es. Pop

banchetul

așa a fost mereu în casa noastră:
 trei paturi prin care trebuiau să treacă
 pe rând toți. și fiecare, vreme de generații,
 a
 urmat acest traseu și asta a devenit cu
 timpul lege
 și pe asta s-a întemeiat casa noastră.
 noi suntem ultimii născuți. celor nou
 născuți
 li s-a merit să șadă-n colțul luminos al
 încăperii.
 suntem prea proaspeți pe lume ca să
 înțelegem
 că în casa asta mai sunt și alții. lumea
 noastră
 e doar patul luminat de sub fereastră.
 trec ani buni până băgăm de seamă că
 părinții
 stau și ei aici, dar într-un alt pat, mai
 îndepărtat
 la care lumina ajunge cu mult mai greu.
 ei fac mai puțin zgomot,
 se mișcă mai încet decât noi.
 dar trec ani buni până să înțelegem asta.
 și într-o zi descoperim că dincolo de ei, în
 colțul
 cel mai întunecat al încăperii, e un al trei-
 lea pat
 și când aflăm încetăm să mai râdem -
 noi credeam că acolo, în umbră,
 se termină întreaga lume
 și acum găsim că cineva suflă acolo și
 nimeni
 nu-l ia în seamă,
 ni se spune doar: acolo este bătrânul casei,
 este tatăl tuturor,
 deci acolo este un tată, deci colțul acela
 există,
 îmi spun.
 apoi ne obișnuim și uităm și doar noaptea
 îl auzim pe cel din colțul opus
 cum gâfâie neplăcut -
 dracul l-a pus în aceeași încăpere cu noi.
 îmi locuiesc încă patul de lângă fereastră
 dar nu mai râd
 de cel care gâfâie în colțul opus:
 în sinea mea cred că în chip voit nu ne e
 arătat.
 și când e scos într-o zi afară, e scos din
 încăpere
 cu umbră cu tot și pentru noi rămâne un
 mare
 necunoscut.
 mi se dă voie să pipăi
 doar scândura nouă a scriului.
 în schimb, tatăl meu, din patul al doilea,

trece
 cu umbră cu tot în patul celui plecat,
 eu trec în patul lui, o carne tânără ocupă
 patul meu
 dinainte,
 dar totul se petrece încet și dintr-un
 pat în altul se trece după multă așteptare,
 a câștiga
 următorul pat e urmarea unei băătăii
 grozave,
 unei înclăștări lungi și ascunse,
 cei din primul pat râvnesc deja la al doilea,
 se
 vede asta în ochii lor, eu însumi mă simt
 mânat noaptea de-o râvnă grozavă să-i
 iau locul
 celui din al treilea pat, cel care gâfâie acum
 tot mai neplăcut în colțul lui întunecat
 și într-o zi patul al treilea este iar ușurat și
 cel de acolo e scos afară
 și bine vârat în patul al patrulea
 peste care se pune capac, să nu cumva să
 se întoarcă,
 pentru că
 patul lui a și fost ocupat și în patul al doi-
 lea s-au și
 năpustit ceilalți
 și în primul pat se aud oaspeți noi care
 încă nu aud
 cum cineva începe să gâfâie în patul din
 fund și acela
 sunt chiar
 și-n clipa-aceea ziua păru a se-nteți.

a dîszebéd

házunkban mindig is így volt:
 három ágy, amiket rendre
 mindenikünk kipróbált. és nemzedékeken
 át mindenki
 bejárta ezt az utat, idővel ez törvény lett
 és erre épült a házunk.
 mi vagyunk az utolsó ivadékok. az új
 jövevénynek
 megadatott, hogy a hodály világos
 szögletében üljön.
 túl frissiben jöttünk e világra ahhoz hogy
 megértsük:
 e házban mások is vannak. a mi világunk
 kizárólag az ablak alatti fényben úszó ágy.
 sok évbe telik míg rájövünk, hogy a szülők
 is itt laknak, csak egy másik, távolabbi
 ágyban,
 hová a fény nehezebben ér el.
 ők kevesebbet zajonganak,
 mozgásuk lomhább a miénknél.
 de sok év eltelik, míg mindezt megértjük.
 egy szép napon pedig fölfedezzük: rajtuk
 is túl, a hodály
 legsötétebb zugában, áll egy harmadik

ágy,
 és ennek tudatában elmúlik nevetésünk -
 mi úgy hittük, hogy a homályban véget ér
 a világ
 most meg kiderül hogy ott valaki lélegzik,
 rá se
 hederít senki;
 csak ennyit mondanak nekem: amott a
 ház öregje,
 mindenek atyja.
 ott tehát egy atya tartózkodik, mondom,
 az a sarok
 tehát létező.
 majd megszokjuk, és elfeledjük, éjszaka
 meg csak
 halljuk ama sarokból hogy az illető mily
 bántóan
 liheg -
 az ördög műve, hogy egy szobába került
 velünk.
 az ablakmenti ágyban lakozom de már
 nem
 nevetem ki
 azt aki a túlsó sarokban liheg:
 magamban azt hiszem, szándékosan
 rejtegetik
 előlünk,
 és mikor egy napon kicipelik, a helyiséget
 árnyékkal, mindennel együtt hagyja el, s
 szemünkben a nagy ismeretlen marad.
 nekem csak a koporsó friss deszkáján
 szabad
 végigsimítanom.
 apám viszont, a második ágyból,
 árnyékkal
 mindenestől az eltávozott ágyába
 költözik,
 én az ő ágyába bújok, előző fekhelyemre
 zsenge
 lény költözik,
 de mindez lassan esik meg és egyik
 ágyból a másikba hosszan kívárva
 megyünk, a
 soros
 ágy bevételéért kemény harcok dúlnak,
 tartós és titkolt egymásnak feszülések.
 az első ágybeliek már a másodikba
 vágnak,
 meglátni
 tekintetükön, éjjel
 keményen tör rám a vágy, hogy
 elfoglaljam
 a harmadik ágy lakója helyét aki mind
 kiállhatatlanabban liheg a homályos
 sarokban.
 míg egy napon, a harmadik ágy újra
 megürül és
 a benne lévő kicipelik és a negyedikbe
 tuszkolják,
 amelyre fődél is kerül, nehogy az istenért

visszatérjen, mert
 az ágyát máris elfoglalták, és a második
 ágyat is
 megrohanták a többiek
 és az első ágyból újoncok hangja hallik
 akik még
 nem hallják
 hogy a leghátsó ágyon valaki mint kezd
 lihegni s
 az éppen vagyok
 s e pillanatban a nappal mintha begyúlna.
 (Traducere în limba maghiară de **Cseke
 Gábor**)

Daniel Săuca

Din imposibilele poeme de la Zalău

22 decembrie 2010

Scriu tot mai rar serios
 E și acesta un semn că am ajuns
 Nesperios de serios
 Mai ales când mă uit la tine
 Și văd un pahar gol, incredibil de gol
 Cum dracu' să fiu serios
 Când aștept urletul dintâi
 Când calculez înghesuiala pe metru pătrat
 Din scumpul nostru iad
 Cam prea scump, iadul ăsta
 Și nici în rai nu se anunță
 Reduceri semnificative de prețuri
 Promoții la smoală, la funie și la bocsi.
 Asta e. Scriu tot mai rar serios
 Am ajuns un neserios prea serios
 Sau un serios prea neserios?
 Oricum, sunt prea serios
 În orașul în care nici măcar
 Moartea nu-i moarte
 În orașul în care nu te-am cunoscut
 niciodată
 În orașul în care nu vei ajunge niciodată
 În orașul în care nici nu vom trăi
 Nici nu vom muri.
 Da, evident
 E un oraș din Pacific
 Din Pacificul de mijloc
 Un oraș în care în fiecare zi
 Au loc revoluții
 De pildă luna, în fiecare luni
 Fix la ora opt și-un sfert
 Are loc revoluția din decembrie.
 Asta e. Scriu tot mai rar serios
 Mai ales când văd cum
 Ninge bezmetic – așezat
 Peste orașul blestemat
 Să-și șteargă nasul

După fiecare revoluție...

Ama lehetetlen zilahi versek egyike

2010. december 22.

Egyre ritkábban írok komolyan
 Jele annak ez is, hogy komolytalan
 Komollyá váltam
 Hát még, ha terád nézek
 S üres poharat látok, még milyen üreset
 Komoly, hogy az ördögbe még legyek
 Míg az első felordításra várok
 Drága poklunkban míglen
 A négyzetméterre eső tolongást számítom
 Drágállom e pokolt
 A mennyekből sem hírlík
 Némi árlejtés bokok
 Szurok avagy sodort kötél terén.
 Ez van. Egyre ritkábban írok komolyan
 Komolytalanokodásom egyre komolyabb
 Vagy komolyságom túl komolytalan?
 Mindenképp túl komoly vagyok
 E városban, hol a halál
 Sem igazán halál
 E városban, hol nem ismerkedtünk meg
 E városban, hova sohase jössz
 E városban, hol nem is fogunk élni
 De halni sem.
 Nahát, igen
 Csendes-óceánbéli város ez
 A kellős közepéből
 Oly város ez, ahol naponta
 Élednek forradalmak
 Hétfőn például, minden hétfőn
 Negyed kilenckor pontosan
 A decemberi forradalom kirobban.
 Ez van. Egyre ritkábban írok komolyan

Még inkább, hogyha látom
 Hó szállingózik bolond csendben
 Az átkozott város-veremben
 Hogy töröljön szípigó orrán
 Minden forradalom elmúltán...

Simone Györfi

(cum se ascute timpul)

cum se ascute timpul pentru noi
 între veghe și vis,
 ca o sălbăticiune zbătându-se
 poate că-i legământ
 sau necuprins –
 dumnezeu ne privește
 fără să clipească
 fără să facă vreun gest
 gândurile se-ntorc obsesiv
 sinecură a minții
 în al gândirii lest
 azi se ascute timpul pentru noi
 pleoapele ni-s îngreunate
 de recunoașteri,
 de nepătrunsul imbiator,
 astute idealuri ne-au trădat
 cu populiste
 promisiuni de decor
 vai, se ascute timpul pentru noi
 ne văduvește
 de bucuria zilei de mâine
 înfiorător,
 mușcă din noi bănuiala
 că poți fi lăsat să mori
 ca un câine

(kiélesedik az idő)

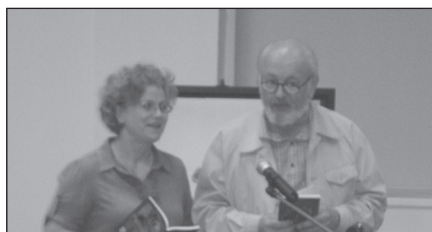
hogy élesedik lassan az idő
 - álom és ébrenlét között
 vonaglik, mint egy állat
 szövetség ez talán
 a végtelen fölött
 az Isten ráncosodálkozik
 oly mozdulatlan
 szeme se rebben
 a gondolatok bántón térnek vissza
 az eszmeftuttatások
 agytekevnyében
 ma lassan élesedik az idő
 felismerések
 nehezítik szempillánk,
 hívogató rejtélyek
 ravasz eszmék árultak bizton el
 nagy hangon kürtölt
 szemfényvesztő ígérekkel
 jaj, lassan élesedik az idő
 az örömteli várás
 a holnapokból kifosztja
 belénk mar a gyanú,
 a borzalmas felismerés
 hogy hagyhatnak meghalni
 mint kutyát a rossz gazda

Simonfi István**Vízben játszadozó buborék
belefulladt a levegőbe**

lepedőn a folt én vagyok
 a lepedőből vitorla leszek
 a foltból tenger
 de hol vagyok én
 magamra nézek és felkiáltok
 ki ez az ember
 visszhang jön-megy
 vízbefult buborék

**Bula de aer, jucându-se-n
apă, s-a-necat în văzduh**

pe cearșaf pata sunt eu
 velă va deveni cearșaful
 iar pata, mare
 dar eu, eu unde sunt
 privesc spre mine însumi și exclam
 cine-i omul acesta
 ecoul se întoarce
 înecat în văzduh

Poem în colaborare:**Viorel Tăutan -
Doina Ira****Aripi de înger**

L-am rugat pe îngerul păzitor să-mi
 împrumute
 aripile pentru o-ncercare de zbor
 și m-a refuzat. „Tu poți să zbori doar în
 vis,
 mi-a spus, și numai în propriul tău
 univers”,
 „dar asta înseamnă că voi rămâne singur”.
 „Nu te speria, vei fi mereu cu mine,
 în preajmă ți-am stat
 la naștere și în copilărie,
 acum, vezi, m-am înrăpat în femeie –
 să-ți protejez speranța pentru următorul
 sfert
 de veac.”
 Totul se leagă
 nimic nu este întâmplător,
 totul se bazează pe conexiuni,
 perorează filosofi și preoți măcinați de
 îndoeli, iată,
 floarea cireșului din fața ferestrei coche-
 tează cu astrele,
 sărutul soarelui o strivește până își pierde
 petalele

în praf „Așa se întâmplă și cu aripile,
 dacă ți le împrumut”, șoptește insinuant,
 „lasă-te în grija mea,
 te port în zbor doar unde îți dăruiești iubirea
 și vei fi fericit, chiar și atunci
 când vântejuri ascunse îți vor tulbura
 singurătatea.”

Angyalszárnyak

Megkértem védőangyalomat, kölcsönöznék
 nekem
 szárnyait csak egy próbarepülésre
 és megtagadta. 'Hisz te csak álmodban
 kelsz szárnyra,
 mondta, s csupán saját világodon belül',
 'de hiszen akkor te magányra ítélsz'.
 'Ne rettenj, örökké énelem leszel,
 melletted álltam
 születésednél és gyerekkorodban,
 most, látod, asszony képét öltöm –
 reményedet megóvnom az elkövetkezendő
 negyed emberöltőn.'
 Helyére ugrik minden
 semmi sincs találomra,
 kapcsolat van mindenképp,
 deklamálják, lám, filozófusok s kétely-
 marta papok,
 csillagokkal flörtöl a cseresznyevirág az
 ablakom alatt,
 mig szirmait a porba nem csókolgatja a
 nap. „A szárnyakkal is ez történik,
 ha kölcsönadom”, sűggyanút hintve,
 „hagyd rám magad,
 röptelek én a szerelem lelőhelye felé
 s boldog leszel, még akkor is
 ha rejtett örvények kavarnak fel
 magányodat.”

Traduceri de Simone Györfi

Colecția de călimări

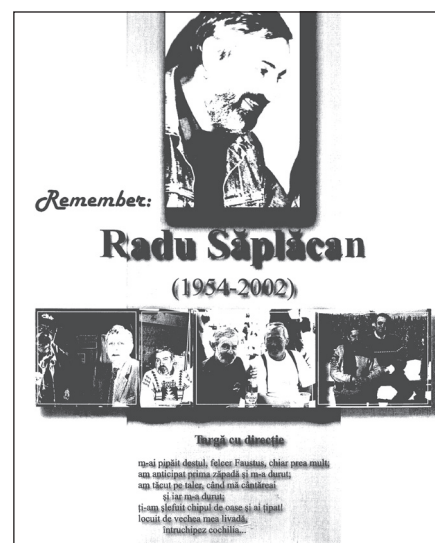
Afurisita lucrare a păianjenilor

Părăsind băncile facultăților, tinerii scriitori ai anilor '80 s-au regrupat, în întâlniri periodice, în cele mai neverosimile locuri din țară: la Sighișoara, la Piatra Neamț, la Dej. Aici, în municipiul de la confluența Someșului Mare cu Someșul Mic, la umbra severă a unei catedrale din goticul târziu, s-a rostit prima dată sintagma *generația '80*. Era în septembrie 1982, când Radu Săplăcan organiza la Dej un straniu colocviu, la care a invitat pe câțiva dintre foștii deținuți politici, care trecuseră și prin închisoarea de la Gherla, ca de pildă Nicolae Steinhardt sau Anton Dumitriu, dar și mulți dintre tinerii abia debutați, punându-i față în față. În sălile Liceului *Andrei Mureșanu* sau la Cantina Publică, iar seara acasă la Radu Săplăcan, într-un apartament de bloc, s-a purtat atunci pe buzele celor prezenți compoziția verbală ce va dobândi faimoasă carieră în istoria literară: *generația '80*. Acea clipă de inspirație s-a putut ivi numai datorită lui Radu Săplăcan. El a murit în urmă cu nouă ani, într-un aprilie ploios ca cel de acum, și și-a găsit mormânt sub streășina bisericii din Branișteea, un sat aflat la nici zece km. de Beclean, pe firul Someșului Mare. Ne-am strâns, la 15 aprilie 2011, venind de la Sighetu Marmăției, de la Satu Mare, de la Cluj-Napoca și Beclean, din Sălaj, lângă mormântul pe care ardeau flori proaspete de fosytia și lumânări. După un tedeum scurt, ne-am retras în biblioteca școlii, pentru evocări și o agapă. O expoziție fotografică și un scurt film l-au adus pentru o oră, pe Radu Săplăcan printre cei vii. La Bistrița s-a decernat premiul de critică literară *Radu Săplăcan* tânărului eseist Luigi Bambulea. Dezbaterile despre opera lui Radu Săplăcan mi-au prilejuit un nou contact cu poezia sa. Poetul și preotul Ioan Pinteș s-a îngrijit de această aducere-aminte, iar revista *Poesis* a editat un pliant comemorativ.

A fost unul dintre cei ce au construit generația literară postmodernă din interior, așa cum o făceau comorienții săi Ion Bogdan Lefter, Alexandru Cistelean, Radu G, Țeposu, Gh. Perian. A clocotit mult pentru starea literaturii tinere din anii '80 și de mai târziu, făcând risipă de articole de întâmpinare, cronici și eseuri, cam peste tot, stigmatizând însă oportunistul și veleitarismul în rubrica proprie din *Astra*,

îndrăzneț (pentru acele vremi) intitulată **Literatura futulă**. După încheierea studiilor de filosofie, la Cluj-Napoca, ca lider al cenaclului *Saeculum* în intervalul 1980-1986, a consolidat o direcție a optzecismului, cea transilvană, a cărei efigie, în lipsa faptei lui, ar fi arătat mai debilă. Dar că scrie însuși poezie, cu adevărat, eu n-am știut niciodată, până când, prin iarna 1998, Radu Săplăcan mi-a înmănat la Beclean volumul lui cu titlul **Livada Roentgen**, apărut cu câțiva ani mai devreme. Era debutul său editorial pe care l-a sporit în timpul vieții cu încă două plachete – **Ușor, deasupra lumii și Factorul șarpe** –, în ajunul trecerii ieșindu-i de sub zațuri straniu **Memorial cu păianjeni și fructe**. Preluat integral, adăugându-li-se și un ciclu de inedite, acestea toate compun sumarul unei ediții definitive, **Poezii**, alcătuită de Ion Mureșan și publicată la editura *Charmides*, Bistrița, 2003.

În mare parte experimentală, lirica lui Radu Săplăcan a săltat peste marginile creuzetului optzecist ca o reacție violentă la poezia declamatorie a epocii, pe care, de altfel, o vitriola și în seria de articole a criticului omonim. Având o indiscutabilă combustie existențială, poezia aceasta reușește să rămână și de o extremă concentrare a limbajului. Multe poeme au structură lapidară, dar și radiația semantică a haiku-ului. Iată numai două exemple excerptate din cuprinsul plachetei de debut: *legăturile noapților noastre / un pumn de apă – / răsunând pe ciment! (Noțiune de cenzură, p.27)* și *uneori dansatorul are sânge pe tălpi- / avem oare a judeca / o posibilă crimă? (Text de frontieră, p.36)*. Un poem într-un vers (dacă admitem existența acestei specii) ne obligă să refacem întregul dintr-o **urmă** ce seamănă cu *zidul părăsit*, unde Meșterul Manole va fi ispitit în eternitate să așeze cărămidă peste cărămidă: *o bucată de tencuială într-o poiană... (Poemul, p.33)*. Prin asocierea forțată, aproape oximoronică, e chiar definiția poeziei, așa cum a conceput-o Lautréamont sau poate Ungaretti, ca arc voltaic între floarea culeasă și floarea dăruiată. De la început se instituie o **estetică a golului**, a cavității, a scobiturii, prin antiteză cu **piramida**, cu piscul ce se înalță, ca în obsedantul poem arghezian **Între două nopți**, unde poetul își transformă casa în mormânt, iar săpând, dă peste alt mormânt, cel al lui Dumnezeu, în ale Cărui moaște i se

știrbește lopata. La Radu Săplăcan **golul** e ipostaziat expresionist, ca o *cicatrice*, o *gaură* sau *paharul gol* peste care se va prăbuși în cele din urmă *urletul: salcâmul căzut dintr-un basoreliev accentuează o cicatrice, aproape o gură – / agravarea chipului tău în paharul gol, inocent, / asemenea unei locomotive pe un patinoar... / constat invazia urletului ca un plastron alb și tresar; / atent, cineva îmi șoptește: «miere pe limbă, miere pe limbă...» / porcul și elefantul – schița absurdă a aureolei mele – fixează puterea de înțelegere... / Destul! – văd doar pielea întinsă a doi-trei filosofi mistici – / și totuși vino, vino iubito să valsăm direct în pijamaua unei înșorite spaimă – / în poem, amorul maxilarului cu pumnul pare semn de sănătate mintală, / deci: ne rămâne doar imaginea unui copil cu cicatrice, / vâslind din capul oaselor, dând ocol camerei și așezându-se foarte încet / într-un raft luminos... (Rezervația artificială, p.20). Dacă în poemul abia citat omul gol pe dinăuntru (*găunos* cum i-ar plăcea lui T.S. Eliot să-l numească) se salva agățându-se de o scamă de lumină venită de Sus, în alt loc asistăm la o metamorfoză tragică, cea a reificării, caracteristică mai ales literaturii absurde: *dragostea noastră vagonete de ceară discret cartelată... / dureroasă cât o injecție / în antebrațul unui om de zăpădă... (Refren fardat, p.35)*. A fost aceasta doar o treaptă spre spectacolul oniric al unui metaforic circ menit să inducă fie și un zâmbete crispat în blocul cenușiu al existenței: *vis cu trompeți și trapeziști de ocazie, o pendulă arteziană și o mireasă în formă de cerc – desfoliezi încet singurătatea, ca pe un cadou util... (1 aprilie / program de sală, p.37)*. Întreaga suită*

lirică din **Livada Roentgen** tinde spre o poezie care se citește închizând ochii după fiecare vers, lăsând imaginația să înflorească pe întuneric: *o cameră de copil,/ fără jucării tapetată cu poemele mele / abstracte.* (**Complexul Oedip/ Terapie intensivă**, p.42).

Volumul următor, purtând un titlu vag sorescian, **Ușor, deasupra lumii**, nu constituie nicidecum o fractură în evoluția poetului, căci stilistica expresiei plate tinde să se accentueze, iar tematic apar din nou elementele unui spectacol (oniric) al existenței, cu deschidere către formele disoluției: *un motan dansează în oglindă;/ roțile și roțile mecanismului seamănă cu poemul -/ se rostogolesc în mine, precum o pasăre vânătoare - peste deal străbate doar:// imaginea mea, încăruntită... (Film documentar, p. 60).* *Lucrez la un film documentar (p.77)* mai proclamă ludicul Radu Săplăcan, amintindu-și că *o serbare cât pergamentul așteaptă aplauze (61).* Dar ceea ce-l particularizează în aceste pagini este o vie expresie a **iernii**, asociată cu mai vechea simbolistică a **golului**: *sub picioarele mele scârțâie zăpada/ pe o uliță cu miros de vâsle (De seară, p.52); mă-ncearcă un fel de frig cărnos (Încet, deasupra lumii, p.53); cumperi un bilet, zgribulești și adormi (Nespus de mult colorate, p.58); azvârlit peste bord de atâta ninsoare/ cioplește din nou:/ că-*

tuse (Stranie înghețare, p.63); am anticipat prima zăpadă și m-a durut (Targa cu direcție, p.65); proaspătă iarnă s-a împodobit cu orașe / și sărbători de carton (Fals de duminică, p.67); frigul se naște din încheieturile vorbelor mele (Domnița Maria, p.70). Nu e însă **iarna**, adesea sprinteră a lui Alecsandri, nici cea îmbolnăvită mai degrabă în spirit, a lui Bacovia, ambele profund poetice; e un anotimp livresc, aproape provocat. În imaginarul poetic al lui Săplăcan s-a insinuat intuiția mallarmeană că **iarna** aparține poeziei, provocând moartea poeziei: *s-a ieftinit liftul la cinematograful și s-au scumpit donațiile;/ moartea izbucnește din țevi ruginite și-mi laudă barba,/ apoi mă alintă -/ un tramvai înghețat a devenit titanul orașului,/ iar eu flecăresc prostește aceeași pagină... (Oprește gândul, aici!, p.73).*

Ciclul **Factorul șarpe** (anul 2000) apropie poetul de un cosmos până atunci străin lui: cel religios. Arsenalul liric se încarcă de noi obiecte cu semnificație ambi- sau pluri-valentă, fluctuând între sacru și funerar: clopote frânghia (funia), paznicul de sfeșnic, icoana, momentele de reculegere. Ființa poetizantă e cuprinsă de o teroare sacră, de care nu se va mai izbăvi: *Vorbesc/ din ce în ce/ mai greu,/ mai rar,/ mai nătâng.../ doar Dumnezeu mă poate/ auzi... (Kalende, p.83).* **Memorial**

cu păianjeni și fructe este apariția testamentară a lui Radu Săplăcan, înțeleasă astfel de autorul însuși, dacă e să cădem la învoială că primul termen din titlu are sensul de *monument comemorativ*. Aici, ca și în alte câteva cazuri de opere poetice scrise în pragul expiației, proliferază câmpuri semantice medicale: *coridoare de lut ascunse prin vene, o furtună în halat alb, termometrul la gât (p.101), cana cu ceai amar (p. 102), o vizită (p.105).* Devine recurentă simbolică aluzivă: *dansează cai de lut, în arbori se ascund pasteluri de ceară, orga rubinie (p.112), cu fața spre steagul negru (p. 114), râul negru ni se refugiază în obraji (p.115), curând caii îmi vor scrie postumele... (p.116).* Din ludicul funambulesc ce domină această parte a creației, precum și postumele, ia naștere o poezie aliaj dintre pastel, idilă și recviem: *boala e o fecioară descrisă/ minuțios,/ asemeni unei flori de mină:/ structură, culori, irizări -/ seamănă cu un magnet invizibil/ care te atrage să-i mângâi obraji;/ pe lespezi negre orice corp/ cade sub propria-i umbră. (De primăvară, p.127).* *Afurisita lucrare a păianjenilor*, astfel își caracterizează Radu Săplăcan într-un vers apodictic o creație care se înscrie ideal într-o propoziție a lui Hugo Friedrich: *Uneori se pare că poezie modernă nu e decât notația unor presimțiri și a unor experiențe oarbe....*

Viorel MUREȘAN

Despre Peltz... numai de bine!

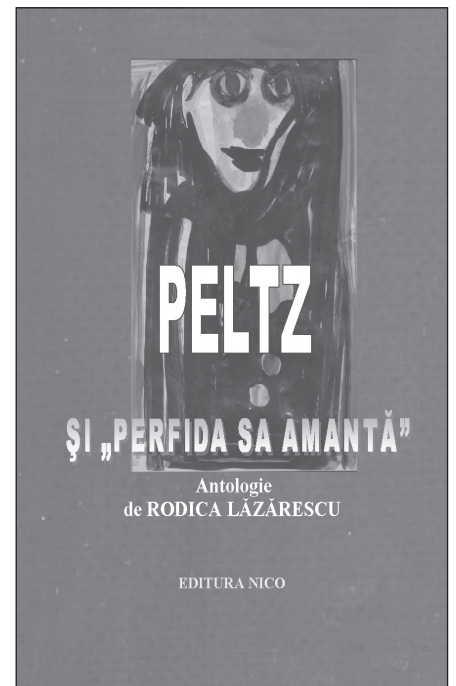
Trebuie să recunosc, cu o sinceritate care nu mă onorează, că, până mai ieri, Isac Peltz n-a reprezentat pentru mine decât un nume dintr-o lungă enumerație, cea a oamenilor de litere interbelici. Evreu, interbelic, autor al romanului **Calea Văcărești...** cam la atât se rezumau cunoștințele mele despre cel care a fost una dintre marile personalități ale epocii interbelice, rămas în umbră poate și din cauza „perfidei amante” – gazetăria, așa cum aveau să-mi demonstreze cele două cărți ale cunoscutei Doamne a limbii române, Rodica Lăzărescu. Deloc incomodată de acest statut, autoarea își încearcă puterile și ca istoric literar, dovedindu-ne că, dincolo de „Capcanele limbii române” (și am citat, trunchiat, titlul uneia dintre cele mai cunoscute cărți ale autoarei), există și „capcane ale istoriilor literare” care au impus, adesea discriminatoriu, liste incomplete de autori canonici.

N-aș putea să vorbesc despre recentul volum **Peltz și „perfida sa amantă”**, Antologie de Rodica Lăzărescu, Târgu-Mureș, Editura Nico, 2011, fără a aduce în discuție excelentul volum apărut în 2005, iar superlativul vizează nu doar

importanța științifică a cărții, ci și savurosul stil al autoarei, predilecția pentru titluri și formulări livrești sau, de ce nu, talentul scriitoricesc ce pare să se revendice chiar de la Peltz. E vorba de **Viața cu haz și fără a numelui Peltz**, Contribuții bio-bibliografice, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, 2005, volum care, asemenea celui despre care ne propunem să vorbim în acest articol, e parte constitutivă a consistentei teze de doctorat a autoarei, elogios prezentată de cunoscuta universitară, critic literar Valentina Marin Curticeanu.

Departate de a fi o simplă reconstituire a vieții și activității polivalentului Peltz, cartea apărută în 2005 se citește cu plăcerea pe care ți-o dă un roman bine ticluit, iar explicația vine din „modalitatea narativ-analitică ingenioasă care face lectura atractivă”, din veritabilul talent al autoarei care a știut să facă din biografia și creația lui Peltz „o unitate indivizibilă și deopotrivă un spectacol, jucat de unul și același personaj”, după cum afirmă, în *Cuvânt înainte*, criticul literar menționat anterior.

Net superioară clasicului gen al mo-

nografiei, lucrarea devine reper indispensabil în cunoașterea completă a literaturii române din cel puțin cinci puncte de vedere ce sunt, într-o formulare

actuală, „*cinci motive pentru care să citiți această carte*”: valorificarea întregii arhive Peltz, grație ajutorului oferit de fiica scriitorului, Tia Peltz, corectarea datelor biografice mistificate de cunoscutul gazetar sau de posteritate, ineditul dicționar de reviste la care a colaborat (laborioasă inițiativă!), pertinenta analiză a operei literare, cu bine-venite trimiteri la critică sau la mărturisirile scriitorului și ilustrative... ilustrări grafice de care se face *vinovată* fiica scriitorului.

După *lupte seculare, care-au durat câțiva ani*, lovindu-se de opacitatea și spiritul mercant al editorilor, după cum ne mărturisea chiar autoarea, iată editată antologia textelor lui Peltz, necesară ridicare a „vălului uitării ce s-a așternut peste activitatea de gazetar”. Fără a fi exhaustivă, căci antologatorul, spirit obiectiv, introduce în volum doar textele interbelice, renunțând la cele publicate postbelic (care păcătuiesc printr-o denaturare generată de teama repercusiunilor politice), antologia are meritul de a oferi cititorului o imagine completă a celui care a fost, cel puțin între cele două războaie mondiale, scriitorul și publicistul Peltz.

Deși se menționează drept criterii ale ordonării doar tematica și cronologia, e de remarcat și un alt criteriu (cel puțin pentru prima parte a volumului), respectiv gruparea acestora pe genuri și specii. Contribuțiile literare și jurnalistice ale autorului sunt, alături de interviurile și articolele critice care-i vizează opera, ingredientele utilei reconfigurări a personalității celui care, în anul „de aur” 1933, „era printre cei trei-patru romancieri care își permiteau un tiraj de 4000 de exemplare”, după cum afirmă Rodica Lăzărescu în preambulul volumului apărut în 2005.

Inegale cantitativ și calitativ, textele care se regăsesc în capitolele **Poezie**, **Proză** și **Dramaturgie** încearcă să rivalizeze cu mărturisirile, confesiunile din capitolul **În jurul romanului** sau cu articolele scrise într-un stil polemic, chiar sarcastic, pe care autoarea le organizează scrupulos, respectând, în plus, nu doar criteriul cronologic, ci și pe cel al tipologiei textului sau al publicației în care au apărut.

În capitolele **Articole din revista Îndrumarea** și **Articole din revista Zodiak**, antologatorul prinde texte apărute, chiar sub pseudonim, în publicația efemeră editată în 1916 (când Peltz abia împlinise 17 ani!) sau în cea pe care a păstrorit-o în anii '30.

Caragialesc, vulcanic, cu o peniță aflată sub impredictibilul și suculentul semn al oralității, Peltz pare, în aceste articole, la fel de actual ca marele dramaturg român, minunată descoperire, cel puțin în ceea ce mă privește.

Capitolul **Evocări** cuprinde iscusitele portrete literare în care îi creionează pe

Șt.O. Iosif, Macedonski (pe la al cărui „Literaturator” a poposit vremelnice), Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu, Lovinescu, Gherea, Delavrancea, Istrati, Zaharia Stancu. Anecdote sau descriptive, articolele sunt scrise într-un stil care, pagină cu pagină, devine inconfundabil, în ciuda varietății registrelor stilistice pe care le utilizează.

Suștin acuta actualitate a lui Peltz articolele ce se regăsesc în capitolul **Pamflet**. Cu titluri mai mult decât sugestive – „Tranciada” (construcție heteroclită cu iz legendar, dar care nu face decât să parodieze numele personajului politic Trancu-Iași) – sau virulente („Păduchele gloriei”), caracteristică ce poate fi cu ușurință asociată și textului: „maidanul vieții noastre publice depozitează cel mai impozant strat de excremente, de gunoi și de isteți ocolitori strategici ai codului penal”, articolele din acest capitol conturează o micromonografie a epocii. De la portretul urmuzian al „Șefului”, al „Domnului Găgăuță, simbolist”, „Băiatul, cu ochii virgini de lectură și cu mintea – Sahară a inteligenței – [...] Tânărul care de curând a intrat în familia verbelor, fascinat încă de surpriza acordului normal între subiect și predicat, tâmpeste domiciliul cu evocări rușinoase – bordelul și mirosme etichetate straniu, sau împerecheri de noțiuni trădătoare de prostie – și își poartă prin cafenele suficiența unei cravate imense și a unor plete răzvrătite...”, al „Miciei bestii burgheze”, al „Poetului singular” (titlu ironic, demontat cu fiecare paragraf), al „Corsarului de Dâmbovița”, al „Bancherului evreu” sau a celui român, la toposul cărturăresc „Capșa” sau la atmosfera epocii al cărei cuvânt-cheie era „Izmeneala”, articolele ilustrează cum nu se poate mai bine incultura și prețiozitatea pretenșelor personalități culturale și politice ale epocii.

În aceeași tonalitate, dar având ca pretext, de multe ori, amănuntul autobiografic sau experiența personală sunt scrise articolele incluse în capitolul **Varia**. Reține atenția cel care prezintă „Viața dulce-amară a Brăilei”, ce mi-a amintit de „Frumoșii nebuni ai marilor orașe” al brăileanului Fănuș Neagu.

Ancorat în **Actualitatea social-politică** (titlul unui alt capitol), ca să folosim un cunoscut clișeu postdecembrist, Peltz dovedește competențe de analist politic, punctând problemele fenomenului social-politic european sau ale cangrenatului „corp al burgheziei impotente”, în articolul „Însemnări pe un epilog roșu. Cangrena”. Delicata situație a evreilor, pace versus beligeranță, situația culturală a provinciei sunt, într-o succintă enunțare, temele celorlalte articole.

Exersându-și cu egal talent și pana de cronicar literar, Peltz emite, în articolele introduse în capitolul **Recenzii. Note**.

Cronici, judecâți de valoare cu privire la opera unor mari scriitori interbelici (poezi și prozatori deopotrivă) ca Rebreanu (despre care vorbește laudativ în anul următor apariției romanului „Ion”), Sadoveanu, Camil Petrescu, Călinescu sau Pillat, dar și a celor care n-au confirmat, peste timp, așteptările, ca să nu-l pomenim decât pe obscurul C. Răuleț. Minuțioasă, cu certe calități științifice e și analiza romanului lovinescian „Bizu”, chiar dacă finalul îl trădează pe adevăratul Peltz: „Romancierul de azi ne-a tras chiu-lul douăzeci și cinci de ani. Disimulându-și hohotul de râs sub zâmbetul d-sale de vanilie, – d. E. Lovinescu își poate spune, diabolic: I-am **ars!**”.

„Mișcarea literară” a primelor decenii ale secolului XX e prezentată pe un ton mai stăpânit, mai temperat, comparațiile sau analogiile dovedind, dacă mai era nevoie, vasta cultură literară a publicistului.

Nu la fel de condescendent este atunci când vine vorba despre revistele literare, atacând în mod vădit „Rampa” sau regretând absența unor nume mari din paginile „Vieții românești”.

Cu și despre Peltz e capitolul care încheie antologia de aproape 300 de pagini. Celor două interviuri care încearcă, după moda vremii, să decodifice, cu sprijinul autorului, romanul „Amor încuiat” le urmează puțin peste o duzină de articole în care *șinta* aprecierilor e, de data aceasta, Peltz. De reținut, din rândul autorilor, Felix Aderca, Eugen Ionescu, N.D. Cocea, Mihail Sebastian care, asemenea celorlalte nume mai puțin sonore care-și încearcă simțul critic pe romanele lui Peltz, elogiază sau denigrează, după caz, cu aceeași frenezie.

Am renunțat intenționat la menționarea cu acuratețe a revistelor în care se regăsesc aceste articole, iar argumentul e, ca să introducem un apud la argumentul distinsei autoare, următorul: „D. I. Peltz a colaborat la următoarele reviste: **Contimporanul, Literaturul, Flacăra, Sburătorul, Vremea, Tiparnița literară, Sinteza, Viața românească** și la alte cincizeci de publicațiuni literare. Repetăm: la alte cincizeci de publicațiuni.¹”.

Impresionantă această resurrecție a lui Peltz, copleșitoare strădania, cerbicia antologatorului și, ca să încheiem cu o dragă parafrază binemeritată, chiar dacă denaturată prin vehicularea frecventă și, adesea, inoportună (și cititorii îmi vor da cu siguranță dreptate): „Carte frumoasă, cinste cui te-a antologat!”

Carmen ARDELEAN

¹ C.P., *De vorbă cu I. Peltz despre romane, despre viață, despre literatură*, în **Facla**, anul XIV, nr. 19, 22 octombrie 1934, p. 2.

Crinolina și lirica impresionistă

Volumul *Poeme în crinolină*, semnat Dina Horvath și găzduit de Editura „Caiete Silvane”, constituie maturitatea artistică a autoarei, fiind o lirică brodată deopotrivă cu elemente clasice, romantice și moderne. *Crinolina* devine doar pretextul pe care se construiește din interior lirismul, amestecul stilurilor și problematica volumului îndepărtează textul de maniera secolului al XIX-lea.

Scrisoare târzie, în care este valorificat stilul epistolar tradus într-o formă lirică deopotrivă confesivă și autentică, ne descoperă o ființă nostalgică, fragilă, pe alocuri de o subtilă ironie, prinsă în vârtejul frământărilor cotidiene care devine catalizator: „vin eu cât de repede// acum nu pot/ e marea plină de năvod!”.

Scriitoarea distinge între două etape existențiale decisive pentru evoluția ei interioară: spațiul sacru al familiei, al poveștii, identificat unui spațiu calm, liniștit și văltoarea timpului actual care acaparează ființa până la disoluția totală. Cuvintele poemului *Epigonicul exercițiu* fac parte din câmpul semantic al suferinței, al combustiei care distilează. Focul nu mai este purificator, ci devine „însăpăimântătoare flacăra” ce agresează ființa din interior.

Dorința de a evada dintr-un univers cotidian al rigorii, al superficialității, al convențiilor supărătoare este evidentă în lirica propusă de Dina Horvath. Universul liric se concentrează în jurul ideii de sacralitate din sfera căreia sunt selectate cuvintele cu evidentă încărcătură religioasă: *Dumnezeu, po-mană, lumânări, semnul crucii* devin laitmotive lirice. Îngerul este și el personificat, se identifică generației retro, este un înger resemnificat, resemantizat în context actual. El, singur parcă în acest univers fragmentat, sfidează nepăsarea, ignoranța, superficialitatea și „își ia jucăria și fuge pe străzi/ nu are rușine de lume/ nu are teamă de gărzi/ de priviri ofuscate, zâmbete în doi peri”; el este cel care apleacă urechea celor aflați în suferință, face o muncă de apostolat în încercarea de a desprăfui sufletele prea prinse în jocul aparențelor: „dă de mâncare flămânzilor/ (...) /sparge geamuri/ și etichete lipite pe frunți,/ (...) / îi place chitara, un pic și moda punk/ (...) / ară în lung și-n lat cartierele lumii/ orașele căzute-n plictis/ îngerul meu e cuprins/ de-o vâpaie de revoltă și arțag” (*Îngerul meu proaspăt tuns*).

Unele poeme sunt scrise într-un ton jovial, ironic, incantatoriu de baladă sau de descântec: „contur în mov, contur în gri/ de-ai învia, de n-ai muri,/ din colțul mugurelui stâng/ ba mi te-adun, ba te răsfrâng” (*Cântec de trezit îngerul*).

Poemul *Hei-rup* trădează tribulațiile interioare ale poetei redată într-o structură ludică, reproducând într-o notă lirică jocul inocent al copilăriei prins în sonorități distincte și repetiții ce redau impresii fugitive, creând cele mai intime nuanțe personale: „toca-tem toca-tem toca-ta/ a trăi a muri a-nvia/ hei și rup, vai și of – spaimele/ unde ești, păzitor, îngere?/ pic-poc bum, scrâșnete, tic și tac/ – trecere prin ureche de ac/ mers în rând, dascăl nou și nuia/ cântă-n ton, bă elev- tra-lala” (*Hei-rup*).

Poemele Dinei Horvath glisează între cei doi poli ai existenței viața – moartea, iar între ei, ființa se consumă devorată de timpul care „ca în giulgiu/ ne-nfășoară/ ne strânge” (*Requiem II*). Imaginile kantiene, ale destructurării universului, ale prăbușirii constituie arhitectura de bază a acestui op liric: „sus, în cerurile Lui/ bate Domnul aspru cui/ bolta crapă, îngeri fug/ prăbușindu-se pe rug” (*Requiem III*).

Autoarea exersează stări într-un poem dominat de contraste: „ba-i e rău, ba nu-i e bine/ (...) / trece-așa prin pieptul

meu/ de la iad la Dumnezeu” (*Archeus*); alături existența este redusă la scară larvară, iar dorința de a experimenta condiția de nevertebrat, de reclusiune în propria-i carapace – văzută ca posibilitate de evadare, de libertate și eliberare de sub povara timpului, este evidentă în poemul *Mult puținul ei de viață*: „Cum ar fi să fii un melc/ anonim, lăsat în pace/ Să faci numai ce îți place,/ printre ierburi să petreci/ ca ele să vii, să pleci/ ca vântul să te întreci/ cu petale să te-neci?// Doamne, dacă am fi melci?”

Existența este o perpetuă reeditare în poemele Dinei Horvath, o reeditare a vieții, o metaforă a genezei: „visăm că suntem tineri, că ni se-ntâmplă-n oase/ livezi cu mere coapte și cu poteci umbroase/ neștiutori și tandri, abia niște copii/ jucându-se de-a viața, visăm că suntem vii...” (*La cosit pereți*). Polul existențial și cel scriptural al trăirii alcătuiesc un tot în *Poeme în crinolină*, ele coabitând tensionat, pe alocuri chiar vitriolant. Autoarea devine un critic acid, dar pertinent al veacului în care trăiește preluând de la impresionisti renunțarea la detalii și redarea trăirilor printr-o mare libertate a formelor: „ne-așmîm condeiu/ de un veac ce n-are/ bunul simț s-asiste/ la-mprimăvărare!” (*Poem electric*).

Nevoia recuperării spațiului matricial, dorința retragerii în necuvânt și tăcere, dorul de repaus, de *Unu* nescindat alcătuiesc poemul *Rugă*, definit ca o profesiune de credință: „scoate-l Doamne pre el/ din colții secundelor/ îmbibate de vipere/ înspre malul acela unde/ zăceam amândoi,/ el fără o coastă/ eu numai noroi/ un pumn de silabe,/ el fără o coastă/ eu cu gândul mușcării/ din fierea mărunții,/ fă o minune întoarce-mă/ în trupul lui/ și pe el/ în Tine!” Suferința devine viscerală, se instaurează treptat, acaparând ființa *in nuce* și întregul univers; ea străbate traseul dinspre universal spre individual: „încearcă să-mi toarne cu forța/ un adevăr suprem o...ceva/ mă durea inima foooarte rău/ și-n papuci, foarte rău,/ soarele mă durea! (*Mă doare soarele și-n papuci*). Profunzimea detaliilor și caracterul polemic dialoghează, pe alocuri, în acest volum. Subiectul reprezentat în poem este compus dintr-o armonie de lumini reflectate și schimbătoare, niciodată aceleași, ele palpând de o anumită dinamică, alături de încremenire, uneori de lumină alături de întuneric, pe alocuri de viață și de moarte: „vreau să te-mbăt, dar nu cu bere/ vreau să mă-mbeți, dar nu cu vin/ miresme lungi de rosmarin/ adu, din zarea altor ere, // în miezul nopții îngeri verzi/ trezește-n crucea ierbii - lasă/ pe raza strecurată-n casă/ cântec de trubaduri, aezi// nu va fi nici un ochi să vadă/ sfințita clipă, limpezimi/ albastre vom turna în vin/ când ninge-vom albi în ogradă// vom fi doar noi/ ș-un heruvim!” (*Festin*).

Poemul *T(r)otuși* propune o tulburătoare imagine escatologică pe portative lirice: „scârțâie axa lumii într-o parte/ vor cădea ploi, fulger neîncăput/ privirea o va părjoli, va arde...”.

Spațiul simbolic pentru a celebra progresul tehnic, societatea industrializată, lumea desacralizată nu putea să fie reprezentat mai loial decât în poem, devenit adevărată „catedrală” a lumii moderne: „...au plantat șine schele fabrici uzine/ fier-betoane asfalt și tăceri/ de marmură neagră.../ (...) / soarele – o tinichea – scoate fum,/ picură din cer pumnal,/ sânge negru, mineral/ (...) / nici poetul nu mai găsește/ pumnul de licurici,/ lui îi este cel mai foame/ cel mai sete/ cel mai dor...” (*De tranziție*).

Adevărați psalmi ai suferinței, ai căutării devin poemele Dinei Horvath, în descendența psalmilor arghezieni, poeme ce trădează o criză interioară, o scindare a eului, o poetică a plângerii ființei însingurate. Poemul devine închis, lancinant,

agresiv, reprezentând și reiterând aceeași temă a imaterialității lumii, a suferinței, evocând niște motive pure, grave. Compoziția capătă liniaritate și o anumită geometrizare a structurii prin ideea transcenderii redată de trunchiurile verticale și drepte înălțate spre cer ale „mestecenilor blânzi”, în opoziție cu caracterul orizontal al „blândeții ierbii” în care se contopesc într-un ritm vibrant și patetic: „Unde v-ați dus ai pleoapei mele îngeri/ de nu-mi mai vede ochiul decât zguri?/ cad fluturi secerăți peste păduri/ șuieră noaptea vaiere și plângeri// e cotropită ruga de rugină/ coclit e fumul smirnei, am uitat/ blândețea ierbii, amurgirea lină/ a zilelor iertate de păcat, // înaltul duh al preacuratei lire/ de albi și-nduioșați mesteceni blânzi/ unde, cutremurate de presimțire/ mi se părea că, Doamne, Te ascunzi...// coclit e albul, pâinea fără miez/ să te mai rog – abia de mai cutezi!” (*Am uitat*).

Poemul se caracterizează, de asemenea, printr-o capacitate sugestivă extraordinară de a capta vibrația trăirii într-un sens poetic, deloc banal ori decorativ, prin valorificarea miturilor

și a unei stări efervescente (*Poem antiglobalizant*). Arta Dinei Horvath a ajuns la maturitate în privința căutării aspectului impalpabil și invizibil al reprezentării, autoarea redând caracteristicile schimbătoare ale ființei și pe cele voalate ale trăirii.

Fascinația pentru jocurile cromatice ale reflexelor de lumină și de ceață care estompează contururile formelor este evidentă, poeta găsind formula potrivită pentru a se defini și a nuanța actul artistic. La acest nivel se identifică cu crinolina pe structura căreia imaginează un spațiu spiritual, imaterial, devenit punctul final al impresionismului. Volumul este sinteza trăirilor autoarei, a suferințelor și a temerilor sale, a marii neliniști, trimitând la fluxul interior al artistului, la o polifonie a stărilor, la valorificarea elementului spiritual în artă, iar dorința de a se exprima deschis o determină să realizeze un univers liric „fără reguli”, să proiecteze viziunea artistică în formule distincte, ceea ce-i conferă originalitate.

Imelda CHINȚA

Vitalismul exuberant

În fața unui debut prea mult amânat de marea sfilă, cuvintele înfruntă – cam anevoie – albul crispat al hârtiei. Ar trebui un „laser lingvistic”. Am putea inventa critica „pul-satorie”. Hermeneutica sentimentelor. Și totuși...

Poezia încă mai bate în piepturile câtorva miliarde de oameni, dar este dincolo de oameni. Cine a desprins Frumusețea din te miri ce fleacuri splendide și „a găsit că e amară”, acela abia dacă suferă orice inimă travestită. Acela – este Poetul. Este Neasemuitul. Iar a fi poet înseamnă să porți sub cămașă (nebănuț de nimeni) o aripă îngerească, să faci din sângele tău o torță veșnic arzând, să crezi că miracole sunt iarba, arborii, fluturii, fiecare apus sau răsărit de soare.

Toate acestea devin atributele unei sensibilități rar întâlnite, exacerbate, „cu mult cer deasupra”: **Dina Horvath**. Placheta *Insomnia flăcării* (editată de Centrul de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare Sălaj, Zalău, 1999) stă sub semnul candorii și cuprinde trei secțiuni alcătuite, mai degrabă, după criteriul prozodice. Nu e o lirică spectaculară, exhibiționistă, bazată pe derutarea cititorului naiv. Izvorât din grădinile satului și traversând, apoi, cenușiul existenței provinciale, versul curge senin în matca lui tradițională.

O dată cu *Poemele matinale* se încearcă refacerea vârstei primordiale, murmurându-se – iară și iarăși – un altfel de *Alfabet*: „armonie, bucurie, credință, dragoste,/ efluvii fierbinți/ gândind harta inimii jar/ la marginea nopții/ o, poveste răstălmăcită, singur Tatăl, uitat,/ vâzul zilei”. Liminara sinceritate trădează vocația confesiunii, amintirea incendiază clipele tainice: „...iarba căzând/ miroase a tămâie și rugă,/ încât câmpul e un altar/ miruindu-ne tălpile” (*Poem aprins*). Alteori, imaginile sunt de o remarcabilă prosepțime: „simt în dimineața aceasta/ cum se naște-n cireși/ o revoltă de muguri” (*Poem duios*). Speranțele apun, pustii, în mări de întuneric. Într-un decor apocaliptic, printre țipete și spaime, „mutat este cerul-n asfalt” (*Poem matinal*). Suava melancolie învăluie aceste poeme eterice, străfulgerate de neliniști metafizice.

Insomnia flăcării se constituie într-o solemnă meditație despre „slova de foc” ruinând nisipul clepsidrei. Cu fața brăzdată de nesomn și de lacrimi, „obositul mim” pleacă și el, după fiecare spectacol, „...să moară puțin” (*Ars poetica*). În plină iarnă, cuvintele ies în haită la vânătoare de sensuri, „înfometate colții arătând/ peniței cu cerneala înghețată” (*Flămânde iar, cuvintele*). Până și faustiana clipă e cuprinsă de flacăra trecerii și pe-trecerii dureros resimțite: „Revelion! Am patruzeci de

foi/ călugări arși de febră și de rugă/ bolborosindu-și șoapta îndelungă/ sub ochii mei încercânați și goi” (*Dans*). Nota echilibrată și muzicalitatea discretă se datorează, mai ales, luminizității versului de factură clasică.

Ultima secțiune (*Anii cei șapte...*) reiterează motivul îngerilor, cu vagi ecouri din creația voiculesciană ori stănesciană. Mesageri ai Domnului, pe o planetă străină și rece, ei dezvăluie opoziția sacru/profan, aspirația spre puritate. *Stricto sensu*, îngerul e - aici - *Inocentul* lui Gabriele D’Annunzio (ucis de „frigul” așa-zisei umanității), iar „anii cei șapte” reprezintă vârsta de aur, paradisul pierdut al copilăriei: „Castel lângă castel/ am înălțat,/ frumoase în felul lor fiecare,/ dar numai primele șapte/ vizitate de îngeri./ În fiecare din ele/ mumia chipului meu/ pornit să se bată/ cu propriu-i înger” (*Lupta cu îngerul*).

Ca niște aripi rănite, în zborul lor spre înalt, poezia Dinei Horvath se zbate, sfâșietor, între vitalismul exuberant și nostalgia tragică...

Nostalgia crinolinei

Trecând prin vâltoarele anilor cuprinși de vitrege tranziții și de amare deziluzii, Poezia - eterna Cenușăreasă - pare să-și fi pierdut din frumusețea-i genuină, de vreme ce admiratorii ei sunt tot mai puțini și tot mai sceptici. Să fie de vină veșmintele sale, mereu altele? Este Cenușăreasa doar o biată snoabă?!...

Intititulată deopotrivă (auto)ironic și polemic *Poeme în crinolină* (Editura Caiete Silvane, Zalău, 2011), placheta Dinei Horvath e parcă menită să declanșeze (din nou!) tocmai astfel de întrebări, oarecum, relevante pentru veacul în care trăim. De altfel, nostalgia *crinolinei* a fost prilejul unor dezbateri aprinse (dar, cordiale), petrecute cândva - „într-o îndepărtată vreme...” -, la ședințele Cenaclului Literar „Silvania” din Zalău. În fond, un asemenea titlu sugerează apartenența la matricea tradiționalistă și, implicit, la „dulcele stil clasic”, chiar dacă autoarea mai cochetează, uneori, cu diferitele orientări literare precum modernismul, neomodernismul sau postmodernismul.

Fundalul pe care se desfășoară poemele Dinei Horvath e, însă, unul romantic. O dovedesc recurența unor motive (noaptea, stelele, luna, marea etc.), proclamarea unei libertăți

creatoare absolute și, mai ales, cultul sentimentului. Dincolo de vitalismul din *Insomnia flăcării* (1999), majoritatea versurilor de acum se detașează prin alura existențială, prin caracterul predominant reflexiv și – nu în ultimul rând! – prin seninătatea melancoliei: „ne-aducem aminte de zbor ca de-o rană/ frumoasă, uitată duminica-n strană/ o frică ne-apleacă într-o/ ceață gălbuie/ nici zâmbet nici pace/ nici liniște nu e,/ din multele zile și nopți/ tremurate/ cu porțile inimii răvășite/ prădate/ rămânem, trecută e sfânta/ beție/ cu vise, țărâna ușoară/ le fie!// ne-aducem aminte de zbor ca de-o rană/ curată, uitată duminica-n strană// un timp ca un lup nesătul/ ne înghite/ de zbor ca de-o rană ne-aducem/ aminte” (*Anamnesis*). Aceeași sobrietate o regăsim în *Requiem I, II, III* (creații suave, dedicate regretaților cenaclști Horia Ciovârname, Valentin Meseșan, Peter Cooper) și în *Strofele stinghere* (cu iz de litanii). Pe alocuri, stihurile devin ceremonioase, fiind învăluite de o pietate înrudită cu *Psalmii* arghezieni: „cumpănă stingheră, înspre cer întoarsă/ noaptea înlemnită soarbe-mă cu sârg/ pe muștește, Doamne, ruga mea sfioasă/ numai doar cu Tine vrea să facă târg” (*Nu mă pierde*).

Laitmotivul noii apariții editoriale este, de fapt, una dintre constantele acestei lirici polifonice: *îngerul*. Un înger căruia, deseori, îi lipsește sacralitatea tipic ortodoxistă sau profetismul stănescian, căci e împământenit – cu premeditare! – prin intermediul unei naivități atent studiate: „...bântuie străzile/ face foc/ taie lemne/ dă de mâncare flămânzilor/ și un benghi jucăuș celor încruntați (...)/ nu poartă costum/ umblă cu capul gol/ îi place chitara, un pic și moda punk/ trece prin urechile acului/ cum ar trece pe bulevard/ ară în lung și-n lat cartierele lumii/ orașele căzute-n plictis” (*Îngerul meu proaspăt tuns*).

Nota (involuntar) postmodernistă constă într-o neînteruptă invazie a biografismului și a cotidianului, ambele parodiabile fie cu o ironie acidă (poeta scrie „cu dulceața pe buze și în ochi cu securea”, dar „semnează zilnic păci peste păci!”), fie pe un ton jovial, chiar și atunci când e vorba de o tristețe casnică: „logodne nuptiale-n cer - în toi/ - o stea cu un luceafăr se mărită/ înfrântă când mă-ntorc din schimbul doi/ ca dintr-o Troie proaspăt prăbușită,/ nimicnicie - gura mea ar vrea/ din țâța unei zee să bea lapte/ culcată ca într-un leagăn pe o stea/ cu ochii odihnindu-se-ntr-o carte,/ dar cum să ieși netam-nesam din rând/ (lăsând să sune-n gol inelul lipsă)/ când cratițele murmură visând/ să iasă cât mai iute din eclipsă,/ când ușa (fără cifru) așteptând/ molatec cheamă cheia s-o deschidă?...// adio cer, balon umplut cu vânt,/ iluzie de spumă și de cridă” (*Penelopa schimbul II*).

La fel ca în poemele din tinerețe, efemeritatea și zădărnicia condiției umane provoacă reverii și angoase întrezărite în oglinda unui timp revolut, pentru a fi contemplate, apoi, cu o dramatică și tulburătoare luciditate: „...visăm că suntem tineri, că ni se-ntâmplă-n oase/ livezi cu mere coapte și cu poteci umbroase/ neștiutori și tandri, abia niște copii/ jucându-se de-a viața, visăm că suntem vii” (*La cosit pereți*).

Și totuși, ludică sau incantatorie, veselă ori solemnă, purtînd sau nu *crinolină*, Poezia veșnic tinerei Dina Horvath stă sub semnul unei metafore (deloc învechite) și anume aceea a răsăritului ce reînvie, permanent, speranța tonifiantă și bucuria de a trăi – neapărat, cu frenezie! - viața.

Marcel LUCACIU

Ceremonii la templul de apă

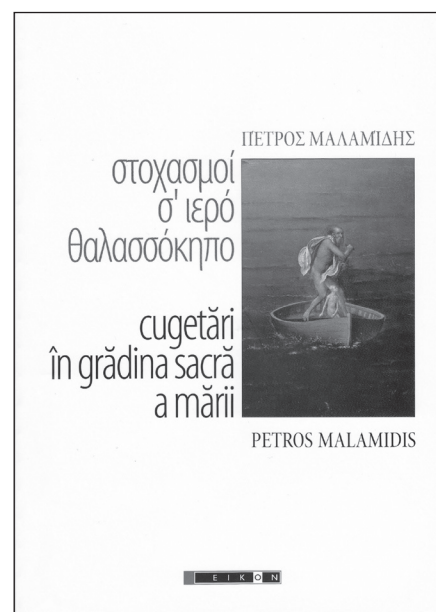
„Απ' όπου πέρασα φεγγοβολά το δάκρυ κι εκεί που πρόκειται να γείρω, ορθή και με το στήθος ως τα ουράνια θ' αγκαλιάσει την κραυγή μου η αγάπη.”

(*Prin locul pe unde am trecut strălucește lacrima, și acolo unde fi-va-mi dat să mă-ncovoi, dreaptă și cu pieptul țăriile atingând iubirea îmbrățișa-va-mi strigătul*), Petros Malamidis, *Cugetări în grădina sacră a mării*, p. 34-35

Poemul lung cât un volum al lui Petros Malamidis, *Cugetări în grădina sacră a mării* (ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2009), are răsunetul lin, prelung și molcol al apelor ce trebuie să se izbească de țărături ori de pietrele încremenite-n dig pentru a se face auzite. Suave, ceremonioase, incantatorii valurile lirice ale poetului grec se izbesc de niște pereți aforistici plantați din loc în loc pentru ca verticala lor să conducă rostirea către o ascultare parcă de sus, din înalțuri. Prima rostire e un astfel de aforism, fixat ca o margine de care se cațără, de pe care lunecă și cad unduirile versurilor ce urmează: „e nevoie de alți ochi ca să vezi nevăzutul” (p. 5). Peste înținsul volumului vin alte, noi rostiri să strunească valul liric: „în măsurătoarea din adâncul sufletului meu Tu ești străfundul” (p. 9), „puține-am îndrumat și răzbi-ră” (p. 19), „ce moare sfâșie sufletul căci vântul nu putrezește-n țărână” (p. 37), „nimic din dragoste prea mult și greșit” (p. 47), „spune-ți senin lacrima” (p. 57),

„singurătatea mă atinge așa cum viespea își înțeapă dușmanul” (p. 61), „la apusul său asfințește soarele” (p. 65), „și mahnireea are nevoie de zâmbet ca să-nflorească” (p. 71), „îi place tristeții cu-a sa dreptate să se mândrească” (p. 81).

Rostirile acestea compun niște răs-cruce către care vin pasajele lirice încărcate cu anumite simțiri și mesaje, pentru a-și descărca aici poverile și a lua altele noi pentru următoarea cale. Registrul pasajelor, prin care trece parcă vâslind eul liric capătă sonul confesiunii insulare, al unei vorbiri împreună cu briza fără altă adresă decât orizontului deschis în care se cern și mărturii, și pure respirații, și umbre. Uneori lasă impresia că poezia este un rătăcit cântăreț pe o barcă ce își reface lumea părăsită din acorduri de liră, și își cântă pentru a face din sunet soț singurătății sale. Fără stridențe care i-ar sărăci autenticitatea, apar totuși pe întreaga suprafață a poemului tânguiri orifice în care destinul, zeii și iubirea își încălesc forțele într-un nod greu de

descălcit pe care, neavând un cuvânt mai potrivit, îl numim cu ingenuitate viață. Iar viața e mereu o cale pe care nu știm când începem să călătorim și nici de ce o facem, pentru motivul că acest fapt – a ști – n-are legătură esențială cu viața. Neliniștea poetului iscă frumoase rostiri în acest timbru: „Măcar de-aș ști unde-a început calea cea fără de-ntoarcer-

re pe care-am pășit! Cu-a golicunii mele neputință crezui c-o să trăiesc liber și, pe dată, un labirint mă cheamă. Această golicuine – forța aceasta, neputințioasa, de nentrecut și fără apărare! (...) Cu pânzele pețecite și pupa, adesea, drept proră. Din nou printre trupuri pestrice și orașe cenușii. În aceleași greșeli, în aceeași cunoaștere, în alt timp, același, fugind neconținut, și eu laolaltă, pururi rătăcitori într-o călătorie, spre ce? Nu știu, nimeni nu știe.” (p. 21)

Poate că nu suntem departe de gândul autorului intuind în metafora navigației un topos al destinului, prin care, desigur, înaintăm cu ochii legați îmbrățișând minunea și pedeapsa cu același gest. Adunând în strânsura aceleiași îmbrățișări tensiunea neostoită ce macină bunele și relele transformând viața într-o frânghie de nisip. Caracterul meditativ, esențial, susține poemul precum pânza reflexele, formele și culorile tabloului. Aș zice că e vorba de o poetică a distanței și necuprinderii din care se ncheagă un orizont metafizic – rama așezată împrejurul viziunii poetice pentru a-i încadra vălurile: „Să mă avânt în larg într-o călătorie îndepărtată/ fără să-mi fie țintă lumea,/ fără de țintă./ Lăsat-am în urmă un liman –/ timpul cu ale sale amintiri,/ o umanitate stearpă/ tovarăși secătuiți/ și-ntr-un tărâm fără rod,/ cuvintele/ O mare adâncă să fie ini-

ma/ care cu valurile toate bate / în amintirile-i de altădată –/ în locul acesta ciudat, din putrede corăbii,/ ce moarte au colindat întregul univers/ și încă se avântă-n larg, nebune,/ spre infinit își răsucesc busola,/ și încă hoinăresc stinghere,/ ai zice pe vecie/ singure, fără mormânt” (p. 27). Este esențial să citim în poezia lui Malamidis matricea stilistică marină, căci întreaga compoziție pare un peisaj meditativ-sentimental, pictat din reflexe ale brizei și luminii, când matinală, când crepusculară, când lunare pe apele unduitoare. Fără această încadrare în peisajul marin riscăm să pierdem sunetul ce străbate de la un capăt la altul poemul. Aș zice că sunetul și reflexele mării compun fundalul din care vocea poetului răzbește când și când pentru a inaugura niște mărturisiri, pe care le lasă iarăși înghițite de răsuflarea veșnică, prelungă a mării, precum ar înghiți-n asfințire întunericul toate luminile lumii.

Vocea poetului dialoghează cu stihia apelor căreia încearcă să-i articuleze oracolele, dar căreia nu-i forțează revelarea. Poetul știe să își lase cuvintele înecate în vocea apelor, din care ele de fapt au răsărit cândva, și se bizuie pe neastâmpărul lor de-a se face iarăși cândva auzite cu omenească rostire. Din mare a ieșit cândva viața, tot din ea ies cuvintele, pentru a reintra la vremea

lor în moarte și tăcere acompaniate de litanile brizei, al cărei ultim secret este ciclicitatea: „Cu strigăte, cu-mbrățișări, cu pumnul minții atinsa-am universul, la capătul lui. Pasul ferm și larg, îndârjirea și mai mare, și totuși – iată! – la fel de neschimbate toate rămân. Acolo, adică, unde inima încă mai pășește, în acel loc rațiunea îndârjit oftează. Și când purced înainte spre mâine, mă aflu dintr-odată în urma mea. Chipuri zăresc din vieți de altădată. Ba îmi zâmbesc, mereu tăcute, ba se frâng mohorâte, cu vuiet. Blajină e tăcerea timpului, lină, dar de ne-ndurat, pe cât de rodnică este calea durerii ei sclipitoare, spre a le vedea pe cele dinainte-mi, dar și pe cele lăsate-n urmă totodată, spornice și clare. Încă un pas aș mai îndrăzni, mai lung să fie drumul, și poate că odată voi înțelege de-am fost vreodată viu sau mort.” (p. 73) Mănat de orficele sale melancolii prin timp, poetul se găsește răscumpărat de epifania iubirii. Cine a avut darul să o încarneze în viața lui concretă, asta nu mai privește un simplu cronicar de carte. La capătul itinerariului său liric el se găsește oficiind, din iubire, între pereții vrăjiți ai unui templu. De aceea eu văd în poemul lui Malamidis ca o veritabilă ceremonie la un templu, dar un templu de apă.

Vianu MUREȘAN

Învățăturile unui critic literar către tânăra generație*

Daniel Cristea – Enache....

...se autodefinește

- Sunt un ins, un individ, care nu are altă vină decât aceea că-i place literatura bună și nu-i place literatura proastă sau slabă sau mediocră. Și cred că până la urmă aceasta este fișa postului unui cronicar literar și a unui critic literar.

...vorbește despre responsabilitate

- Este o extraordinară democratizare și aproape o anarhie a libertății de exprimare după 1989. Și e foarte bine că există această condiție de libertate în care poți să susții orice vrei, fără să pățești nimic pentru asta. Trebuie să avem însă, cred, și-un reflex de responsabilitate și când facem o afirmație să o și întărim cu niște argumente, când facem o negație, cu atât mai mult, când vrei să critici pe cineva, când vrei să vii cu o penalizare drastică, trebuie să ai mai multe argumente decât atunci când lauzi.

... și despre asumarea răspunderii

- Nu cred că un elev sau un student poate să dea vina la infinit pe manual, pe profesor, pe diriginte, pe director, pe inspector, pe sistemul osificat care ne împiedică pe noi să ne apropiem de poezii pe care-i iubim. Păi ce v-a împiedicat, fra-

ților, să luați o carte de Nichita Stănescu și să citiți mai mult de două poeme pe care le știți din manual și cât de greu este să găsești o carte de Mircea Cărtărescu sau să găsești o antologie din Lucian Blaga?! Sau să găsești *Liliecii* lui Sorescu... Deci haideti să nu mai dăm întotdeauna vina pe ceilalți, pe Celălalt, cu majusculă, să vedem întotdeauna ceea ce, nu că trebuie, dar ceea ce este logic și coerent la modul profund în ceea ce facem.

...prevede insularizarea valorilor

• Din privirea pe care o aruncăm asupra ultimilor ani, în sistemul universitar și în efectul programului Bologna, cu facultate făcută în trei ani, cu master făcut în doi ani și cu o caricatură de doctorat care se face cum se face într-un interval foarte scurt, vreau să vă spun că în aceste condiții, în următoarea perioadă, vom asista la o insularizare a valorilor. Va fi un procent elitar, un procent foarte mic, și o masă, un ocean de analfabetism (nu în sensul că nu știi să citești un mesaj), analfabetism în sensul că n-ai citit nimic și că nici n-ai interesul să citești nimic. Acest lucru se va vedea tot mai mult în anii următori.

...optează pentru reguli

• Eu personal îmi doresc în această țară și în această cultură cât mai multe examene și cât mai multe reguli care să fie respectate de cât mai mulți. Regulile nu sunt pentru unii, iar pentru alții nu. Toți cei implicați într-un joc, într-un contract de câmp, cultural sau științific, sau social, trebuie să respecte regulile din acel câmp. Cred că puterea democrației, în comparație cu slăbiciunea totalitarismului, a oricărui tip de totalitarism, este că democrația are reguli care se respectă, și dacă nu le respectă, plătești, într-un fel sau altul, în timp ce în totalitarism există niște privilegiați care nu respectă nicio regulă, și care vorbesc în numele eticii și echității socialiste.

...prezintă poezia anilor ,50

• Vreau să auziți ce însemna poezie în anii ,50 în cultura română și care erau valorile poeziei din acei ani. Marea poetă este Sanda Movilă și titlul capodoperei sale este *Îți trimit un cojocel*. Începe așa:

Drag tovarăș Stalin, / Îți trimit un cojocel. / Nu-l lucrei numai cu fir, / Gândul îl pusei în el. / Firul negru îl cusui / Să nu uit prin ce trecui... / Stele roșii am brodat, / Firu-n opt, rotund, bogat, / Stelele de la Kremlin, / Viața fără de stăpân. (...) / Cojocelul n-o să fie oare mic / Pentru sufletu-ți de voinic? / Drag tovarășe Staline, / Mult aș vrea să-ți vină bine!

Istoria n-a consemnat răspunsul lui Stalin la această invitație și ofertă versificată.

...pe aceea a anilor ,60

• Acum aș vrea să vă citesc o poezie de Nichita Stănescu, din ,60, același deceniu, să vedem dacă există niște diferențe între tipul de poezie practicat de Sanda Movilă și tipul de poezie practicat de Nichita Stănescu. Poemul se intitulează *Dimineață marină*:

O dungă roșie-n zări se iscase / și plopii, trezindu-se brusc, dinadins / cu umbrele lor melodioase / umerii încă dormind, mi i-au atins. // Mă ridicam din somn ca din mare, / scuturându-mi șuvițele căzute pe frunte, visele, / sprâncenele cristalizate de sare, / abisele. // Va fi o dimineață neobișnuit de lungă, / urcând un soare neobișnuit. / Adânc, lumina-n ape o să-mpungă: / din ochii noștri se va-ntoarce înmiit! // Mă ridicam, scuturându-mi lin undele. / Apele se retrăgeau tăcute, geloase. / Plopii mi-atingeau umerii, tâmple / cu umbrele lor melodioase.

...și pe amândouă, în paralel

• Seamănă cele două poezii? Într-o parte avem pseudoliteratură, avem un fel de prostituare a literaturii, a funcției ei artistice și estetice, un enorm ridicol involuntar pe care-l putem stoarce astăzi de tot sucul lui și iată cum teza expresivității involuntare a lui Eugen Negrici se verifică încă o dată, avem o poezie între ghilimele cu mesaj ideologic, cu persona-

je standard, cu distribuția acestor personaje după un criteriu maniheist, comuniștii sunt minunați, iar toți cei care nu sunt comuniști sunt niște bestii, și cel mai minunat este, firește, tovarășul Stalin, care conduce întregul lagăr socialist. În cealaltă parte, avem o poezie care se eliberează de toate aceste constrângeri și de tot acest formalism ideologic, care încearcă și reușește să-și creeze un spațiu de libertate, un spațiu inițial de evaziune pe care Nichita Stănescu îl va lărgi tot mai mult, ulterior, și în care este vorba despre un eu profund, e vorba despre o persoana l singular în care putem recunoaște tot efortul lui Nichita Stănescu de a elibera poezia. Altfel spus, dacă Sanda Movilă sacrifică orice urmă de individualitate (că poate nu era Sanda Movilă un om lipsit de orice urmă de talent, poate că avea și ea niște însușiri, și-a sacrificat toate acele însușiri pentru a face o asemenea pseudoliteratură ideologică), Nichita Stănescu procedează invers, sfidează toate regulile și încearcă să disloce toate aceste reguli strâmbe, venind cu o poezie a unui eu profund și un eu de care va reuși să aghate nu numai poezia lui, ci întreaga poezie a generației sale.

...cu indignare, despre nichitastănescianism

• De ani buni am început să fiu jignit personal de toate comentariile jenante făcute pe marginea poeziei lui Nichita Stănescu, de toate bolboroselile cu pretenții filosofarde și filosofante făcute de niște oameni care pentru că s-au nimerit o dată alături de Nichita Stănescu și de pulovărul lui albastru și poate c-au băut o sută de votcă cu maestrul se simt îndreptățiți să vorbească în numele lui Nichita Stănescu și în numele poeziei lui Nichita Stănescu... Noi trebuie să vedem diferența dintre artistul adevărat, artistul profund, artistul care a creat un limbaj, artistul care a creat un univers imaginar, artistul pe versurile căruia, pe poemele căruia cel puțin două generații de adolescenți au învățat să se îndrăgostească și au învățat să-și exprime sentimentele, deci să disociem între acest artist și marea aceasta murdară de epigoni, de falși prieteni, de oameni care vorbesc în numele lui Nichita Stănescu și care, pe termen mai lung, au făcut numai rău poeziei lui Nichita Stănescu. Și numele lor nu rezistă decât prin apropierea sau falsa apropiere de Nichita Stănescu. Ei nu au făcut altceva în viață, ceva semnificativ care să facă din ei niște nume independente de numele lui Nichita Stănescu. A auzit cineva (...) de un domn care se numește Laurian Stănculescu? A citit cineva (...) un text de Laurian Stănculescu? Acest Laurian Stănculescu, acum doi ani de zile, a reprezentat România (noi trăim în România) la Salonul de Carte de la Paris, la standul României, unde era o acțiune legată de Nichita Stănescu. Și cine fusese invitat să vorbească despre Nichita Stănescu? Fusese invitat Eugen Simion? Nu fusese invitat. Fusese invitat Eugen Negrici? Nu fusese invitat. Fusese invitat Ion Pop? Nu fusese invitat. Fusese invitat Alex Ștefănescu, care a scris o carte despre Nichita Stănescu? Nu. Care era invitatul special al acelei acțiuni? Dl Laurian Stănculescu, care scrisese niște bolboroseli d-astea jenante în stilul, zicea el, al lui Nichita Stănescu, și care la acel stand, în fața celor cinci parizieni care-l ascultau crucindu-se și care se nimeriseră acolo, acest Laurian Stănculescu era înveșmântat în niște hârtii pe care el îi scria scrisori lui Nichita Stănescu. Și, la fel ca în povestea cu Sanda Movilă și cu Stalin, e greu să ne închipuim răspunsul lui Nichita Stănescu însuși la asemenea enormități.

...cu modestie, despre Lyrica magna

• Cărticica mea despre Nichita Stănescu a pornit și ca... un fel de cruciadă, pe care vreau s-o fac, și chiar o fac, împotriva tuturor impostorilor, tuturor neaveniților, tuturor laurianstănculesților care-și permit să vorbească în numele unor mari scriitori și, practic, să le mânjească imaginea în

ochii publicului. Pentru că - spune-mi ce cititori de calitate ai, ca să-ți spun ce fel de scriitor ești. Spune-mi ce cărți s-au scris, importante, despre Nichita Stănescu, cel mai important poet al nostru de după Tudor Arghezi, spune-mi ce cărți importante s-au scris despre Nichita Stănescu în ultimii 20 de ani când, fiind libertate de opinie și de expresie, se putea scrie orice. Cunoașteți asemenea cărți care s-au scris despre Nichita Stănescu după 1989? Sunt atât de rare și de ne semnificative, încât putem vorbi de o tristețe a exegezei, putem vorbi de probleme ale câmpului criticii, nu de probleme ale lui Nichita Stănescu.

...iarăși despre Nichita Stănescu

• Problema este că Nichita Stănescu a fost un om atât de generos, atât de cumsecade și atât de lipsit de orice instinct de conservare, încât el avea casa deschisă tuturor, oricine putea să ajungă lângă Nichita Stănescu. Nichita Stănescu le spunea tuturor: *Bătrâne, ești genial!*, *Bătrâne, noi doi suntem geniali în țara asta!*, și spunea asta tuturor... Era antipodul autorului care-și vede numai interesul propriu și al autorului care suferă când un alt autor este laudat, un autor care este atât de obsedat de el însuși, încât orice performanță paralelă îl întristează. (...) Nichita Stănescu avea o generozitate și o risipire și o dăruire de sine, care, în opinia mea, nu-i pot veni decât pe filieră maternă, pentru că mama lui era rusoaică, avea acel maximalism slav, acea generozitate a rușilor care sunt în stare să-ți taie capul și după aia să-ți ia capul și să-l acopere de sărutări și să se căiască un an de zile pentru ceea ce au făcut. Deci Nichita Stănescu este mai curând, decât ploieștean, ironic, cu jocuri de cuvinte și cu diferite întoarceri ale discursului, este evident și asta, dar are, ca om, ca tip uman, are o generozitate pe care eu o atribui acestei influențe slave, mai ales că mama lui era descendentă de ruși albi, și nu de ruși roșii, de ruși bolșevici, de ruși comuniști, deci avea o noblețe de blazon, ca să spunem așa, și blazonul s-a văzut la Nichita Stănescu întotdeauna și-n toate manifestările lui, chiar dacă, să spunem, același Nichita Stănescu bea până la pierderea lucidității și a fost distrus de alcool. La vârsta de 50 de ani, Nichita Stănescu a murit, la 50 de ani când pentru alții viața de-abia începe, când Arghezi la câțiva ani înainte de 50 de ani debutează editorial. La Nichita Stănescu se termină viața, dar ce-a făcut el din 1960, anul debutului său editorial, și până în 1983, deci 20 de ani și-un

pic, ce-a făcut acest poet în 20 de ani și-un pic n-a mai făcut niciun alt poet al epocii noastre postbelice. Putem spune că pe umerii lui de *colos cu buza-nsângerată* s-a sprijinit nu numai generația poetică, 60, s-a sprijinit întreaga literatură română care s-a creat, și a rezistat, și s-a impus și și-a creat cititorii cel puțin până în 1989-1990.

...încheie cu încă un îndemn

• Sunt unii care fac performanță și care fac efortul de a munci constant în sensul acestei performanțe, și de a-și preciza vocația, și de a-și urmări vocația, și de a sacrifica pentru această vocație alte plăceri poate mai semnificative în pasagerul lor, și există cei care stau pe margine și bârfesc, cei care stau pe bloguri de dimineața până seara și dau comentarii anonime pe forumurile ziarelor... normal că dau niște comentarii anonime din moment ce ei sunt niște anonimi... Vă spuneam că fiecare dintre dvs. își alege ceea ce vrea să facă, sfatul meu este, începând din această zi să nu mai dați vina pe nimeni, așa cum fac alții care continuă să dea vina pe comunism pentru ceea ce fac ei de 20 de ani încoace, sau pe *greaua moștenire*, sau pe tot felul de lucruri și contexte la care, chipurile, ei nu au nicio contribuție. Deci să nu mai dați vina pe nimeni și să faceți ce credeți dvs. că e bine pentru voi, să nu credeți nimic din ce v-am spus eu astăzi, să mergeți să mă verificați, să-l citați pe Nichita Stănescu, să citați pe Sanda Movilă, și să vedeți pe cont propriu care este poetul dintre ei, pentru că dvs. aveți singuri toate răspunsurile la întrebările pe care poate sunteți timizi să le adresați.

*Selecție din *învățăturile* lui Daniel Cristea-Enache către participanții la un simpozion dedicat lecturii, elevi și profesori, care, la început de aprilie, au venit, cu interes, dar, mai ales, cu dragoste, la întâlnirea cu cel mai de seamă reprezentant al noului val de comentatori ai fenomenului literar. Dragoste iscată de verticalitatea, de puterea de muncă, de imparțialitatea, de naturalitatea, de pasiunea și dedicarea, de aerul proaspăt al tineretii cu care Daniel Cristea-Enache s-a impus în ultimii ani în arena atâtor încrâncenate și adesea neoneste confruntări.

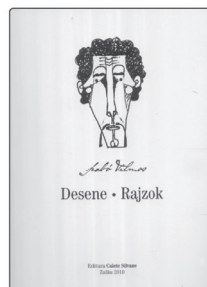
A consemnat
Rodica LAZĂRESCU

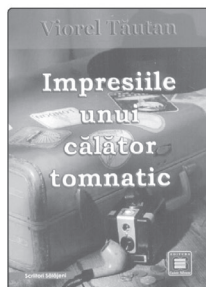
Cărți apărute la Editura "Caiete Silvane"

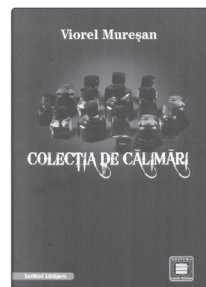
Györfi-Deák György
Curiozități Sălăjene
Colecția Scriitori Sălăjeni

Szabó Vilmos
Desene • Rajzok
Colecția Arte Vizuale

Viorel Tăutun
Impresiile unui călător tomnatic
Colecția Scriitori Sălăjeni

Viorel Mureșan
Colecția de călămări
Colecția Scriitori Sălăjeni

Dina Horvath
Poeme în crinolină
Colecția Poesis

Comenzi la Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj
Zalău, str. Unirii nr. 7 - tel-fax: 0260-612870.

Biserici pe Internet

În „Dicționarul explicativ al limbii române”, cuvântul biserică are trei sensuri principale: primul, arhitectonic, desemnează lăcașul de cult, templul; al doilea denumește „instituția (sic!) creștinismului” în ansamblu - o formulare discutabilă (pentru comparație, vezi definiția din Larousse: „societatea religioasă fondată de Isus Cristos”); al treilea descrie comunitatea celor de același cult. „Dicționarul etimologic român” adaugă și varianta argotică de „cârciumă”, dar bănuim că termenul muclit este folosit fără a modifica sensul expresiei „a nu fi dus la biserică”.

În cele ce urmează, ne vom referi strict la paginile de internet menite să prezinte (uneori foarte spectaculos) cele mai cunoscute clădiri de cult din lume.

Catedrala Mântuirii Neamului Românesc

http://ro.wikipedia.org/wiki/Catedrala_M%C3%A2ntuirii_Neamului_Rom%C3%A2nesc

Proiect de biserică ortodoxă, realizat de arhitectul Ioan Augustin, preconizată să fie construită în spatele Casei Republicii, pe dealul Arsenalului. Capacitatea interioară va fi de 5000 de persoane, spațiul pentru cor va fi dimensionat pentru 300 de persoane, subasamentul catedralei va adăposti o sală multifuncțională și spații muzeale pentru 2000 de persoane, cu grupuri sanitare și garderoba aferentă. Înălțimea maximă este de 90 de metri la baza crucii.

Bazilica Sfântul Petru din Roma

http://www.vatican.va/various/basiliche/san_pietro/vr_tour/index-en.html

Pagină de pornire către mai multe fotografii sferice rotative, de unde puteți vizita virtual 10 puncte de interes: absida, altarul, transeptul nordic, transeptul sudic, nava principală, corul, grupul statuar „Pieta”, altarul Sfântului Ieronim, două vederi de noapte din Piața Sfântului Petru. Intrați pe una dintre ele, apoi mișcați șoricelul ca să rotiți imaginea și examinați tavanul, pereții, podeaua.

Complexul cultural-spiritual Sfânta Vinere - Zalău

<http://www.crestinortodox.ro/biserici-manastiri/catedrala-sfanta-vineri-zalau-67970.html>

Un ansamblu arhitectural religios modern din municipiul Zalău (județul Sălaj), amplasat în cartierul Dumbrava Nord, în care sunt îmbinate, cu multă abilitate, de către arhitecții Doina și Mircea Nejur, trei funcțiuni: Catedrala Înălțarea Domnului, Monumentalul obelisc al eroilor (50 de metri înălțime) și spații muzeale pentru bu-nurile ce fac parte din Patrimoniul Cultural Național.

Muzeul Hagia Sofia din Istanbul 3D

<http://www.3dmekanlar.com/en/hagia-sophia.html>

Un loc unde se găsesc multe imagini 3D executabile ale unor moscheie celebre. Curiosul își alege clădirea, formatul de descărcare (*.EXE sau *.ZIP) și dă clic pe fotografia centrală (Download), apoi se rulează programul preluat pe propriul calculator (dacă e necesar, întâi se dezarchivează). Vizitarea (rotirea) se face simplu, tot cu ajutorul șoricelului. Pentru cititorii noștri, am ales cea mai cunoscută biserică răsăriteană, Sfânta Sofia din fostul Constantinopol. Tasta de ieșire este Esc (Escape), F5 creează o imagine de fundal pentru afișarea pe ecranul Dvs., F6 vă propune să descărcați o altă imagine.

Cathédrale Notre Dame de Paris

<http://www.notredamedeparis.fr/-Francais->

Luați o pauză între amețitoarele vizionări virtuale 3D ca să

cunoașteți multitudinea activităților dintr-o biserică metropolitană: slujbe, conferințe, programarea întâlnirilor cu preoții, concerte de muzică sacră, achiziționarea de lumânări, tămâie, iconițe, cărți etc. Și nu uitați să vizitați secțiunea dedicată istoriei acestui așezământ de cult.

Tur virtual - Biserica Mănăstirii din Curtea de Argeș

<http://www.360rvr.com/Manastirea-Curtea-de-Ag.-Romana/Tururi-Virtuale/Zone/29/1.aspx>

O altă serie de imagini sferice rotative, de această dată de la celebra mănăstire unde Meșterul Manole și-a zidit soția, iar apoi, când Negru Vodă l-a izolat pe acoperiș, și-a făcut aripi de șindrilă ca să evadeze. Chiar, nu s-a gândit nimeni la modelarea virtuală a acestui zbor celebru?

Templul budist Jokhang din Lhasa

http://sacredsites.com/asia/tibet/jokhang_temple.html

Principalul edificiu religios al budiștilor, construit în sudul Tibetului, zonă multă vreme interzisă europenilor.

Biserici timișorene 3D

<http://www.banat-media.de/ro/biserici.php>

Noi spații de cercetat pentru amatorii de explorări 3D: Catedrala Mitropolitană Timișoara, Domul Romano-Catolic „Sfântul Gheorghe”, Biserica „Sfântul Ilie”, Biserica Parohială „Sfânta Fecioară Maria” (Millenium), Biserica Episcopală Sărbă.

Biserica virtuală

<http://www.thevirtualchurch.com/>

Un sit auster în limba engleză, fără imagini, declarat creștin, foarte probabil protestant, administrat de păstorul unei comunități situate undeva în Anglia. Am ajuns aici din întâmplare și l-am cercetat după sfatul Apostolului Pavel: „Toate să le încercați, țineți ce este bine, ferivi-vă de orice înfățișare a răului.” (I Tesaloniceni 5, 21-22)

Shinto: The Way of the Gods

<http://www.trincoll.edu/zines/tj/tj4.4.96/articles/cover.html>

Shinto reprezintă substratul spiritual al Japoniei, pe care ulterior s-au înrădăcinat toate celelalte mari religii, în principal budhismul, mai puțin creștinismul, iar după 1859, mozaismul, islamul, hinduismul și bahai.

Westminster Abbey

<http://sketchup.google.com/3dwarehouse/details?mid=a7a7981e1860715da5f88291d2e1580c>

Google a pus la dispoziția celor interesați programul „SketchUp - 3D modeling for everyone”. După descărcare și instalare, puteți modela tridimensional peisajul, siluetele unor clădiri faimoase. Deși în „Google 3D Warehouse” (Depozitul 3D) există și intrări românești (Ateneul, Biblioteca Națională, Palatul Cotroceni, Opera din Timișoara etc.), am ales catedrala Abației Westminster, biserică unde sunt botezate, se căsătoresc și sunt înmormântate capetele încoronate ale Angliei. Tot aici, alte secțiuni adăpostesc rămășițele unor politicieni, artiști, scriitori, savanți - inclusiv mormântul unui celebru fizician englez, al cărui epitaf a fost scris de Alexander Pope: „Natura și legile ei stăteau ascunse în întuneric:/ Dumnezeu a spus: Să fie Newton! Și totul s-a luminat.”

Visage (Chip)

Franța – Taiwan – Belgia – Olanda 2009
 regie și scenariu Tsai Ming-liang
 imagine Liao Pen-jung
 montaj Jacques Comets
 sunet Jean Mallet
 muzică Jean-Claude Petit
 costume Christian Lacroix
 cu Lee Kang-sheng, Jean-Pierre Léaud, Fanny Ardant,
 Laetitia Casta, Jeanne Moreau, Nathalie Baye

Pentru un film huiduit la scenă deschisă la Cannes, „Visage” este neașteptat de ofertant. S-ar putea să fie chiar unul din acele filme cu care primul deceniu al secolului se va mândri în albumele ilustrate ale următorilor ani. Rămâne de văzut.

Cert este, însă, că taiwanezul de origine malaysiană Tsai Ming-Liang a realizat cel mai personal film al carierei, permițându-și să fie mai ermetic și autoreferențial decât în trecut. Un soi de „La nuit américaine” al cineastului, „Visage” e construit secvențial și pe mai multe planuri, care se intersectează vag și aparent aleatoriu! Filmul din film constituie liantul tuturor episoadelor, fără a garanta însă o explicație logică a înălțurii acestora. Structura circulară a discursului, debutând cu detaliile unei turnări și încheindu-se asemenea, anunță și permite autorului diverse idiosincrazii imputabile unui context narativ delimitat clar. Tsai Ming-Liang are grijă, așadar, să își atenționeze din start spectatorii că vor fi confrunțați cu o construcție atipică, lipsită de suficiente explicații care ar putea permite decriptarea sa totală.

Își permite aici taiwanezul suficient de multe libertăți pentru a putea fi considerat fie un artist iconoclast, fie unul auto-suficient și, deci, limitat. Revine asupra celor mai importante teme și laitmotive ale operei sale, nepunându-le neapărat într-o lumină nouă. Relația fiu-mamă, atmosfera apocaliptică a realității, homosexualitatea reprimată, fetișizarea „icoanelor” cinemaului constituie tot atâtea revizitări ale trecutului artistic al acestuia. Inedită e doar abundența de actori francezi care populează de această dată universul cineastului, Jeanne Moreau, Jean-Pierre Léaud, Laetitia Casta, Fanny Ardant, Nathalie Baye sau Mathieu Amalric alăturându-se actorului-emblemă Lee Kang-Sheng în definitivarea distribuției filmului. Profitând de o conjunctură exterioară valențelor estetice ale operei („Visage” a fost finanțat de către Muzeul Louvre din Paris, una din condițiile implicării acestuia în producție fiind cooptarea actorilor și tehnicienilor francezi la turnarea lui), Tsai Ming-Liang își realizează un vis vechi, de a immortaliza în același cadru chipurile a doi actori pe care îi iubește din rațiuni diferite. Este vorba despre partenerul său de viață și, totodată, colaboratorul de lungă durată Lee Kang-Sheng și de idolul său din tinerețe, actorul-fetiș al lui François Truffaut, Jean-Pierre Léaud. Un întreg plan al filmului îl reprezintă, de altfel, un omagiu tandru adus de taiwanez lui Truffaut. Un cadru-secvență lung și static (precum marea majoritate a cadrelor - secvență din „Visage”, Tsai Ming-Liang fiind un adept al hiperrealismului cinematografic) le suprinde pe Jeanne Moreau, Fanny Ardant și Nathalie Baye, trei dintre protagonistele filmelor lui Truffaut, stând la o masă lungă, într-o cameră pustie a unei case izolate. Stângăcia celor trei în a întreține o conversație relevă un aspect definitoriu al stilului cineastului, care permite întotdeauna actorilor să improvizeze. Scenariile sale, afirmă colaboratorii și realizatorul

însuși, se aseamănă mai degrabă unor poeme, neconținând decât strictul necesar de amănunte care permit unei echipe de producție să funcționeze în parametri normali. Este evident că un cadru precum cel amintit anterior, sau cel în care Fanny Ardant, mama uneia dintre fiicele lui Truffaut, răsfoiește nostalgic un album ilustrat dedicat acestuia și, de asemenea, cel în care Jeanne Moreau fredonează din afara câmpului vizual refrenul din „Jules et Jim”, se constituie în pretexte alegorice, nefuncționând semantic în afara contextului.

Planul cotidian al relației fiului cu mama muribundă și cel al ficțiunii totale, reprezentat de dansurile femeii fatale Salomé (spectaculoasa Laetitia Casta), sunt la fel de ermetice. Cu toate că Tsai Ming-Liang permite planurilor să relaționeze prin prezența, la nivel narativ sau vizual, a personajelor unui plan în altul, procedeul nu implică o deschidere semantică la nivelul receptorilor. „Visage” este un exponent al modernismului de dată recentă, echivalent cu apropierea cinemaului de poemul autoreferențial.

În condițiile în care o mare parte a publicului pare să fi acceptat condiția de „obiect artistic” a cinematografului, rămâne inexplicabilă atitudinea ostilă la adresa unui film precum „Visage” a unui public rafinat (în teorie, cel puțin) precum cel de la Cannes. Dacă, într-adevăr, cinemaul este o artă, ar trebui să-i fie acceptate căutările propriilor resorturi de existență, indiferent de natura lor. Și, mai mult decât atât, unui cineast precum Tsai Ming-Liang i s-ar cuveni întreaga stimă a breslei pentru intransigența cu care și-a construit o operă conformă, în linii mari, dialogului modernist actual. Faptul că în continuare festivalurile mari propulsează opere aflate în ariergarda modernismului (mă refer aici la toate filmele câștigătoare la Cannes sau Veneția în ultimii ani, excepție făcând cele ale fraților Jean-Pierre și Luc Dardenne și recentul film al lui Apichatpong Weerasathetkul), demonstrează că lupta împotriva prejudecăților artistice cu privire la posibilitățile cinemaului nu a fost câștigată încă.

Andrei RUS

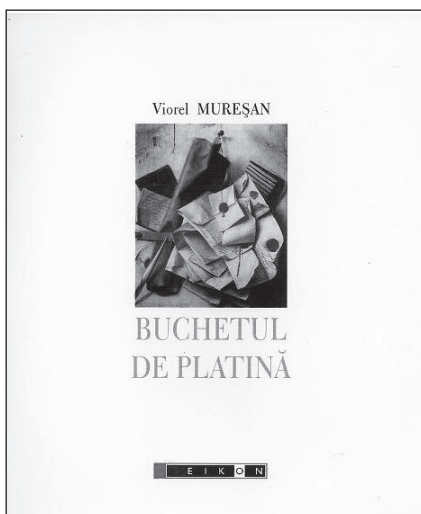
Cărțile României

■ Recent, scriitorul **Viorel Mureșan** mi-a făcut frumoasa surpriză de a-mi dăruia două din cărțile sale. Voi vorbi aici doar despre volumul de poezie „**Buchetul de platină**” (Ed. Eikon, Cluj Napoca, 2010), apărut într-un format editorial atipic dar elegant, destul de răspândit în lumea editorilor din ultima vreme.

Versurile lui **Viorel Mureșan** par venite dintr-un ținut al demnității și bun simțului, dându-ți acea senzație liniștitoare a unui câmp abia cosit. Uimitor este faptul că, aparent, poemele par a face implozie; la o privire mai atentă, însă, putem remarca o degajare energetică de tipul celor ce se petrec în liniștea cosmică. Structurat în trei părți („Numește muzica ochilor”, „Cartea arsă” și „33 de armonii mici”), volumul face dovada liricii deja recunoscută și apreciată a bunului nostru confrate din care voi cita două excelente haiku-uri, cuprinse în partea a III-a: „căpițe de fân/ sub zăpadă – pe ele-i/ mai întâi luna”; „frunza-n cădere/ mișcă mâna întinsă/ a milogului”.

Superb, într-o cadență ce duce până la dizolvarea autorului în propria poezie este și „În octombrie anul acesta am scris și poezie dar deodată”. Și tot deodată nu mai am nimic de adăugat acestei semnalări, în afara faptului că la construcția cărții a lucrat și **Marcel Lupșe**, care a ilustrat-o într-o formulă mai mult decât inspirată.

■ „La pas cu realitatea din închipuire”, poetul și eseistul **Ioan F. Pop** a editat volumul „**Poemele poemului nescris**” (Ed. Dacia XXI, Cluj Napoca, 2010); ceea ce am pus între ghilimele la începutul acestui text este de fapt titlul unui poem care m-a atras, deși (trebuie să recunosc), „în semn de căință, în semn de revoltă”, care deschide drumul spre celelalte optzeci, este una din cele mai fericite opțiuni pe care le poate fructifica un autor când întocmește o carte. Diferite de scrierea cumva obișnuită, poemele lui

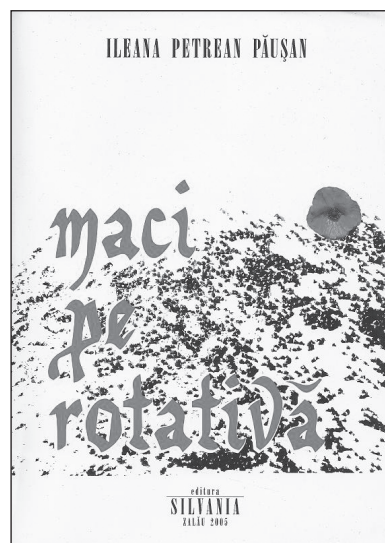

Ioan F. Pop ar putea fi catalogate drept textualiste, dacă n-ar semăna mai mult cu niște spovedanii rostite pe furiș în fața propriei conștiințe.

Iată o mostră din „*poem de suflat în lumânare*”: „(...) mai rostești în gând acel poem de suflat în lumânare. Apoi întorci totul pe dos. În jur plutește acum un alt fel de suflare. Din care alte obiecte se nasc din scurte mirări. Ne-ai întrebat doar ce nume mai putem pune pe umerii lor? Cum vom putea pași la nesfârșit prin interiorul nostru străin? (...)”. Am respectat grafia autorului, care nu a renunțat la „î”-ul din „i”, dar aceasta este o dezbatere minoră în raport cu fascinația provocată de vers.

Îl recomand călduros tuturor iubitorilor de poezie.

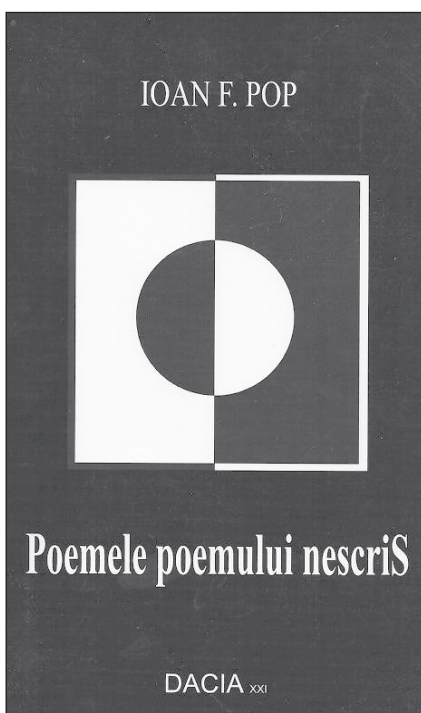
■ Despre **Ileana Petrean Păușan** știam, până deunăzi, că scrie articole de fond la revista „*Caiete Silvane*”. De aceea, gestul dănei de a-mi oferi volumul de poezie „**Maci pe rotativă**” (Ed. Silvanica, Zalău, 2005) m-a contrariat și m-a făcut curios. Asta până când am citit volumul și am descoperit o poezie complexă căreia nu-i sunt străine nici „școala rimei” și nici suplețea versului alb. Valoarea nu este dată, în acest caz, de stăpânirea tehnicilor poetice și a frazării „de spargere” canonică, ca să zic așa, ci de intensitatea la care

trăiește momentul scrierii. Voi cita ultimele versuri din „*Poem târziu*”, ultimul din secțiunea „*Florilegii*”: „(...) Mai tânără-oi renaște/ în dimineți senine/ când vor urca-n lumină/ mestecenii din mine...”. Aici se și termină paginile acordate versului cu rimă, restul volumului fiind împărțit în alte trei secțiuni: „*Șapte pietre*”, „*Nouă pietre*” și „*Sat natal*”, unde putem observa și posibilitățile de exprimare în vers alb: „*nimic mai zadarnic/ și mai trist/ decât viața/ oprindu-se-n tine*” sau „*ciobul unui ulcior/ mi-a sărutat/ talpa/ ca o declarație/ de dragoste/ peste secole*” sunt scurte dar puternice fulgurații poetice.

Un volum tulburător pe care regret că nu l-am citit până acum.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Știați că.....

Bisericuța de lemn de la Mănăstirea Nicula își are originile în satul Gostila?

Mănăstirea Nicula - cunoscut centru spiritual și cultural din inima Ardealului, așezat în nord-estul Podișului Transilvaniei, la numai 7 km de municipiul Gherla, județul Cluj, atrage anual mii și zeci de mii de pelerini, în special la 15 august, atunci când este hramul acestui sfânt locaș dedicat Adormirii Maicii Domnului.

Faima acestei mănăstiri se datorează în primul rând prezenței icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu Pruncul, pictată la 1681 de preotul Luca din Iclod, localitate nu departe de Nicula, cea care a lăcrimat la 1700 timp de 27 zile, prevestind vremurile tulburi ce aveau să se abată asupra ortodoxismului din această parte a țării, începând cu prima diplomă leopoldină din 1699, când încep presiunile stăpânirii habsburgice de trecere forțată la Unirea cu Biserica Romei. Nu numai prezența icoanei atrage numeroși enoriași, ci și întregul complex monahal cu slujitorii săi, care de-a lungul timpurilor, cu harul lor duhovnicesc, au dovedit a fi demni de misiunea ce le revine de slujitori ai Bisericii Ortodoxe. Intrând pe poarta Mănăstirii, ochiul pelerinului se îndreaptă în primul rând asupra Bisericii de lemn. Majoritatea lor merg direct la acest locaș, pun mâna pe ușa sau pe bărne, meditează, își spun rugăciunea - gândurile pentru care au venit, alții se gândesc la vremurile de altădată, la cei ce au făcut acest sfânt lăcaș de rugăciune.

Atrași de trecutul istoric al acestor meleaguri, de monumentele istorice, am cumpărat și noi pliantul de la chioșcul din incinta complexului monahal, care poartă semnătura arhim. Andrei Coroian, starețul mănăstirii și recenta monografie, apărută chiar în preajma praznicului de la Sfânta Maria din anul trecut, ce poartă semnătura fostului stareț, arhim. Dumitru Cobzaru.

Din amble lucrării am aflat că după ce vechea biserică de lemn a mănăstirii construită la 1552 în stil maramureșan, a căzut pradă unui incediu în 1973 datorită unui scut circuit electric, și că a fost adusă în 1974 de la Nasal-Finaț, comuna Taga, jud. Cluj, pentru a o înlocui pe cea anterioară.

Mergând pe filiera acestui traseu, spre surprinderea noastră aveam să aflăm că această bisericuță provine din satul nostru, Gostila, județul Sălaj, sat ce se află la o departare de 57 km de Nicula.

Dar cum s-a ajuns la acest adevăr istoric?

În monografia satului Gostila apărută la Editura Astra-Dej, 2000, la pagina 170 se arată că după ce gostilenii construiesc

între 1810-1812 o biserică de piatră, cea de lemn a fost vândută și transportată la Țop, azi localitatea Pădureni, comuna Mintiul Gherlii. Între cele două sate s-au stabilit apoi și legături de rudenie, așa este cazul Sofiei Coste (1868-1870) din Gostila care se căsătorește în Țop cu Nemeș Ioan. Urmași ai acestei familii se găsesc azi în Mintiul Gherlei și chiar în Nicula.

În 2009, Liviu Mihuț, dascăl cu o vastă pregătire universitară, fiind licențiat în teologie, istorie, geografie, biologie, științe agricole și el gostilean, se duce în satul Țop și află de la diacul Grigore, în vârstă de 92 de ani, că după ce Țopenii și-au construit o biserică de zid în 1928, a lor de lemn au vândut-o în 1935 boierului Macovei, care o duce pe moșia sa de peste deal, în satul Năsal Fănaț.

Dar ce spune literatura de specialitate despre această bisericuță? Când și unde a fost construită și cum a ajuns la Mănăstirea Nicula?

Cristache-Panait Ioana, confirmă că această biserică a fost dusă de la Țop la Năsal și presupune că a fost construită în jurul anului 1600.

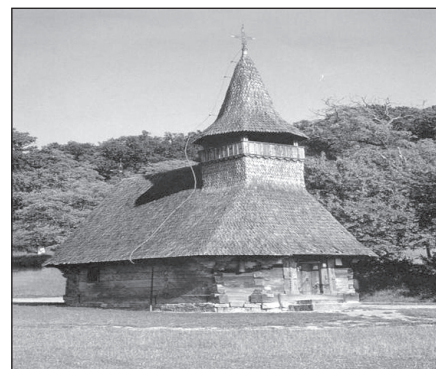
Arhim. Dumitru Cobzaru susține că bisericuța a fost construită la 1650. Domnia sa care a păstorit această mănăstire în perioada 2000-2009 nu a putut observa că pe tocul vertical din stânga de la ușa de la intrarea din pronaos în naos este inscripționat anul 1738, deoarece era încă acoperit cu ultimile rămășițe de pictură, însă azi se vede cu ochiul liber. Acest an, nu poate fi decât cel al construcției bisericuței. Meritul descoperirii anului, aparține, părintelui Siluan de la mănăstirea Nicula.

Unde s-a construit? În Gostila, județul Sălaj, la 1738. Deci, adevărul istoric al anului și locul construcției este 1738, în Gostila.

Traseul complet al pelerinajului bisericuței este: Gostila (1738-c.1830) -Țop (c. 1830-1935) -Năsal (1935-1974) și Nicula din 1974 până azi.

Cum a arătat și cum arată această biserică acum?

Bisericuța poartă amprente arhitecturale ale stilului someș-maramureșan, numai că de-a lungul timpului, prin dese strămutări, a suferit profunde modificări. De exemplu, s-a redus considerabil în înălțimea turnului clopotniță care este înzestrat cu galerie și încoronat cu un coif octogonal învelit ca și întregul acoperiș cu șindriță, în schimb s-a păstrat streășina lungă pentru a proteja fundația de apa care

se scurge din precipitații. Planul delimitează un pronaos cu 3 fețe în vest, un naos rectangular, spre răsărit abisida altarului, iar deasupra pronaosului se află turnul clopotniță. Pictura interioară s-a deteriorat complet în ultimii ani de existență la Năsal, când biserică a fost părăsită. Adusă la Nicula i s-a reparat bolta din naos. Prin reducerea înălțimii turnului, clopotnița și-a schimbat aspectul stilului arhitectonic maramureșan.

Bisericuța este declarată monument istoric sub codul LMI: CJ-II-m-A-07722.

Bibliografie:

- Arhim. Dumitru Cobzaru *Monografia Mănăstirii Adormirea Maicii Domnului*, Editura Ecclesia, Nicula. 2010; 49.
- Augustin și Victoria Tudor, *Gostila 6003. Monografie*, Editura Astra Dej 2007; 170.
- Cristache-Panait, Ioana (1980). „Valențele istorice și artistice ale bisericilor de lemn din județul Cluj, propuse pe lista monumentelor”. *Monumente Istorice și de Artă 1980* (I): 32-41.
- Cristache-Panait, Ioana (1980). „Decoratia sculptată a monumentelor istorice din lemn din județul Cluj”. *Monumente Istorice și de Artă 1980* (I): 42-47.
- Cristache-Panait, Ioana (1981). „Considerații privind tipologia monumentelor istorice de lemn din județul Cluj”. *Revista Muzeelor și Monumentelor, Monumente Istorice și de Artă 1981* (I): 57-61.
- Sabău, Nicolae (1982). „Biserici de lemn din Podișul Transilvano-Someșean”. *Monumente istorice și de artă religioasă din arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului*: 193-226, Cluj.

Prof. inv. primar **Gabriela ENGHEȘ**,
Școala generală „Avram Iancu” Dej
Prof. **Tudor AUGUSTIN**, Gostila

Pr. prof. Radu Dorin Micu: „Chipul părintelui Nicolae este alcătuit din curaj, libertate, sinceritate și neprefăcută smerenie”

Adrian Sabău: *În ce împrejurări l-ați cunoscut pe Nicolae Steinhardt?*

Preot profesor Radu Dorin Micu: Eram student în anul I la Facultatea de Teologie din Sibiu, când am aflat că Nicolae Steinhardt, criticul literar, despre care știam destul de puțin, informațiile mele fiind exclusiv livrești (citisem cu mare plăcere *Incertitudini literare și Critică la persoana I*), este călugăr la mănăstirea Rohia. A fost evident o surpriză. Informația mi-a dat-o Marius Lazăr, prieten și fost coleg de liceu, preocupat de literatură și filosofie, mult mai bine ancorat decât mine în lumea culturii, actualmente conferențiar la Facultatea de Sociologie din Cluj. S-a născut, cred, atunci, dorința de a-l întâlni, însă nu am făcut pasul acesta decât mai târziu. Eram în anul III de facultate, când prin intermediul unui coleg, care fusese frate de mănăstire la Rohia, am stabilit un contact indirect, căutându-l pe părintele Emanuil Rus, actualul stareț al mănăstirii Bixad, pe vremea aceea ieromonah la Rohia. Așadar am mers la începutul unei vacanțe de vară, la sfârșitul anului III de facultate.

A.S.: *În ce an se întâmplă asta?*

R.D.M.: Era în anul 1987.

A.S.: *Deci era de vreo 7 ani deja la Rohia...*

R.D.M.: Da. În '87 a fost prima noastră întâlnire. M-am dus să cercezez mănăstirea, dar, desigur, principalul scop era acela, de a-l întâlni pe Nicolae Steinhardt. Părintele Emanuil, care m-a primit și m-a găzduit cu multă generozitate, mi-a facilitat această întâlnire. Știu că era în dimineața ulterioară soșirii mele, când după slujbă, respectiv masa de la trapeză, mi-a spus: „uite, poți să urci la Casa Poetului; am vorbit cu părintele Nicolae și te așteaptă”. M-am dus, m-am prezentat și m-a primit cu multă căldură. Era plăcut surprins să vadă că un student teolog are preocupări și în domeniul literar. Trebuie să vă spun că încă din gimnaziu fusem pasionat de literatură, iar în ultimii ani citisem și puțină critică literară; așadar în ipostaza aceasta de critic literar îl cunoșteam pe N. Steinhardt. Mărturisesc că nu-i bănuiam, pe atunci, amplitudinea gândirii teologice. Pentru mine era un personaj interesant, un om care, iată,

având o anumită notorietate în lumea literară, augmentată și de emisiunile culturale ale Europei Libere, a ales să se călugărească.

A.S.: *S-au repetat apoi întâlnirile?*

R.D.M.: Am avut, dacă nu mă înșel, patru întâlniri. Am stat întâia oară la Rohia aproape o săptămână. M-am dus, desigur, și pentru biblioteca mănăstirii. Aveam nevoie de câteva cărți, dar vroiam totodată să cercetez puțin „comorile” despre care mi se spusese că se află acolo. De asemenea, doream și câteva îndemnuri, sugestii de lectură. Țin minte că prima carte teologică pe care mi-a recomandat-o părintele Nicolae a fost *Catehismul episcopilor olandezi*, un catehism catolic, apărut în anii '80, extrem de interesant și de actual (se găsea la biblioteca mănăstirii în limba engleză). Era elaborat după Conciliul II Vatican, răspunzând așadar problemelor cu care se confrunta atunci Biserica în spațiul occidental, intens secularizat.

A.S.: *În cele patru întâlniri cu părintele s-a legat o relație?*

R.D.M.: Sincer vorbind, nu am avut o relație de tip magistru-discipol. Nu mă pot declara (așa cum în mod velear și iresponsabil o fac adesea astăzi, diferite personaje, atât din lumea culturii, cât și a bisericii) un ucenic al său, dar a existat, neîndoiește, o apropiere umană și intelectuală. Am avut îndelungi discuții, în special pe teme de filosofie și de literatură. Deci în zona aceasta l-am abordat cu precădere eu, repet, nebănuindu-i pe atunci anvergura teologică. Doar în ultimele dialoguri, trebuie să o spun, cu regret, am început să dezbaterem câteva teme teologice.

A.S.: *Era în '89?*

R.D.M.: Nu, a fost în toamna anului 1988; atunci l-am întâlnit ultima oară.

A.S.: *Și abia atunci ați deschis un dialog pe teme teologice?*

R.D.M.: Abia atunci am deschis un dialog teologic propriu-zis, abordând tema convertirii. Am încercat să-l ispitesc, dorind să aflu mai mult. Pentru mine era și o mare curiozitate, cum cineva, ca el, născut și crescut în iudaism, a ales să se convertească? Nu știam nimic despre experiența sa carcerală. Aflasem doar că a fost închis, dar alte detalii nu cunoșteam la vremea respectivă. Și pe

mine m-a interesat mecanismul acesta al convertirii, ca teolog. Țin minte că ultima discuție pe care am avut-o era chiar în fața Casei Stăreției. L-am abordat indirect, propunându-i dezbaterea cazului unui filosof portughez, Uriel Acosta, care a făcut parcursul în sens invers: de la creștinism s-a convertit la iudaism și în cele din urmă s-a sinucis. Am început să discutăm despre acest caz, apoi despre convertire în general și despre ce anume îi determină pe oameni să-și schimbe identitatea religioasă. Țin minte că, pe când începuse discuția să se închege, a apărut un grup de pelerini. Părintele Nicolae, fiind de serviciu, a trebuit să se ocupe de primirea acestor oameni, veniți cu probleme de natură duhovnicească. Și atunci mi-a spus: „Iartă-mă, frate Dorine, dar trebuie să-i primesc pe oamenii aceștia. O să mai discutăm, o să reluăm discuția altă dată”. Seara nu am mai reușit să ne întâlnim, iar a doua zi, am fost nevoit, din cauza unei situații familiale neprevăzute, să plec dis-de-dimineață. Așa că aceasta fost ultima noastră întâlnire, cu un final „deschis”, ca să zic așa. N-am primit răspunsul pe care-l așteptam, decât abia ulterior, odată cu apariția *Jurnalului*. A fost ultima dată când l-am întâlnit în viață. L-am mai văzut doar pe catafalc, în luna martie a anului următor.

A.S.: *Spuneți că nu puteți vorbi, în cazul dumneavoastră, de o relație ca de la maestru la discipol, dar vi se părea, în discuțiile pe care le purtați, că avea anvergura*

unui maestru?

R.D.M.: Să știți că nu am simțit lucrul acesta, în sensul că n-avea ticuri pedagogice sau porniri apodictice; era mai degrabă un sfătuitor, un luminător, un însoțitor. Încă o dată, discuțiile noastre abordau în general teme filosofice și, tangențial, teme politice; trebuie să spun și acest lucru. Eu eram interesat în special de generația căreia îi aparținea, generație strălucită după cum știți: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Constantin Noica, ultimul având și un rol decisiv în decizia aceasta, de a se așeza la Rohia.

A.S.: Și care, involuntar, i-a determinat și convertirea, deoarece, ca să nu-și trădeze prietenul, N. Steinhardt ajunge în închisoare, unde se va converti.

R. D.M.: Exact. Așadar, discuțiile noastre erau cantonate în zona sus-numită. Desigur temele politicii le discutăm cu o oarecare rezervă, venită mai ales din partea mea, el fiind un om foarte direct. Țin minte că era în iulie sau în august, nu sunt foarte sigur, cred că de ziua lui de naștere, când, un grup de studenți de la Iași, de la Facultatea de Filologie, a venit la Rohia să-l omagieze. Obişnuiau să se plimbe, prin Lighet, de dimineața până în jurul amiezii. Într-o zi, cu permisiunea părintelui Nicolae, m-am atașat și eu grupului și atunci am rămas surprins cu câtă libertate aborda tema aceasta politică: vorbea despre Soljenițin, despre viciile sistemului comunist, deși...

A.S.: Deși era cea mai crâncenă perioadă...

R.D.M.: Așa este. Această libertate, m-a impresionat într-adevăr. Desigur, nu l-am auzit vorbind, cel puțin în prezența mea, despre sistemul penitenciar ori teroarea ceaușistă, dar aborda comunismul în general, mai precis ideologia acestuia, dezvăluindu-i fundamentul mizerabil, întemeiat pe o logică a resentimentului, lucru care însemna foarte mult pentru noi, cei tineri, care îl ascultam.

A.S.: Practic își manifesta deschis convingerile de dreapta.

R.D.M.: Da, în pofida faptului că știa că este urmărit. Cu siguranță că mulți dintre cei care îl căutau erau trimiși. Adeseori, părinții, mai ales părintele Emanuil, îl avertizau, însă el avea și o oarecare naivitate creștină. Pe de altă parte era un om care avea curajul propriei opinii și nu se sfia să vorbească pe șleau. Țin minte că la prima întâlnire l-am abordat cu o formulă de *captatio benevolentiae*, spunându-i: „faceți parte dintr-o generație pe care noi, cei de astăzi, o admirăm și o invidiem”. La care mi-a răspuns cu o neprefăcută modestie:

„Frate Dorine, nu știu dacă aveți cu adevărat pentru ce ne admira, dar de invidiat cu siguranță”.

„Păi cum așa părinte Nicolae?”

„E foarte simplu”, îmi zice, „eu spre exemplu, dacă doream să plec până la Berlin sau la Paris, să particip la o bienală, la o manifestare culturală sau pur și simplu să călătoresc, în trei zile aveam pașaportul, iar dacă era o situație de urgență îl primeam în douăzeci și patru de ore”... Da, asta țin bine minte.

A.S.: Acum înțelegeți mai bine...

R.D.M.: Azi înțeleg cu adevărat. Atunci mi se părea ceva de domeniul utopiei.

A.S.: Deci curajul care reiese din fiecare pagină a **Jurnalului** a existat și în viață?

R.D.M.: Exista și în viață: îl avea el însuși și îl admira la cei care împărțeau această virtute.

A.S.: De fapt el face, în nenumărate rânduri, în **Jurnal**, logiul curajului.

R.D.M.: Exact. Avea câțiva oameni politici pe care îi admira necondiționat. Știu deoarece, la un moment dat, mi-a reprodus o discuție între Churchill și un însărcinat al celui de-al III-lea Reich, care încerca să-l convingă pe englez că politica nazistă este corectă. Mi-a reprodus replica pe care Churchill i-a dat-o, mi-a spus-o în englezește, pentru că era un joc de cuvinte acolo: “*We are right and you are wrong, but for your right to be wrong, we are ready to die*”. Și, îmi amintesc că a fost nemulțumit de reacția mea. Eu am replicat ceva de genul: „foarte frumos” și aproape că a explodat: „Cum, frate Dorine, dar e superb, nu-ți dai seama?”

A.S.: Admirația pentru Churchill se vede clar și din faptul că dintre cele trei **Soluții** așezate înaintea **Jurnalului**, una îi aparține lui Churchill.

R.D.M.: Bineînțeles.

A.S.: Și, apropo de acest lucru, știatiți la vremea respectivă de existența **Jurnalului**?

R.D.M.: Nu, nu știam. Erau foarte puțini oameni, inclusiv din spațiul mănăstirii, care știau de el.

A.S.: Cum ați perceput publicarea? După contactul pe care l-ați avut în mod direct cu el, cum ați perceput apariția cărții, anvergura cărții?

R.D.M.: Trebuie să recunosc că a fost o mare surpriză. Țin minte că eram la Bistrița cu ocazia lansării **Jurnalului**...

A.S.: Era și Alexandru Paleologu?

R.D.M.: Nu, Alexandru Paleologu nu a fost. Erau Virgil Ciomoș, îngrijitorul ediției, regretatul Horia Bernea, Oliv Mircea, Radu Săplăcan, Ioan Pinteș și alți intelectuali apropiați părintelui Nicolae. Discutând atunci cu Virgil Cio-

moș, i-am mărturisit că pentru mine, ca om care l-a cunoscut pe părintele Nicolae, **Jurnalul fericirii** a fost o extraordinară revelație. În paranteză, risc să vă fac o mărturisire legată de modul în care era perceput N. Steinhardt ca teolog. Chiar și unii dintre părinții de la Rohia, nemaivorbind de numeroșii „teologi” care îl vizitau, aveau mari rezerve față de rigoarea lui dogmatică. Li se părea că folosește prea multe teologumene, că riscă o teologie prea îndrăzneată, că uneori cochetează cu eresia, or lectura **Jurnalului** și a volumului de predici ...

A.S.: Era pregătită o întrebare, pot să zic chiar o provocare, pentru această întâlnire a noastră; o gândisem pentru final, dar dacă tot ați pomenit acum... Nu vi se pare că nu este îndeajuns de mult valorizat ca teolog?

R.D.M.: Cu siguranță. Vedeti, el adesea abordează frontal și cu mult curaj probleme teologice extrem de delicate și de complexe. Pe de altă parte, deși el nu este un teolog sistematic, s-ar impune ca cineva să se aplece din punctul acesta de vedere asupra operei lui și să reconstituie liniile de forță ale gândirii sale teologice. Legat de aceasta, pot să vă spun că era foarte apropiat de Lossky, pe care îl iubea foarte mult. La recomandarea lui am citit și eu **Teologia Mistică a Bisericii de Răsărit** (aidoma lui Dan Ciachir, sfătuit în acest sens de părintele Dumitru Stăniloae). De asemenea, trebuie să spun că agreea o anumită teologie catolică, postconciliară, sau teologii „liberali” aflați, oarecum în contrapartidă cu discursul teologic oficial al Bisericii căreia îi aparțineau, cum ar fi Hans Kung, în zona catolică sau Dietrich Bonhoeffer în cea protestantă. Evident că mi-am dat seama de acest lucru, nu atât din discuțiile purtate, cât din cărțile teologice care îi aparținuseră și pe care le donase bibliotecii mănăstirii. Steinhardt avea această cultură teologică „la zi”. Probabil și din cauza aceasta pentru mulți dintre noi cei formați într-o atmosferă „dogmatică”, în sens peiorativ evident, obișnușiți cu o teologie academică, de școală, el putea să pară ...

A.S.: Extravagant?

R.D.M.: Da, cred că acesta este cuvântul potrivit.

A.S.: Deci nu este doar o impresie a mea... Și eu cred că asta e ceea ce-i sperie pe unii. Dacă ne referim la **Dăruind vei dobândi**, mie mi se pare că nimic din ceea ce s-a publicat după '89 nu se ridică la nivelul acestui volum.

R.D.M.: Categorical, ca gen omiletic. Nu, pentru că acolo este o franchețe, o conștientizare și o problematizare pe care cu greu le mai putem găsi altundeva (poate doar, într-un alt registru stilistic,

la părintele Galeriu). Dintre toate genurile teologice genul omiletic e cel mai vitregit. Suntem obișnuiți cu predici șablon, cu lucruri cuminți, banale, plate; suntem foarte prudenți în această privință. Or, părintelui Nicoale, prudența nu îi era caracteristică. Avea îndrăzneala de a spune, chiar și în fața simplilor credincioși, niște lucruri în care aluziile politice erau transparente, dar această îndrăzneală își avea originea într-o lectură teologico-profetică a istoriei.

A.S.: *Ați asistat la vreo predică?*

R.D.M.: Nu... din păcate, e un alt mare regret al meu. L-am auzit doar înregistrat.

A.S.: *Cum vi se par **Verbul a crede** și **Crezul ortodox din Dăruind vei dobândi**?*

R.D.M.: Ambele sunt excepționale. Tema aceasta, a credinței, e pentru el tema centrală; o abordează într-o manieră evident kierkegaardiană. De fapt el are, cred, o anumită simpatie pentru existențialism, mai cu seama pentru existențialismul francezi. Dacă e să revenim însă la teologie, l-aș plasa ca teolog, desigur nu ca teolog profesionist, creator de sisteme, pentru că el nu era așa ceva...

A.S.: *Nici măcar în critica literară...*

R.D.M.: Da, el refuza sistemul, făcând și o critică impresionistă, dar până la urmă o critică sinceră, creștină. Ca teolog, l-aș plasa în vecinătatea unor mari teologi francezi ortodocși ai secolului XX. Mă gândesc la Paul Evdokimov sau Oliver Clément.

A.S.: *Așadar teologi laici...*

R.D.M.: Da.

A.S.: ***Crezul ortodox**, mi se pare foarte actual și potrivit lumii în care trăim. Nu credeți că pentru orice teolog, pentru orice preot ar fi extrem de important să parcurgă atent volumul **Dăruind vei dobândi**, să mediteze la modelul pe care îl oferă aceste predici.*

R.D.M.: Orice întâlnire cu Steinhardt, cu opera lui, este, cred, deschizătoare de minte și e un contact cu o sursă clară, neperversită a unei teologii neconstrânse de limite „academice” sau didactice, așadar a unei teologii pentru omul concret de astăzi. E adevărat că pentru mulți teologi, cu o formație strict de specialitate, poate fi dificil să intre în universul lui Steinhardt, care cere o minimă pregătire literară, filosofică sau estetică, pentru a-i înțelege toate subtilitățile discursului.

A.S.: *Mie îmi place foarte mult, în finalul **Crezului ortodox**, momentul în care spune: „L-am citit pe existențialisti, deci nu-mi fac iluzii, dar nici nu mă dau bătut în fața lumii în care trăiesc”. Asta e ideea. Nu am reprodus cu exactitate. Și de aici,*

probabil, dezinhibarea lui ca teolog, de aici și echilibrul.

R.D.M.: Acest echilibru, această dezinhibare sunt înrădăcinate într-un foarte profund realism duhovnicesc.

A.S.: *Exact.*

R.D.M.: Știu câteva întâmplări, înregistrate de părinții de la Rohia, cu un iz oarecum anecdotic, care arată acest realism al părintelui. El putea să dialogheze cu oricine, la orice nivel și să-i dea soluția potrivită. E o personalitate extrem de complexă. Pe de o parte avea o inocență, o naivitate copilărească, în generozitatea cu care primea pe oricine. Să nu uităm că se întâmpla într-o epocă a terorii, a suspiciunii, într-o perioadă în care te temeai până și să vorbești singur, în propria-ți casă. Deci, avea această deschidere, această naivitate, dar pe de altă parte avea și un pregnant simț al realității, pe care nu încerca să o fardeze, o devoala în orice prilej.

De asemenea, este foarte important să amintim aici de el ca om al rugăciunii. Ce m-a impresionat foarte mult în ipostaza aceasta era modul în care recita la slujba Miezonopticiei *Canonul de pocăință*.

A.S.: *El mărturisește că pentru un călugăr slujba Miezonopticiei este cea mai importantă.*

R.D.M.: Vă spun, cu toată sinceritatea, că n-am mai auzit pe nimeni citindu-l cu atâta convingere, cu atâta asumare. Atunci când spunea: „*Miluieste-mă Dumnezeu, miluieste-mă!*” simțea că o spune din adâncul sufletului; nu era doar o formulă rituală. E una dintre cele mai covârșitoare impresii, pe care mi le-a lăsat.

A.S.: *Să fie acesta unul dintre avantajele convertirii la o vârstă mai înaintată?*

R.D.M.: Cu siguranță că cei convertiți la maturitate au acest mare avantaj, de a conștientiza darul pe care-l primesc. Noi cei care ne naștem într-o anumită tradiție religioasă adesea nu-i percepem frumusețea. Aidoma țaranului care trăiește într-un peisaj încântător, dar pe care nu-l vede... Trebuie să vină orășeanul, „veneticul”, ca să descopere frumusețea peisajului respectiv. Da, e un apanaj al convertitului, îl găsim și în zilele noastre, spre exemplu, la Maica Ecaterina (Monica Fermo): tot o evreică venită la creștinism.

A.S.: ***Jurnalul** se deschide cu acel citat din **Evanghelia după Marcu**, capitolul 9, versetul 24: „Cred Doamne, ajută necredinței mele”. Steinhardt mărturisește că acest verset stă deasupra oricărui alt citat scripturistic...*

R.D.M.: Neîndoielnic. Pot subscrie integral la această afirmație, pentru că e cea mai complexă și paradoxală afirma-

ție evanghelică. În primul rând, ea vine să demonteze o iluzie, foarte traicică adesea, în privința credinței. Pentru multă lume, credința este o adeziune rațională, o acceptare a unor adevăruri, este sinonimă cu observarea unor practici religioase... Nu, credința este fundamentală luptă, este agonie (ἀγών). Modul în care tatăl copilului demonizat mărturisește înaintea lui Hristos o dovedește cu atât mai mult. În sufletul oricărui om care-L caută pe Dumnezeu este o permanentă luptă. Credința nu este ceva cu care te naști, ci este un lucru pe care-l dobândești pe parcurs. Desigur, la un moment dat, se ajunge la o limpezire, la acea armonizare a contrariilor.

A.S.: *E așadar un paradox... Steinhardt spunea că paradoxul, **coincidentia oppositorum** ar fi legea fundamentală a universului.*

R.D.M.: Cu siguranță. Descoperim paradoxul peste tot în natură; iată, lumina: undă și corpuscul. Cu cât pătrundem mai adânc în structurile creației întâlnim paradoxul. Mai mult, Dumnezeu Însuși este paradoxal. Se arată și se ascunde în același timp... Încă o dată, modul în care Steinhardt abordează problema credinței, plecând de la acest citat din *Evanghelia după Marcu* arată că, fundamental, credința nu este doar o simplă cărjă psihologică, mai ales ea nu este niciodată sinonimă cu certitudinea; credința este adevăr, dar nu certitudine. Poate că ar merita să fie aprofundată această distincție între adevăr și certitudine...

A.S.: *Steinhardt o face foarte clar atât în **Jurnal**, cât și în **Verbul a crede**, predica despre care tocmai vorbeam mai înainte. Și vorbește, apropo de ce ați spus dumneavoastră, de Kierkegaard, de exemplul cu acel papagal roșu, care dacă ar ateriza într-o piață, toată lumea ar avea o evidență, însă n-ar mai fi credința...*

R.D.M.: Așa e.

A.S.: *Am vorbit de curaj, am vorbit de paradox, de credință. O altă problemă fundamentală, după părerea mea, în opera lui Steinhardt, literară sau teologică, e **libertatea**. Steinhardt, asemeni lui Dostoievski, pune credința în relație cu libertatea, al cărei elogiul îl face în nenumărate locuri. Ca și în elogiul curajului, în elogiul credinței, el vorbește despre libertate cu o admirație extraordinară, citându-l pe Kierkegaard: „opusul păcatului nu este virtutea, ci libertatea”. Este în spirit ortodox această interdependență pe care o sugerează Steinhardt, între libertate și credință?*

R.D.M.: Neîndoielnic. Vă reamintesc: ortodoxia adevărată, ortodoxia autentică, nu a folosit niciodată mijloace coercitive. Ea a protejat întotdeauna acest spațiu al libertății omului. De

aceea noi nu am avut o inchiziție. Pe de altă parte, tema libertății, preocuparea aceasta este anterioară devenirii lui Steinhardt „întru” creștinism, ca să-l parafrazez pe Noica. Știți că el a frecventat, în perioada interbelică, o anumită filosofie politică, care aborda problema curajului și a libertății.

A.S.: *Legat de aceasta, erau oare toți congenerii săi discipoli ai lui Nae Ionescu?*

R.D.M.: Mulți dintre ei erau discipoli ai lui Nae Ionescu, care a patronat acea generație. Dar să nu uităm că e o generație (iată un alt paradox), care în plan politic a eșuat, o generație înregistrată în bună parte într-o dreaptă politică, instrumentată de un personaj mediocru din punct de vedere intelectual, însă carismatic, pentru că altfel nu se explică acea fascinație pe care a exercitat-o Corneliu Zelea Codreanu. Însă aventura politică a lui Nae Ionescu și a generației intelectuale tutelate de el a sfârșit într-o fundătură. Revenind la tema libertății, cu siguranță că ea este proprie oricărei gândiri teologice elaborate și elevate. Pentru că întâlnirea între om și Dumnezeu se desfășoară în acest spațiu al libertății, cred că trăsătura fundamentală a **chipului** lui Dumnezeu în om o reprezintă libertatea. Omul este fundamental o ființă liberă.

A.S.: *Era părintele Nicolae un om liber?*

R.D.M.: Cu siguranță. Cred că a fost cel mai liber om pe care l-am cunoscut înainte de '89. Sau unul dintre cei mai liberi.

În facultate, la Sibiu, am avut doi profesori: unul de istoria religiilor, iar celălalt de sectologie, care se manifesta ca oameni liberi. Cel dintâi aborda la cursurile sale cu mare curaj și onestitate intelectuală, problema ateismului, a necredinței din perspectiva filosofiei creștine. Cu alte cuvinte, ne înzestra cu un bagaj solid, ne pregătea pentru lumea în care trăiam, în care urma să slujim ca preoți și teologi. Cel de al doilea, a fost omul în care am perceput fibra morală genuină a țaranului român.

Au fost singurii, o spun cu regret, dintre profesorii mei la care nu am perceput acea teamă care era atotprezentă, ubicuă, în România ultimilor ani ai lui Ceaușescu. Primul este părintele profesor Ioan Glăjaru, un om de o modestie și de o decență impresionantă, care și-a încheiat cariera universitară retrăgându-se la o parohie modestă din zona Brașovului. Celălalt a fost părintele Ioan Mihălțan, ajuns după 1990, episcop titular la Oradea, și care, după ce s-a retras din scaun (s-a pensionat la cerere) și-a petrecut ultimele luni ale vieții în același sat în care, odinioară, își începu-

se slujirea preotească. Sunt două personalități exemplare. Atât la cei doi, cât și la părintele Nicolae am putut identifica această expresie a libertății necondiționate, care înseamnă curaj, neîngrădire, sinceritate, onestitate. Și, toate acestea, într-o perioadă în care majoritatea oamenilor cunoscuți folosea un dublu limbaj, recurgea la acrobații lingvistice pentru a-și asigura supraviețuirea socială. Iată, trei oameni pe care i-am cunoscut personal, care m-au impresionat prin această lecție, cea mai importantă, de demnitate intelectuală și morală.

A.S.: *Cioran despre Steinhardt: „Pe plan spiritual ne este superior tuturor”. Se referă aici la generația despre care noi tocmai vorbeam. Cum comentați această afirmație?*

R.D.M.: Da, iată că Cioran, acest om care numai de smerenie intelectuală nu poate fi bănuțit, face o afirmație, care ne arată că a înțeles ceva din taina inimii părintelui Nicolae. Legat de Cioran, într-una din discuțiile avute, părintele mi-a mărturisit că l-a rugat să nu mai scrie împotriva lui Hristos și s-a arătat mâhnit că acest om la care ținea, totuși, foarte mult, nu i-a ascultat rugămintea. Revenind la afirmația de mai sus, cu siguranță că Steinhardt a fost, în cele din urmă, superior, pe plan spiritual, colegilor de generație. Chiar dacă nu a obținut recunoașterea academică sau notorietatea culturală de care se bucurau Mircea Eliade, respectiv Emil Cioran, el s-a împlinit duhovnicește.

A.S.: *„Sângele meu este evreiesc, dar de gândit și de simțit, gândesc și simt românește”. Se identifică acest senior al spiritului în chip atât de profund cu spiritualitatea românească?*

R.D.M.: Cu siguranță. Și cunoscându-i puțin această latură, în intervalul în care au avut loc cele patru întâlniri ale noastre, mi-am dat seama de netemeinicia afirmației lui Nae Ionescu, de stupiditatea ei chiar: *dacă ești de alt neam, poți fi bun român, dar nu poți fi român pur și simplu*. Este absolut fals. Părintele Nicolae contrazice teza maestrului prin propria sa viață. Era un om profund atașat de valorile neamului nostru, era un om care se identifica cu ele, motiv pentru care, probabil știți, și-a atras multe neplăceri din partea foștilor săi coreligionari.

A.S.: *Da. În **Ispita lecturii**, Steinhardt mărturisește: „bucureștean ce mă aflu, am fost repede fermecat și cucerit de Maramureș”. Ce însemna Maramureșul cu adevărat pentru cel devenit monahul de la Rohia?*

R.D.M.: În privința aceasta, vedeți, Steinhardt era un om al atașamentului, însă nu un idealist. Vă reamintiți, desi-

gur, acel text în care deplânge degradarea spirituală și morală care face victime până și în rândul țaranilor din Maramureșul voievodal.

A.S.: *Vă referiți la textul în care relatează despre țărâncă ce „mai fură” de la „Colectiv”?*

R.D.M.: Exact. Așadar iubește Maramureșul, dar nu îl idealizează; își păstrează luciditatea.

A.S.: *Sau poate iubește Maramureșul ancestral și valorile lui profunde, subliniind pervertirea acestora sub influența societății comuniste.*

R.D.M.: Cu siguranță! Pentru că nu mai atunci când iubești ceva sau pe cineva, cu adevărat, suferi atunci când vezi că obiectul iubirii tale nu mai corespunde modelului original.

A.S.: *Nu păreau totuși Maramureșul, Rohia prea mici pentru un spirit a cărui erudiție copleșitoare pare că trece dincolo de orice, ca să se reverse dincoace de orice?*

R.D.M.: Să știți că erudiția aceasta, pe care Steinhardt neîndoielnic o avea, nu-l copleșea niciodată pe interlocutorul său. Avea o grijă pentru interlocutor, ancorată în bunul simț, astfel că putea să dialogheze fără să te strivească cu erudiția lui.

A.S.: *Fără să epateze?*

R.D.M.: Da, fără să epateze. Era ceea ce am numi modelul ideal al cărturarului: cel care îmbină erudiția cu smerenia.

A.S.: *Al cărturarului creștin.*

R.D.M.: Da, al cărturarului creștin, deoarece cărturari mari, dar și orgolioși peste măsură, am avut cu prisosință. Dar el nu face parte din această categorie. Nu te simțea complexat intelectual în preajma lui. Și asta am remarcat-o discutând și cu alte persoane care l-au întâlnit. Avea călugăreasca smerenie de a se coborî până la lucruri mărunte, firești, cotidiene. Unii colegi de-ai mei de la Sibiu, care frecventau mai des Rohia, mergeau la el și-l solicitau pentru banale lucrări de seminar. Și el avea acea răbdare să-i ajute, la redactare chiar, să le dea sugestii, să le dea bibliografie. Știți probabil că preda până și ore de engleză fraților din mănăstire; așadar nimic nu i se părea sub nivelul lui de redutabil cărturar și om al erudiției.

A.S.: *Ce ați putea să-mi spuneți despre părinte și orânduirea bibliotecii mănăstirii?*

R.D.M.: Aici n-aș putea să vă spun foarte multe lucruri, decât că era un Cerber în privința bibliotecii. Îmi amintesc că atunci când mi-a împrumutat prima carte, mi-a spus: *„ai atâtea zile la dispoziție”*. Deci acolo era categoric. Nu dădea nimănui voie la raft. Era și de o pedanterie cărturarească autentică, serioasă. Poate ușor exagerată, din per-

spectiva mea, a studentului de atunci, care ar fi vrut să meargă printre rafturi, să atingă, să iscodească. Biblioteca avea acel fișier bine conceput și foarte util, iar cărțile erau bine ordonate. Abia după moartea lui, când am revizitat Rohia și am avut privilegiul de a umbla nestințherit printre rafturile bibliotecii, mi-am dat pe deplin seama de acest spirit de acribie, dar și de prudența sa. Trebuie să vă spun că am găsit, printre altele, era după moartea părintelui, dar înainte de căderea comunismului, mai precis în vara lui '89, cartea de convorbiri dintre Mircea Eliade și Claude-Henri Roquet, tradusă de Doina Cornea (în acea vreme arestată la domiciliu). Era un exemplar dactilografiat, pus bine, într-un loc greu accesibil. De asemenea a fost o mare surpriză pentru mine să găsesc câțiva autori importanți, dar intruvabili, fiind indezirabili pentru regimul de atunci.

A.S.: *Să fie o explicație a prudenței sale și faptul că, la vremea respectivă, erau în biblioteca mănăstirii, cărți pe care nu le puteai întâlni în bibliotecile publice...*

R.D.M.: Era nu numai prudent, era și pățit. Știți, bănuiesc, de acea vizită a intelectualilor, când el, încrezător, le-a arătat comorile bibliotecii... Din nefericire unii dintre acești scriitori erau delatori ordinari și drept urmare a avut acele necazuri legate de percheziția și confiscarea unor exemplare din bibliotecă.

A.S.: *În altă ordine de idei, se integra el în obștea mănăstirii, se simțea bine între ceilalți călugări?*

R.D.M.: Făcea o figură aparte, este tot ceea ce vă pot spune. Spiritual, cu siguranță se integra mai ales în privința programului liturgic. Mie mi s-a părut totuși un călugăr atipic. Nu vă pot spune mai multe deoarece nu am o imagine foarte clară și nici nu vreau să lezez anumite sensibilități.

A.S.: *Am înțeles. Dacă ar fi să îl așezați pe Steinhardt alături de alte personalități ale Ortodoxiei veacului al XX-lea, cine i-ar sta alături?*

R.D.M.: E foarte greu de spus. Am făcut deja o apropiere de teologi precum Paul Evdokimov și Olivier Clément, dar cred că nu este departe, într-o anumită privință (mă refer la nivelul erudiției și al pasiunii pentru metaforă) nici de André Scrima. Mi-e foarte greu să-l încadrez cu exactitate. Teologic și stilistic, acești doi teologi francezi pe care i-am pomenit mi se par cei mai apropiați de Steinhardt. În spațiul românesc, cred că se poate risca o proximitate cu Nichifor Crainic, care de asemenea a fost un om al condeiului, dăruit cu un imens talent literar și o gândire teologică pe măsură.

A.S.: *De acord, dar spre deosebire de Nichifor Crainic asupra căruia există unele*

semne de întrebare legate de comportamentul din perioada detenției, în ceea ce-l privește pe Steinhardt, inclusiv inamicii lui nu pot să afirme nimic blamabil.

R.D.M.: Evident că nu. Așa este, cei doi nu pot fi comparați din perspectiva caracterului, a opțiunilor morale deși, în mod ironic, Crainic a fost profesorul de Teologie Morală. Astăzi știm cu toții că el a făcut niște compromisuri greu de înțeles și de acceptat. Dar mă refer strict la discursul teologic, la verbul său. Nichifor Crainic a fost, indiferent ce s-ar spune, un mare scriitor. În spațiul teologiei românești, nici nu cred că a fost egalat în privința scriiturii, chiar dacă el opera cu anumite categorii etno-teologice care astăzi sunt revoluate.

A.S.: *Pentru că v-am simțit deschis, vreau să vă fac o ultimă provocare. Preot fiind, v-ați gândit vreodată la faptul că monahul Nicolae De la Rohia ar putea fi canonizat de Biserica Ortodoxă Română?*

R.D.M.: Sincer, nu.

A.S.: *Vi se pare cumva exagerat lucrul acesta ori scandalos? Vă întreb deoarece, în timpul unei emisiuni a lui Stelian Tănase, de la Realitatea TV, cunoscuta emisiune cu Dinescu, atât Stelian Tănase – care se revendică drept un discipol spiritual al lui Steinhardt –, cât și Dinescu (ambii având acces și studiind dosarele din arhiva CNSAS) au sugerat lucrul acesta, deși cu o oarecare malițiozitate la adresa BOR, vinovată, în opinia lor, de unele atitudini nepotrivite.*

R.D.M.: Neîndoielnic, vorbind despre Steinhardt ei au dreptate dintr-un anumit punct de vedere: acela al faptului că a fost un om fără demisia morale. A fost un om integru. Asta o știm cu toții. Numai că de aici până la canonizare este mult. În urmă cu vreo doi-trei ani, a mai existat o asemenea sugestie, ușor exaltată, venind din partea lui Cristian Bădiliță, care, spre deosebire de cei doi, analfabeți în materie, posedă o oarecare competență teologică, dar, în mod evident, nu și una duhovnicească.

A.S.: *Era o propunere...*

R.D.M.: Repet: eu am o oarecare rezervă. Încă o dată, în modul în care l-am perceput, și sper să nu greșesc, să nu mă înșel (dacă o fac să mă ierte Dumnezeu și părintele Nicolae), el ajunsese la o profundă înțelegere teologică și la o exemplaritate morală. Nu cred însă că avea deja acea uriașă statură duhovnicească, acel ceva care învâluie anumiți oameni, încă din această viață, în aura sfințeniei. În concluzie, nu cred că trebuie să exagerăm. Mi-e teamă că s-au făcut, adesea și la noi, unele canonizări stahanoviste, ca să nu spun mai mult. Așadar îmi asum o rezervă. Dacă este cineva de canonizat urgent, că ați deschis

acest subiect, cred că mai întâi ar trebui canonizați sfinții închisorilor, aceia despre care vorbea și părintele Nicolae: Valeriu Gafencu, spre exemplu. Sunt oameni care au mărturisit cu propria viață. Asta nu înseamnă că Nicolae Steinhardt nu a fost o personalitate exemplară din punct de vedere moral. El trebuie să fie pentru noi un reper moral și intelectual, dar în privința canonizării lucrurile sunt mult mai complexe și nu cred că trebuie să ne grăbim. Pe de altă parte e bine că el este „păstrat în actualitate” prin diferite inițiativă, chiar dacă unele dintre ele discutabile, precum atribuirea numelui său unor instituții fără un prestigiu deosebit. Dar sunt și multe lucruri foarte bune: programele *Fundației Nicolae Steinhardt*, inițierea editării integrale a operei sale etc. În primul rând cred că ar trebui să ne concentrăm, să-l recuperăm integral pe Steinhardt: teologul, filosoful, moralistul, iar pe urmă vom vedea ce va urma. Oricum, nu sunt eu în măsură să mă pronunț. Eu l-am cunoscut puțin în aceste patru întâlniri pe care le-am avut. Cei care au stat ani de zile alături de el ar trebui să spună mai multe în această privință. Bănuiesc că m-ați întrebat la nivel de opinie?

A.S.: *Da.*

R.D.M.: Atunci, opinia mea este că e riscant să vorbim de canonizare. Mi s-a părut (însă e poate o impresie greșită) că nu atinsese culmea aceea a nepătimirii pe care o vedem la marii duhovnici. Parcă mai avea încă o zbatere lăuntrică, mai avea câteva neliniști, atunci când l-am întâlnit ultima oară, dar asta, repet, nu diminuează cu nimic exemplaritatea personalității sale.

A.S.: *Care este cea mai frumoasă amintire legată de părinte?*

R.D.M.: Am pomenit mai multe aici, dar una e foarte trainică și o repet. Ea se leagă de momentul când am văzut în el pe omul căinței, omul rugăciunii sincere, pe acel „vameș” al Evangheliei care imploră „*Miluiște-mă Dumnezeule, miluiște-mă!*”

A.S.: *Asta rămâne cel mai impresionant moment pentru dumneavoastră?*

R.D.M.: Da, e ipostaza care mă tulbură cel mai mult; amintindu-mi-o, îi aud până și glasul. Desigur toate întâlnirile noastre au fost, pentru mine, deosebite. Mi-e greu să decelez, să decupez un moment anume. Oricum, acel „cadru al memoriei” în care păstrez chipul părintelui Nicolae este alcătuit din curaj, libertate, sinceritate și neprefăcută smerenie.

A.S.: *Vă mulțumesc mult, părinte!*

Interviuri neconvenționale

- răspunde scriitorul Eugen Axinte -

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă simțiți ca mare scriitor?

Eugen Axinte: În accepția largă a convențiilor umane, a fi doar un termen de comparație, în raport cu ceilalți, este doar o problemă de exclusivism și de abatere de la consemnul și consensurile vieții, de abandonare a conștiinței colective în favoarea egocentrismului. Putem admite, în locul adjectivului mare, adjectivul talentat, înțelegând prin acest termen capacitatea scriitorului de a observa, de a extrage și de a reda, în parametrii specifici literaturii, valențele a tot ceea ce-l înconjoară: paradigmele adică, pildele și modelele vieții, într-o curgere liniar-temporală sau atemporală. Adjectivul mare îl mai folosesc doar cei care, împovărați de lipsa talentului, caută un podium pentru eternitate. Oricum, eterni suntem, nu trebuie să mai căutăm eternitatea, dar strămtorați de propria viață cei lipsiți de talent se vor îngrădi cu norme academice și „eternități” trecătoare.

Ștefan Doru Dăncuș: Câți bani câștigați din scris?

Eugen Axinte: Hazlie întrebare, ar trebui s-o arborăm pe frontispiciul Administrației Financiare. Numai finanțistii și politicienii își permit să joace rișca cu genealogia spirituală. Dacă ar fi să echivalez veniturile obținute din scris, cu prețurile actuale, nu cred că pot cumpăra mai mult de opt sute de pachete de țigări Carpați (fără filtru).

Ștefan Doru Dăncuș: Care este diferența între un scriitor american și unul din România?

Eugen Axinte: Scriitorii americani au cititori care înghit orice hap. Cititorul român este mult mai pretențios, încât scriitorului român îi este mult mai dificil să răzbată către orizontul de așteptare a citi-

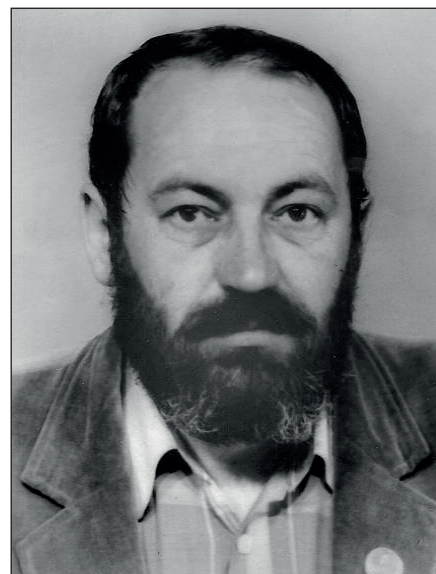
torilor săi. Mai an, stăteam de vorbă cu un scriitor american, care afirma că doar Eminescu și Caragiale sunt cunoscuți în USA, nu tu Ion Creangă, George Călinescu și ceilalți. Soția sa, critic de artă, achiziționase un album Nicolae Grigorescu și se arăta extrem de uimită că americanii nu știu nimic despre acest mare pictor. No comment! M-am săturat să trăiesc cu sloganele marilor noștri critici, sau chiar cu acela, mult mai cunoscut, al lui Emil Cioran, care spunea că avem o literatură mică. Adevărul este că avem scriitori foarte talentați, care au fost marginalizați de propaganda comunistă și nu numai. Avem și „talente” pentru export.

Ștefan Doru Dăncuș: Cine va învinge: internetul sau cartea tipărită?

Eugen Axinte: Internetul va învinge pe termen scurt, cartea va dăinui.

Ștefan Doru Dăncuș: Cum vă legitimați ca scriitor în fața lui Dumnezeu?

Eugen Axinte: Până se va împlini acel plebiscit al criticii românești asupra operei mele mai durează, o astfel de dezbatere cere multe patimi, așa încât voi merge la Dumnezeu cu împăcare și fără recomandări critice. Lui Dumnezeu nu-i plac legitimațiile. Creația nu este poartă de acces în Academie...

Ștefan Doru Dăncuș: Continuați acest început: VREAU SĂ SPUN CĂ...

Eugen Axinte: ...ascult genuni și umbra o îmbrac/ cu șoapte dulci, să-mi țină doar o clipă/ aceeași, ce-am trăit-o în ne-timp/ cu visu-mi presărat de-a ta aripă// rătăcitor să fiu, în pulberi și durate/ țesute-n vraja lirei, care/ trudind cu slova-mi, s-a-ntrupat în cântec/ rostindu-mi, iară, veghea-mi ziditoare.

Ștefan Doru Dăncuș: Autograf pentru revista “Caiete Silvane”.

graiul Sălajului
Ziarul cu cel mai mare tiraj din județ

Z
Zalau TV.ro
Televiziunea Sălajului

RADIO
TRANSILVANIA
ZALĂU 94.6 FM

Credințe legate de destin și de ursitoare.

Rituri de fecunditate performate în cadrul ceremonialului nupțial în zona etnografică Sălaj

Conform credințelor populare, la nașterea fiecărui om, apare o stea călăuzitoare, care cade în momentul morții. În credința sălăjenilor, viața nou-născutului nu depinde numai de menirea ursitoarelor, ci și de împrejurările din timpul nașterii, cum ar fi, de pildă, cordonul ombilical înfășurat în jurul gâtului, semn că destinul îi va fi potrivit. Se încearcă și azi, ca odinioară, o întrezărire a sorții copilului, legând-o de momentul nașterii: „de vine ușor, i-a hi ușor tătă viața, avere, familie, coptii frumoși, casă, de iese greu, îi sămn că tăt greu i-a hi, a duce-o greu, ca vai de el. De vine dimineața sau zuua, ia hi viața luminoasă, ca soarele zuua, de vine sara sau noaptea, numa a tăt plânge și-a sustina. Marțea sau sâmbăta de să naște, nu-i lucru bun, că-s ceasuri rele, mai bine în cele zăle, da nu-i după cum vrem noi, ci după cum i-i scris la fiecare să vină. Să nu iasă, pă calendar, a noua lună, nici mai, nici octombrie, nici nunta nu să face în ace vreme, că-s fără de noroc”. (Farcaș Victoria, Plesca)

Transcrieri mai vechi pun în lumină convingeri care supraviețuiesc și azi cu aceeași forță. „Să stie p-atunci că fieștecare are steaua lui, cum i-i scris la Dumnezeu, de ploua, tuna, fuljera, ave cruce gre, de era sore, fain, așe era și viața lui. Zăceu că, dacă să naște la zăle mari, a hi cu noroc. Di la zi însămnată. Nu-i bine să să zămislească la zăle mari, că să nasc bolnavi”. (Tx. mg. nr. 08242, Inf. Ilieș Maria, 71 ani, Gârbou, Culeg. Ion Cuceu, 16.07.1970) „Înainte d-a naști, nu să pote ști. Nu să pote, că-n sacu legat nu știi ce este. Sacu legat la gură, cum spuneau bătrânii”. (Tx. mg. nr. 22001ie, Inf. Jurcuț Sânza, 59 ani, Drighiu, Culeg. V. Florea, 20.10.1972)

Credința într-un destin prestabilit, mai presus de om și de putința lui de a-l eluda, se întrezărește, după cum se știe, în variate creații folclorice; în mentalitatea colectivă sălăjeană, concepția predeterministă și ideea de destin aveau aceeași densă substanțialitate și presupunea convingerea că nu omul dispune de soarta sa, ci Dumnezeu, care hotărăște fiecăruia firul vieții. Societatea tradițională tindea spre un model uman desăvârșit, dar concepția de care pomeneam submina această ideal. Interdicțiile magice aveau ca scop tocmai orientarea destinului copilului, integrarea lui optimă. „Prin activarea relației cu planul sacru, se speră o orientare a destinului în coordonatele favorabile, în același timp, eventualele eșecuri ulterioare sunt puse pe seama greșelilor, a încălcării normelor sau a intervenției agresive prin cuvânt sau gesturi care sfidează forțele numinoase ce prezidează nașterea”. (Terzea-Ofrim, 2002: 74)

Miracolul nașterii unui copil se sustrage oricărei defniri și depășește puterea de înțelegere a omului, întreaga comunitate socială participă la celebrarea acestui eveniment, acordând importanța convenită atât perioadei prenatale, cât și celei postnatale. Astfel, „se credea că înzestrarea fizică și intelectuală a nou-născutului putea fi influențată prin așezarea lui pe vatră sau pe masă («să fie de rând», adică om de frunte), ori punându-i în mână sau în apa primei băi, obiecte caracteristice unei meserii, sau ocupații, la a căror atingere i se transmiteau copilului însușirile necesare practicării ei. Același efect l-ar avea atingerea obiectului respectiv cu ombilicul uscat al copilului”. (Goia, 1982: 144)

Destinul este un model de existență fără posibilitatea abaterii mai ales „în momentele de răscruce ale vieții (alegerea soțului, lungimea vieții, felul morții), menit la naștere de ursitoare, sinonim cu «soarta», «ursita». Nașterea sub semnul dependenței nou-născutului de credințele predeterministe, în special de cele care exprimă ideea de destin, persistă în conștiința oamenilor, apărând frecvent în vorbirea curentă expresii de tipul: «așa mi-a fost ursita», «așa mi-a cântat ursita la naștere», «așa mi-e

soarta», «așa mi-e dat», «așa mi-e soarta» ș.a. Ca ideologie, credința în destin sau ursită aparține complexului religios indo-european. Vechiul Testament ignoră destinul și întâmplarea, Noul Testament evită menționarea acestora. Faptul că noțiunea de soartă nu este exprimată în Cartea Sfântă a creștinilor, Biblia, este lesne de înțeles: lumea creștină monoteistă, guvernată de Atotputernicul Dumnezeu, este opoziția altei lumi anterioare, politeiste, a zeilor ierarhizați după atribuții și putere” (Ghinoiu, 2008: 103).

Mentalitatea populară, după cum s-a remarcat și în alte rânduri, este puternic impregnată de precepte creștine, potrivit cărora destinul omului este prestabilit, o soartă de sub care nu se poate ieși, deoarece nimic nu e întâmplător. În acest cadru, răspunsurile care ni s-au oferit converg înspre certitudinea că omul trebuie să cunoască ceea ce îi este acceptat și ceea ce îi este interzis, pentru ca să nu pericliteze ordinea și pentru a-și asigura o post-existență fără pericole. Conform acestei mentalități, Dumnezeu a creat omul, „după chipul și asemănarea Sa” și viața este un dar de la Creator, anunțat de apariția unei stele, la nașterea fiecăruia, stea care guvernează destinul omului. De asemenea, se subscrie aceluiași mod de abordare credința că doar părinții cununați la biserică sunt binecuvântați să aducă pe lume un copil, care trebuie conceput, însă, doar „în zălile de dulce”. În același perimetru se înscria mai demult și convingerea că ursitoarele sunt cele care ne făuresc soarta. „Cei ce se pricepe la vrăji pot ghici soarta și viitorul oamenilor” după zodia în care s-a născut, deoarece „omu nu-și croiește sânгур viața lui”, „fiecare om își are scrisa lui, rânduită de Dumnezeu, de astre”, pe care nimeni nu o poate modifica. Deși nu se mai știe aproape nimic despre ursitoare, se menține preocuparea pentru ghicirea destinului – și aceasta îndată după nașterea unui copil – și, vom vedea, la fetele de măritat, cunoașterea ursitului, prin diverse practici magice.

Încredința că există un destin mai presus de om se alătură și credinței în prezicerile ursitoarelor, cu privire la viața omului, căsătorie, stare materială, reușite sau eșecuri, moarte. Ursitoarele erau imaginate ca fiind niște fecioare care torc firul vieții omului, una ține furca, alta toarce și cea de-a treia taie firul vieții. Pe „masa ursitoarelor” se puneau obiecte investite cu puternice simboluri, precum și alimente sau băutură, pentru a le mulțumi și pentru a-i ursi copilului de bine. Există convingerea că viața copilului ține și de ceea ce visează mama în noaptea când vin ursitoarele, și că, înainte vreme, puteau fi auzite, dar în zilele noastre nu se mai crede în ele, în consecință, nici nu se mai aud. „No fo mnică de-ale, s-o zăs pă timpuri că vene tri o șepte, câte o fost, după ce să năște pruncuțu, de urseau viitoru copilului, la geam, da nu să mai știe amu de ele, amu citește pă calculator tăt cu zodia, horoscop, prostii. Așe era poveste că veneu să nu le vadă nime, le aștepta cu masă îmbelșugată, să le placă a mânca și a be, să fie pruncu fericit, tătă viața lui, să pune pălincă, pancove, apă, alimente, pâine, sare, zahăr, bani, fiecare ce pune, disă, ce ave. Să pune de prin casă, pântru fată, de tors, ac, ață, să știe coase, carte, și-i fie dragă școala, de era fecior, creion, cuțăt, toporișcă, săcurișă. Moașă le lua acasă [alimentele]”. (Ciubăncan Maria, Meseșenii de Sus) „Să crede că vin tri ursători, nu le auze și nici nu le vide nime, urseu la coptil. Nu se știe câte era, una, două tri, să auze că șepte, nouă, mă tem că n-o fo nimică de-ale. Vene când năște femeia, atunci, la tri zile sau la șepte. Urseau la ferești, la mnezu nopti. Vene la jam, amu să naște la spital, unde or vini?! Să zăce că numa moașă le auze ce o hărăzăt. De ursătă, de ce i-i scris la om, scrisa, nime nu poate scăpa, orișice ar face” (Farcaș Pavel, Plesca). „Nu să pote scăpa de ursătă. Credința era să pună pă masă din,

mâncare din care să ieie ursătorile, să ursască de bine copilului, cât să trăiască, cu cine și când să să căsătorească, câtă avere să adune, când să moră. Când hărăze viitoru pruncului, să omineu cu ce era pă masă. Îi mai bine să nu știi ce ți să întâmplă, că și de ce ți frică, de acee nu scapi. Era că disa mama ce-o să să întâmple cu copilu. Azi nu să mai aude vorovindu-se de așe ceva, di pă vremuri îs aste. Subiect de poveste o rămas” (Hendea Floare, Badon).

Credința în ursitori a dat naștere și la istorioare, unele chiar de mare interes, i-am spune – literar, dar, din considerente în primul rând de spațiu, nu le redăm aici. „De ursători auzem că vin la fereastră și le spun ce or hi, cum or hi” (Tx. mg. nr. 010123, Inf. Crișan Anastasia, 67 ani, Gârbou, Culeg. Ion Cuceu). „Zăce că ursătorile, oarecând nu amu, că amu zăce bătrânii că amu s-o spurcat pământu. Zăce că vine la fereastră și spune că s-o născut la un om un copil și omu, pă cum am vorovit mainte cu dumneavostă, că-i pare bine la taticu și-l ie și l-o arădicat în sus. «Ce-ți pare așe bine?» străga la fereastră, «că copilu tău, când o fi de doișpe ani a muri în fântână», o zăs de la fereastră. No, amu el o ținut samă. Uită amu că pruncu lor ajunje la doișpe ani. O fost ușe, capac pă fântână, ca și nu moară pruncu lui în fântână. Ei s-o dus la secere, când o venit acasă, l-o aflat mort pă ușe fântânii deasupra. Așe o ursăt. Așe să spune, așe spune nene mneu, moșu, că s-o întâmplat aice” (Tx. mg. nr. 2201Ic, Inf. Jurcuț Sânza, 59 ani, Drighiu, Culeg. V. Florea, 20.10.1972).

Specialiștii sunt de acord că această credință în ursitoare și în soarta implacabilă pe care o prezic este moștenită de la romani. „Credințele legate de predestinare și soartă sunt răspândite în toate culturile. În tradițiile românești, masa ursitoarelor se pune a treia zi după naștere (...) expresia literară a credințelor în ursitoare s-a păstrat în textele unor basme, fenomen curent nu numai în folclorul românesc, ci și în cel european” (Eretescu, 2004: 83-84).

În zona etnografică Sălaj, credința în aceste ființe imaginare, despre care se spune că ar avea darul de a hotări soarta omului, nu mai este vie de multă vreme, fiind pusă cu totul în umbră de convingerea că destinul ne este prescrist numai de Dumnezeu, singurul care dispune, de altfel, de viața tuturor viețuitoarelor; puținele referințe adunate vorbesc mai degrabă despre masa care „li să punea, să să îmbuneză, să țasă destin fericit la pruncu”, decât despre existența și – să le spunem – „atribuțiile” lor. Conform sensului cu care era investită, „masa ursitoarelor” devenea „altar substituit de masa țărănească, așezată în centrul camerei, încărcată cu ofrande, dintre care nu lipsesc colacii, sarea și oala (cana, paharul) cu vin sau cu apă, pentru ursitori, pe masă se pun, însă, și obiecte care sugerează idei de ursit: fierul plugului, în satele de agricultori, fluierul, în cele de păstori, caietul și condeiul, să învețe copilul carte. Produsele puse pe masă aveau ca scop îmbunarea ursitoarelor și determinarea lor să-i mensească acelu copil sănătate, frumusețe, noroc, fecunditate. Multe din darurile de pe masa ursitoarelor prefigurează a doua verigă importantă a vieții, căsătoria. Locul de unde hărăzesc destinul ursitoarele diferă de la zonă la zonă: afară, la fereastră, în odaia copilului, la căpătâiul patului sau în jurul mesei încărcate cu ofrande. Ele anunță ceea ce au de ursit prin cânt și strigăt. Despre cele ursite se poate afla indirect, prin interpretarea visului lăuzei sau al moașei” (Ghinoiu, 2008: 186).

Credințele despre ursitoare dănuie vag, și doar în memoria generației vârstnice, dar numai ca subiect de „basme de adurnit pruncii mnici” (Dragoș Silvia, Horoatu Crasnei), fapt explicabil în contextul înnoirilor spațiului spiritual, cultural al satului. „Înainte să zăce, amu cât îi drept de-aci Dumnezo știi numa, că orișicine le pute auzi, moașe, mama, amu nu mai ursăsc cu voce tare, s-o știmbat lume, nu mai aude numa care ce vre, de-altile noi, moderne, lucruri care-l smintesc pă om, lucruri sfinte nu să mai aud defel” (Ciubăncan Maria, Meseșenii de Sus).

Secvențele de bază ale nunții grupează câteva rituri și practici de fecunditate, deoarece – ni s-a subliniat în răspunsurile oferite – „dorința femeii îi de-a fi mamă și căsătoria îi păntu naștere de prunci”. Obiceiurile legate de naștere încep, prin urmare, chiar în cadrul ceremonialului nupțial, când se fac anumite gesturi rituale cu semnificații deosebite pentru rodnicie,

apărute în momente cu valoare simbolică, exprimând ieșirea fetei din familie, din grupul fetelor și integrarea într-un alt nivel, cu alte orizonturi de semnificații și cu alte îndatoriri. Acțiunile simbolice care încadrează această desprindere implică gesturi generate de dorința de a avea urmași, dar și – situații excepționale – practici pentru a întârzia sau pentru a împiedica sarcina. Azi cuplurile doresc cel mult trei copii, mai mulți considerându-se a fi chiar rușinos, după cum reiese din culegerile de pe teren, chiar dacă, înainte vreme, fala era cu atât mai mare cu cât erau urmași mai mulți. Dorința familiilor nou întemeiate de a avea copii se baza, în societatea tradițională, și pe alte considerente, bunăoară să perpetueze neamul, numele, să aibă multe brațe de muncă, să facă dovada sănătății cuplului, „să hie cine moșteni avere, mai ales la găzdăcoi. Cu cât aduceau pă lume mai mulți copii, cu atâta era mai bine”, [nu numai pentru familie, ci și pentru comunitatea sătească]”. (Rus Rozalia, Deleni) „După ce sosea acasă de la cununie, cu mniresele, te aștepta cu grâu, vene un bătrân, pune clopu în beserică, de tri uări pă cap, la mnireasă «să ai doi-tri băieți», și zup cu clopu în cap, vine o bătrână, «să ai două-tri fete». Să arunca bani mărunți în fața mniresii. Când s-o gătat grâu din blid, i-o făcut vânt păstă casă, la blid” (Taloș Maria, Hurez). „Când vin de la biserică, în fața casei, localului, «să samănă», un bărbat țâne un vas cu grâu și o fată fecioară aruncă păstă mniri, «așe să rodească mnirii precum rodește grâu primăvara» (Crișan Florica, Pria). „Când vin de la biserică, mnirii, după ce i-o cununat preotu, să învărtesc pângă masa aia, unu ie farfuria de grâu, di tri ori să învărte, arunca grâu, să să înmulțască ca grâu, să răsără ca grâu coptiii, pă mai târzău” (Groza Aurelia, Sâmpetru). „Când iese mnireasa din cununie, puneu pâlării, tăt zece păst-olaltă, așe-i la noi, puneu așe la mnireasă în cap, până ieșe din cununie. Nu să culca mnireasa cu bărbatu până în cealaltă sară, noptea aceie să distra” (Rus Rozalia, Deleni). Elementele incluse în ciclul nupțial, care compun riturile de fecunditate sunt complexe, gestul având puterea de a influența, așa cum se desprinde și din mai vechi mărturii: „Când mere la beserică, mnireasa apoi pune atâtea dejete pă prag, câți ani nu vre să aivă prunci” (Tx. mg. nr. 010123, Inf. Crișan Anastasia, 67 ani, Gârbou, Culeg. Ion Cuceu).

Dacă la nunțile actuale, riturile de fecunditate nu mai sunt privite cu același viu interes, așa cum reiese din informațiile de teren, ele erau nelipsite în cadrul desfășurării ciclului tradițional nupțial, însoțind momentele de bază ale întemeierii noii familii, în mai largul sistem al obiceiurilor existând o strânsă corelație între cele de la naștere și cele legate de nuntă, în scopul satisfacerii năzuințelor familiei.

Mihaela ROTARU

Bibliografie

- Bărbulescu, Elena, *Cercetări etnologice în munții Apuseni*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2005
 Costaforu, Xenia, *Cercetarea monografică a familiei*, Ed. Tritonic, București, 2004
 Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, București, 1995
 Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Ed. Bic All, București, 1998
 Comanici, Germina, *Cercul vieții. Roluri și performanță în obiceiurile populare*, Ed. Paideia, București, 2001
 Constantinescu, Nicolae, *Etnologia și folclorul relațiilor de rudenie*, Ed. Univers, București, 2000
 Cuceu, Ion (editor), *Alternative antropologice și etnologice în cercetarea culturilor. Studii și comunicări*, Ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2007
 Gennep, Van Arnold, *Riturile de trecere*, Ed. Polirom, Iași, 1996
 Goia, Ioan Augustin, *Zona etnografică Meseș*, Ed. Sport-Turism, București, 1982
 Eretescu, Constantin, *Folclorul literar al românilor*, Ed. Compania, București, 2004
 Pop, Dumitru, *Crepusul unor valori și forme ale vechii noastre civilizații*, Ed. Studia, Cluj-Napoca, 2004
 Terzea-Ofrim, Lucia, *Ce mi-e drag nu mi-e urât. O antropologie a emoției*, Ed. Paideia, București, 2002

Poveste întreruptă

Era prin 1975, când mă aflam într-o investigație de teren la Urmeniș, în zona Codrului. Unul dintre performerii noștri, Gheorghe Bancoș, neîntrecut povestitor, după ce mi-a depănat firul atâtor povești cu zmei, cu împărați, cu animale năzdrăvane, cu poante picante presărate cu umor că, deși bolnăvicios, omul era hâtru, m-a întrebat: - Ați fost pe la Maria Zah? Apoi câte știe aia nici nu-i bine a grăi. Știe și toaca-n cer cum stă. Îi tare mare povestitoare, știe povești di cele mai faine și lungi, de te unș pe la inimă când le auzi. Trebuie să stai zile întregi să le poți asculta pe toate câte le știe. E femeie faină, simpatică și prietenoasă. Doamne, mândru le mai spune! Să tot stai să o ascuți. Să duc la ie prunci de-aici, din sat, să le spuie povești. Le pare rău când n-o află acasă că ie umblă pân sate, la zugrăvit.

I-am ascultat sfatul baciului Bancoș și-am alergat cu sufletul la gură la casa Mariei Zah. Ne-a primit o femeie mică la stat, dar mare la sfat, deosebit de simpatică și primitoare și foarte bine voitoare. Ne-a spus că e născută prin 1920 și cu școala s-a oprit la cele șapte clase. De mică o fermecau poveștile pe care i le spunea mama ei sau care le auzea în șezătoare. Pentru a nu fi trimisă acasă și a pierde astfel poveștile se ascundea sub pat și de abia aștepta pe vreo bătrână zicând: „A fost odată ca niciodată...”. De-acolo de sub pat le asculta cu sufletul la gură, o fascinau.

Din vorbă-n vorbă simpatica noastră povestitoare ne-a spus: „- Tăt am vrut să le spui la oarecine poveștile mele, că așe lungi și frumoase cum le știu io nu să mai află la nime”, asta garantat.

Aparatul se deschide și odată cu el sufletul mare al povestitoare. Se deschid larg barierele memoriei ei uimitoare. Glasul ei prinde viață, firul poveștilor se deapănă din plin. Intră în scenă împărați, zmei, eroi pe cai năzdrăvani, adjuvanți ai eroilor: bătrâne sfinte și înțelepte, animale năzdrăvane, păsări gigantice sau insecte cu puteri supranaturale. Ne-a fermecat cu narațiunile ei, căci aveam în față o povestitoare inegalabilă, pe care o văd și acum cum intona cu glasul ei momentele de vârf ale narațiunii, cum le sublinia pe altele cu gesturile ei, făcute cu brațele ca o veritabilă artistă pe scenă, care se transpune în acțiunile eroului interpretat. Mi-am dat seama de ce ascultătorii ei erau atrași la casa sa ca de ceva vrăjtit. Povestitoare știa să-și capteze ascultătorii, făcându-i veritabili părtași la bravurilor eroilor din basmele povestite.

Am discutat multe. Ne-a atras atenția asupra importanței basmelor și poveștilor pe care le considera creații de vârf ale poporului. În accepția ei basmul nu era un gen minor, destinat numai copiilor, ci unul complex destinat tuturor vârstelor, căci așa cum ne-a spus „la toți ne plac poveștile, cum învinge binele răul”. Am reținut de la povestitoare că eroul de basm și de poveste este un model ideal de comportament, cu o mare tărie de caracter, care nu se dă bătut niciodată, învinge orice primejdii, frânge toate greutățile, trece peste ele și își atinge de fiecare dată țelul.

Din lungile discuții, ce le-am întreținut, am reținut că basmele și poveștile sunt leagănul copilăriei, lumea fermecată a ei căci auzindu-le cei mici devin părtași ai eroilor, trăiesc și suferă alături de ei și sunt în al șaptelea cer când ies biruitori. Așa cum ne-a spus performera „poveștile și basmele is moartea copiilor, de aia îi bine că le scrieți în cărți ca să le poată pruncii citi și să le fie spre învățătură. Asta-i tare, tare bine”. Având convingeri în rostul povestitului Maria Zah s-a străduit să le depene firul așa cum numai ea știa cu sufletul și cu inima, așa cum le-au zămislit moșii și stămoșii, fără a știrbi din ele nimic.

Am discutat multe cu povestitoare, unele legate de poezia pe care poporul o așază în povești, altele despre informațiile legate de viața socială sau economică, precum și despre informațiile de factură etnografică sau despre concepțiile omului din popor legate de lume și viață. Am discutat mult despre umorul savuros din snoavele pe care ni le-a povestit. Am reținut de la povestitoare că el a avut o importanță deosebită pentru restabilirea echilibrului sufletesc al omului din popor ca și horile. „Când râde omul își ostioiește sufletul, uită de cele răle, cum zăce o vorbă din bătrâni: cele răle să să spele/ cele bune să s-adune”.

Am mai povestit cu Maria Zah despre anii de ucenicie în ale povestitului, când o asculta pe mama ei cum povestea și se gândea ce să facă s-o întreacă. Ca tânără fată și-a dovedit talentul de povestitoare în șezători. Talentul ei s-a perfecționat în varii ocazii în care a povestit: la clăcile de tors, la desfăcat porumbul, la secerat. În șezători îi captiva pe toți. Toți o așteptau cu nerăbdare și o ascultau fermecați de talentul cu care le spunea povestea cu „a fost odată ca niciodată”. Nu trecea mult timp și câte unul o îndemna stăruitor:

„- Mai zi una, hăi Mărie, tare frumoasă povești știi, te unș pă la inimă”. A povestit mult când zugrăvea, pe sate pe unde a lucrat, mergeau la ea puzderie de copii, toți știau că vine tușa Mărie care le spune povești.

Maria Zah a fost înzestrată cu o memorie uluitoare. Când își desfăcea baierle sufletului, dădea năvală un torent de narațiuni: basme, povești, legende, snoave și povestiri. Cercetând-o repetitiv ne-am convins că nu era doar o povestitoare, ci o veritabilă depozitară de plămuii anonime aparținând celor mai diverse compartimente ale creației folclorice: hori de toate felurile, balade, colinde, descântece, strigături, ghicitori, etc.

În urmă cu vreo doi ani, întâlnind la piață o consăteană de-a ei și întrebând-o ce mai face mătușa Mărie, mi-a spus că firul poveștii sale s-a întrerupt, copiii nu mai merg să o asculte.

Poveștile Mariei Zah se individualizează prin valoarea artistică ridicată, prin multitudinea de episoade, de eroi și de adjuvanți ai eroilor, prin acțiunea palpitantă, plină de neprevăzut și captivantă. Basmele și poveștile Mariei Zah se înscriu în tipare clasice, cuprind motive de circulație largă, dar se individualizează prin nu puține elemente particularizante care le sporesc interesul. Narațiunile lor sunt deosebit de frumoase, subiectele variate și atrăgătoare. Toate ne-au fost povestite cu un real talent literar, într-un limbaj direct, colorat, într-o limbă neaoșă plină de dulceață și poezie.

Maria Zah a fost o personalitate înzestrată cu un talent artistic deosebit, care s-a conturat la sat, unde s-a născut veșnicia. Satul a creat modele și Maria Zah este unul dintre ele. A și stăruit mult pentru a fi model. Adesea mă întreba:

- Domnu profesor, oare mă întrece cineva în a spune povești? Ea face parte din galeria de aur a povestitorilor din Maramureș: Linca Toader, Buda Vasile, Bancoș Gheorghe, Lucian Dochia, Roșca Petre, Dăncuș Nița,....Dacă cineva va scrie o istorie spirituală a zonei Codru, va fi nevoit să consemneze pe o filă: a fost odată o povestitoare cu numele de Maria Zah și această povestitoare nu va semăna și nu va semăna niciodată cu nimeni. De altfel în opinia noastră ea n-a murit, s-a ridicat numai la ceruri să depene poveștile ei fascinante la urechile îngerilor.

Pamfil BILȚIU

Integrarea Sălajului în structurile statale ale României Mari

Integrarea teritoriilor nord-vestice în România se realizează odată cu înaintarea armatei române, în intervalul decembrie 1918 – aprilie 1919 și în perioada următoare. Procesul de integrare în cadrul structurilor statului român s-a desfășurat prin intermediul Consiliului Dirigent. Acest organism executiv s-a ocupat de problemele locale privind administrația, învățământul, economia, impozitele, în timp ce afacerile străine, armata, comunicațiile și finanțele au intrat în atribuțiile guvernului României Mari.

Instalarea administrației românești în Sălaj s-a făcut în condiții grele, datorită Primului Război Mondial și evoluției evenimentelor politico-militare de după Marea Unire. În urma eliberării teritoriul Comitatului de armata română Consiliul Dirigent a organizat serviciile publice. Organizarea instituțiilor a evoluat după sistemul din România Mare. În februarie 1919 Consiliul Dirigent a emis Decretul nr. IV pentru statorirea unor denumiri românești în administrație și justiție prin care se urmărea aplicarea în mod unitar a titlaturilor din Vechiul Regat. Astfel circumscripția administrativă comitat a devenit județ, funcționarii administrativi comite suprem și vicecomite au devenit prefect și subprefect, iar în justiție judecătoria cercuală a devenit judecătoria de ocol. Se mai preciza folosirea limbii române în toate treburile instituțiilor.¹

La recomandarea președintelui P. N. R. ca prefect al Sălajului a fost desemnat Gheorghe Pop de Oarța. Numirea lui a făcut parte din politica Consiliului Dirigent de a numi prefecti în concordanță cu propunerile transmise de consiliile naționale române sau de fruntași politici județeni. Iuliu Maniu, într-o corespondență cu Gheorghe Pop de Băsești, scrie: *„De prefect în Sălaj va fi numit conform dorinței D-voastre, Dr. George Pop din Zalău. Om vrednic, cu autoritate, harnic, întru totu potrivit pentru funcția această însemnată și de mare răspundere”*. La 27 martie 1919, prin ordinul Resortului Afacerilor Interne se *„numește pe ziua de 1 aprilie de prefect al județului Sălăgiu pe dl. Gheorghe Pop și-l investește cu toate puterile determinate de lege”*.² Gheorghe Pop de Oarța a fost unul dintre organizatorii campaniei electorale în sprijinul președintelui P. N. R., Gheorghe Pop de Băsești, în alegerile parlamentare din 1905, unul dintre sprijinitori înființării parohiei greco-catolice din Zalău (1914). A prezidat C. N. R. Comitatens din Sălaj, în casa lui funcționând organismul și a fost primul prefect român din Sălaj.³

Instaurarea administrației românești s-a făcut pe baza dispozițiilor Consiliului Dirigent sub conducerea prefectului Gheorghe Pop de Oarța. Întreaga administrație județeană era pusă sub autoritatea prefectului, reprezentantul puterii centrale. La 19 aprilie, la câteva zile de la eliberarea întregului comitat, Gheorghe Pop de Oarța raporta Consiliului Dirigent: *„Situția județului era foarte serioasă ba pot să zic, că mai înainte chiar gravă, acum începe a se ameliora, ușura”*. Această situație se datora liniei de demarcație care lăsa în afara administrației române jumătate din teritoriul Sălajului,

iar numirea imediată a funcționarilor români nu se putea realiza datorită revoltelor din toamna anului 1918 și a terorii instaurate de trupele bolșevizate *„e imposibil a prelua imperiul peste întreg județul deorece inteligența română din plasele Crasna, Șimleu și Tășnad parte nu s-au reîntors din refugiu, o parte e deținută și dusă de vrăjmași, iar fără consultarea lor nu știu, care vor fi aplicați a primi officii”*. Prefectul solicită *„pentru siguranța publică a județului Sălaj”* 400 de jandarmii, și prezintă starea de spirit a comunităților și problema agrară: *„Populația județului în genere e liniștită. În unele locuri poporul e prea pretențios față de proprietari și pretinde pășune pe un preț bagatel. De la numirea mea de prefect tot cu rezolvarea cererilor de natura această m-am ocupat”*.⁴

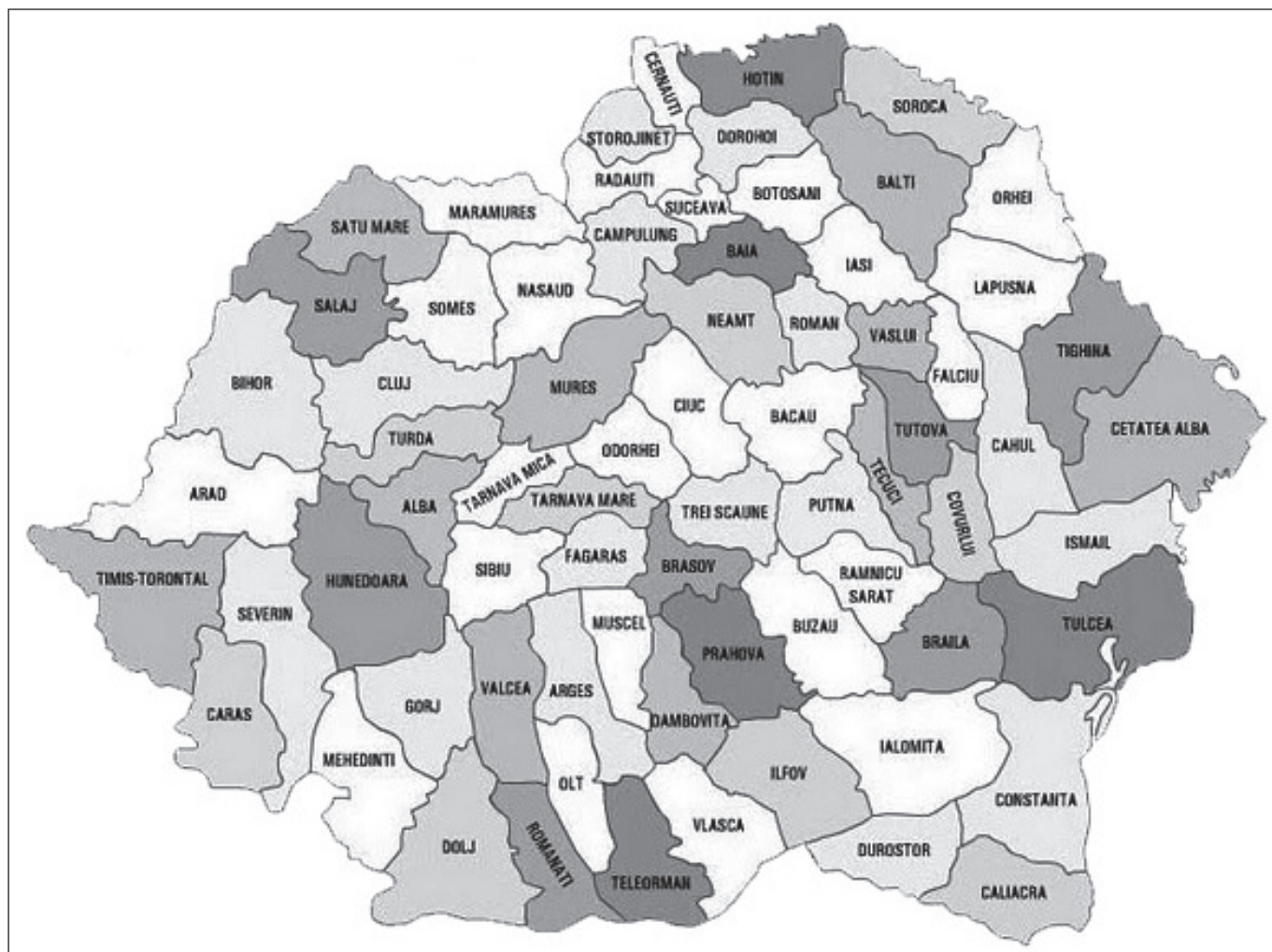
La 25 aprilie 1919 sediul prefecturii a fost preluat de Gheorghe Pop de Oarța, însoțit de *„mai mulți inteligenți români și cu căpitanul orașului Valeriu Vlaicu”*, constatând că în serviciu se afla numai dr. Octavian Felecan, prim-notar și omul de serviciu Iacob Merza, precum și starea sediului prefecturii, distrus de bombardamente *„geamurile edificiului sunt aproape toate sparte și edificiul e bombardat de proiectile și așa numai șase camere sunt în stare de a putea fi locuite”*. Tot atunci au depus jurământ de credință față de statul român Alexandru Pop, primpretorul plasei Cehu Silvaniei Octavian Felecan, noul subprefect și Iuliu Vaida, secretar pe lângă prefect.⁵

La 26 aprilie a fost emis un nou act, a șefului administrației sălăjene, un ordin adresat subprefectului ca în cel mai scurt timp să se facă pași necesari pentru satisfacerea nevoilor de alimentare a populației. Printr-un anunț, prefectul solicita tuturor funcționarilor și populației o colaborare cât mai bună, pretinsă de *„interesul și binele comun, ca siguranța publică și a averei, precum și observarea ordinii publice, a legilor, decretelor și ordonanțelor să fie strict observate”*. Consideră că este de datoria demnitarilor să rezolve problemele poporului, să acționeze după simțul dreptății și pentru binele colectiv *„deoblig pe toții funcționarii administrației, să stee la dispoziția populațiunii fără deosebire de religie și naționalitate, plângerile și cererile juste a le asculta și rezolva după dreptate iar din parte populației așteptarea sa este să nu fie prea exagerată în pretențiunile sale și să respecte și observe legile”*.⁶

După preluarea prefecturii urmau celelalte instituții administrative, juridice, financiare, școlare, sanitare. Instituțiile administrative sălăjene s-au confruntat cu importante probleme: număr redus de personal, deficiențe în stabilirea unor legături cu posturile și conducerea jandarmeriei, problema alimentelor, aplicarea reformei agrare, procurarea de fonduri pentru acoperirea diferitelor cheltuieli, refacerea economiei și lansarea unor programe de dezvoltare a industriei și agriculturii, etc. Preluarea oficiilor administrative se făcea de către o delegație în frunte cu prefectul, care se prezenta la prefectură sau primărie, unde erau convocați toți funcționarii de stat, ce erau invitați să depună jurământ de fidelitate față de statul român, într-o atmosferă solemnă și de cele mai multe ori în prezența intelectualității.

În funcțiile de conducere a județului au fost desemnați: dr. Octavian Felecan - subprefect, Alexandru Pop - primpretor al plasei Cehu Silvaniei, Aurel Hetco - primpretor al plasei Jibou, Alexandru Aciu - primpretor al plasei Șimleu Silvaniei, Alexandru Marcu - primpretor al plasei Crasnei Vasile Oros

- primpretor al plasei Tășnad, Vasile Ghiurco - președinte la Tribunalul Județean din Zalău, Coriolan Meseșian - președintele Judecătoriai de Ocol Șimleu Silvaniei, Ioan Ember - președintele Judecătoriai de Ocol Cehu Silvaniei, Teodor Pizlea - șef al poliției, Virgil Mureșan - președintele Judecătoriai de Ocol Tășnad, Virgil Barbuloviciu - președintele Judecătoriai de Ocol Crasna, Valer Vicaș - președintele Judecătoriai de Ocol Zalău. După eliberarea Zalăului, ca primar a fost instalat Iuliu Andrei Domșa, cel care a fost desemnat și primpretor al plasei Zalău, iar în Șimleu Silvaniei a fost numit primar Ioan Deleu.

Conform unor procese-verbale, la 29 aprilie pretura Cehu Silvaniei a fost preluată de primpretorul Alexandru Pop, însoțit de președintele și secretarul C. N. R. Cercual, Mihai Pop și Iuliu Vaida⁷, iar în data de 5 mai 1919 a fost preluată pretura plasei Jibou de către Aurel Hetco, însoțit de pretorul Virgil Pop⁸. Procesele de preluare a celorlalte patru preturi, ce au avut loc în luna mai 1919, nu s-au păstrat.

Rapoartele slujbașilor statului către prefect surprind procesul de integrare a Sălajului în structurile României Mari, diversele probleme ivite precum și starea de spirit a populației.

La șase luni de la preluarea administrației, primnotarul județului dr. Iuliu Pop, raporta Comitetului administrativ județean că dintre cei șase notari de pe lângă primnotarul comitatului, care serveau administrației centrale, doar trei au rămas în funcție, „în seama cărora cad toate agendele aparținătoare administrației locale și care nu sunt în stare a răzbi” în rezolvarea problemelor de zi cu zi. Alte dificultăți întâlnite și încă nerezolvate sunt cele referitoare la alimentare populației-

ei și la stabilirea unor legături între autoritățile administrative și jandarmerie. În prima chestiune, Iuliu Pop relatează că „aprovizionarea și prevederea cu sămânță a populației județului” sunt probleme vitale, iar în privința siguranței publice „sfera de activitate a jandarmeriei încă nu e regulată” și nu coincide cu funcționarea autorităților administrative⁹. De altfel, problema comunicării organelor județene cu organismul polițienesc a cărui sarcină este de a supraveghea și menține ordinea și siguranța publică, avea să fie rezolvată doar în anul 1920.

În luna decembrie 1919 în raportul său lunar, subprefectul Felecan relatează asupra problemelor administrațiilor locale, a căror activitate „este sub așteptări”, deoarece „în mersul afacerilor se poate constata o stagnare”, datorată dezorientării funcționarilor și demisiilor a unor importanți administratori județeni, de la începutul lunii. În schimb în problema principală, aceea a alimentării populației, „după multe greutăți deja s-a ajuns la un rezultat pozitiv”. Felecan mai raportează asupra întoarcerii din refugiu a unor foști funcționari maghiari, care au completat personalul administrativ, după ce au depus jurământ față de România. Referitor la reforma agrară, constată că „în multe locuri se ivesc simptomele unei intoleranțe în legătură cu executarea reformei agrare”¹⁰.

Subprefectul informa la 15 ianuarie 1920 Comitetul administrativ județean că administrația județeană a plaselor, orașelor și comunelor funcționa în mod normal. Laudă funcționarii români „fii neamului acesta, plini de entuziasm, mândri de originea și chemarea lor, angajându-se la posturile cele mai importante au învins greutățile și azi putem vorbi de o viață normală”. După un timp de cinci luni în care Sălajul a fost dincolo de linia demarcațională, la mijlocul lunii aprilie „cu puteri

modeste dar pline de simțul datorinței” s-a preluat administrația în Sălaj. Felecan informează asupra folosirii limbii române în administrație, și asupra bunăvoinței funcționarilor de origine maghiară de „a însuși limba oficială”, prin participarea la cursurile ținute de funcționarii români. Autoritățile locale continuau însă să fie „defectuous prevăzute cu personal conțopist”. Subprefectul concluzionează asupra preluării autorității locale: „administrația județeană, a plaselor, orașelor cu consiliu și a comunelor se poate declara normală, deși unele greutăți naturale ale începutului sunt evidente”¹¹.

Instituțiile judecătorești, de asemenea, au fost trecute sub controlul statului român, respectiv Tribunalul și Judecătoria de Ocol din Zalău în perioada 8-25 mai 1919, când majoritatea funcționarilor au prestat jurământ de fidelitate față de statul român¹²; Judecătoria de Ocol din Șimleu Silvaniei a fost preluată la 15 iunie 1919 de către Coriolan Meseșian, conducătorul judecătoriei; la 10 iunie 1919 întreg personalul Judecătoriei de Ocol din Jibou a depus jurământul de fidelitate¹³; Judecătoria de Ocol din Tășnad, a fost preluată la 27 august 1919¹⁴, iar pentru Judecătoria de Ocol din Crasna, procesul-verbal de preluare a instituției sau de laure a jurământului de credință a personalului față de statul român, nu s-a păstrat.

S-a urmărit și reluarea în condiții optime a învățământului. Multe dintre școlile județului a fost distruse parțial sau total în timpul războiului și mișcărilor anarhice, confruntându-se și cu problema personalului didactic insuficient, astfel sistemul de instruire și educare se afla într-o situație dificilă. Până în 1919, în Sălaj nu a funcționat decât revizoratul maghiar. Membrii lui au denegat jurământul de credință față de România Mare. În mai 1919 Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice din cadrul Consiliului Dirigent a înființat Revizoratul Școlar Român din Sălaj, iar în funcția de revizor școlar l-a desemnat pe Ioan Mango. Instituția menționată a reorganizat și asigurat buna funcționare a învățământului sălăjean. În urma hotărârii Consiliului Dirigent de a înființa licee românești în toate orașele transilvănene, se deschide în octombrie 1919 cursurile celei dintâi instituții de învățământ secundar românesc din Sălaj, director fiind numit profesorul Ioan Ossian. Liceul poarta numele marelui cărturar sălăjean, Simion Bărnuțiu¹⁵.

În administrație s-au prezentat pentru a depune jurământ de fidelitate față de statul român și o mare parte a funcționarilor maghiari, cu toate că nu cunoșteau limba română, astfel ei rămânând mai departe în funcții. Pentru bunul mers al administrației, în locul funcționarilor demisi sau demisionați au fost încrudați tineri funcționari români, care sprijiniți de intelectuali, au asigurat desfășurarea normală a activității de stat.

De asemenea, s-a trecut și la reorganizarea instituțiilor culturale, precum și a vieții politice, care au continuat, mai ales în anii următori. Societățile culturale sălăjene și-au stabilit ca principal scop înfăptuirea unității politico-statale a românilor. În primele alegeri parlamentare ale României Mari, din noiembrie 1919, au obținut mandate următorii să-

lăjeni: Alexandru Gheție, Iuliu Coroianu și Mihai Pop, pentru Senat; Gavril Oșianu, Victor Deleu, Teodor Mureșian, Alexandru Aciu, Coriolan Steer, Vasile Ghiurco, Alexandru Pop și Vasile Caba, pentru Camera Deputaților¹⁶.

După realizarea unirii și eliberarea întregului județ, sălăjenii au continuat să fie o prezență activă, contribuind la consolidarea și dezvoltarea statului național unitar, atât în Sălaj cât și în cadrul României Mari. Consiliul Dirigent, condus de Iuliu Maniu, a organizat viața publică în acest comitat românesc, punând în aplicare hotărârile de la Alba Iulia, coordonând întreaga activitate a Transilvaniei până la integrarea deplină în cadrul României. Preluarea instituțiilor și introducerea vieții de stat românească au reprezentat o etapă de reîncepere a vieții administrative.

Alexandru Bogdan KÜRTI

Note:

1. Dănuț Pop, Doru E. Goron, *Prefecții județului Sălaj : o istorie în documente*, Zalău , 2007, p. 21.
2. Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești, 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Editura Asociației Culturale „Astra”, Oradea, 1935, p. 161.
3. Cornel Grad, Doru E Goron, *1918/1919: Contribuții sălăjene la Marea Unire*, Editura Limes, Zalău, 2000, 115-118; Marin Pop, *Gheorghe Pop de Oarța – personalitate marcantă a Țării Silvaniei în „Caiete Silvane”*, Zalău, nr. 23-24, 2006-2007, pp. 18-19.
4. Virgil Mihalca, Doru E. Goron, *Aspecte ale integrării organice a Sălajului în cadrul statului național unitar român (1919-1920) în A. M. P.*, Zalău, VIII, 1984, doc 1, pp. 475-476.
5. *Ibidem*, doc 3, p. 477.
6. *Ibidem*, doc 4, p. 477-478.
7. *Ibidem*, doc 4-5, pp. 478-479.
8. *Ibidem*, doc 7- 8, pp. doc 480-481.
9. *Ibidem*, doc 10, pp. 483-484.
10. *Ibidem*, doc 12, p 485-487.
11. *Ibidem*, doc 13, p. 487-489.
12. Gheorghe Iancu, *Justiție românească în Transilvania (1919)*, Cluj-Napoca, 2006, doc 235-236, pp. 346-348 și doc. 318, p. 403.
13. *Ibidem*, doc, 326, p. 406.
14. *Ibidem*, doc 306-308, 318-319, 320-321, 326, pp. 390-393, 403, 403-404, 406.
15. Emil Trif, *Aspecte din activitatea revizoratului școlar roman din Sălaj în 1918 – 1925 în “Caiete Silvane”*, Zalău, nr. 48, 2009, pp.28-30; Pop, Marin, *Considerații privind viața și activitatea lui Ioan Ossian (1885–1953) în A. M. P.*, Zalău, XXVII, 2005, p. 216.
16. Marin Pop, *Primele alegeri parlamentare de după Marea Unire în județul Sălaj în „Caiete Silvane”*, Zalău, nr. 48, 2009, pp. 37-40.

Corneliu Coposu despre Sălaj în coloanele ziarului „România Nouă” (1935-1938)

După cum subliniam în studiul apărut în numărul trecut al revistei „Caiete Silvane”, marele om politic Corneliu Coposu și-a început cariera profesională ca jurnalist la ziarul „România Nouă” din Cluj, în anul 1935.

Fiind originar din Sălaj, era și normal ca județul și localitatea de origine – Bobota -, să ocupe un loc aparte în cadrul articolelor pe care le-a publicat în ziarul amintit, chiar de la debutul său.

Tematica articolelor care fac referire la Țara Sălajului, cum îi va spune județului Sălaj, mai târziu, Corneliu Coposu, este una variată. Ea cuprinde articole politice, socio-economice, dar și culturale. Fiind un ziar de propagandă al P.N.Ț., în special al grupării maniste, predomină, totuși, articolele și pamfletele politice la adresa autorităților liberale, care conduceau Sălajul la vremea respectivă.

Corneliu Coposu debutează, în ziarul amintit, cu un articol reportericesc, intitulat „Știri din Sălaj”, în nr. din 17 octombrie 1935 (nr. 227, p. 4), semnat cu inițialele C.C., în cadrul căruia aduce în atenția opiniei publice trei evenimente.

Prima secvență se referă la o ședință a organizației P.N.Ț. din plasa Supur. Aflăm, printre altele, că președintele organizației de plasă era chiar tatăl lui Corneliu Coposu, protopopul tractului Supur, Valentin Coposu. Semnatar al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, Valentin Coposu era un fruntaș politic important în cadrul organizației P.N.Ț. Sălaj și un apropiat al președintelui P.N.Ț. Iuliu Maniu, cele două familii înrundindu-se prin Elena Bărnăuțiu, care locuia la Bobota.

În cea de a doua secvență a articolului aflăm că Ioan Buhaiu a introdus un denunț penal la judecătoria mixtă din Șimleu Silvaniei, împotriva președintelui comisiei interimare din Bobota, adică a primarului Ioan Muste, fruntaș politic liberal, pentru insultă gravă comisă în exercițiul funcțiunii. În urma audierilor martorilor acuzării, Judecătoria l-a amendat pe primar cu suma de 2.000 lei. Amintim că Ionel Buhaiu era, la vremea respectivă, student la Drept, consătean și prieten apropiat al lui Corneliu Coposu. Fratele lui Ionel Buhaiu, Augustin, era învățător-director al școlii din Bobota.

Ultima secvență a articolului informează opinia publică asupra unei calamități care a avut loc în localitatea sălăjeană Craidorolț (azi în județul Satu-Mare). Pe data de 10 octombrie 1935, un incendiu devastator a mistuit 30 de gospodării. Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, un localnic l-a ultragiat pe Comandantul pompierilor, împiedicând intervenția. Mai mult, l-a rănit grav pe șeful postului de jandarmi, care a intervenit în conflictul dintre cei doi.

Un alt articol care face referire la localitatea Bobota, satul natal al lui Corneliu Coposu, se intitulează „În Sălaj, un domn prefect se joacă de-a alegerile” (nr. 144, 9 iulie 1936, p. 4).

Corneliu Coposu acuză guvernul Tătărescu pentru intro-

ducerea comisiilor interimare la nivel de județ și comune. Că de 3 ani, de când era la putere, nu a organizat alegeri locale, ci a menținut starea de interimat. El dă exemplul satului natal, Bobota. În urma alegerilor locale din timpul celei de a doua guvernării național-țărăniște (1932-1933), majoritatea în Consiliul Local din Bobota au obținut-o candidația P.N.Ț., pentru un mandat de 4 ani. Însă, pe data de 8 ianuarie 1934, noul guvern liberal, condus de Gheorghe Tătărescu, a dizolvat toate Consiliile Locale și Județene din țară. Astfel și Consiliul Local din Bobota a fost dizolvat, „fără nici un motiv plauzibil”, printr-un ordin telefonic al noului prefect liberal, Mihail Gurzău, și a fost înlocuit cu o comisie interimară, condusă de fruntașul liberal local Ioan Muste. Corneliu Coposu subliniază că noua comisie era compusă din „oameni deochiați” și nu din frunțașii vrednici ai satului.

Curtea administrativă din Cluj a anulat imediat ordinul de desființare a Consiliului și a dispus reintrarea în legalitate. Între timp, pe data de 1 martie 1934, PNL, aflat la putere, prin parlamentarii săi, adopta o nouă lege de organizare administrativă, prin care a ratificat toate dizolvările de consilii, dar, totodată, a impus organizarea de noi alegeri locale.

Pentru localitatea Bobota, alegerile au fost programate pe data de 23 septembrie 1934. Însă, chiar în ajunul lor, prefectul județului Sălaj, Mihail Gurzău, le-a amânat, în mod inexplicabil.

Pe data de 27 martie 1936, același partid de guvernământ a adoptat o nouă lege administrativă. Electoratul din Bobota a fost chemat, din nou, la urne, pe data de 7 iulie 1936. Însă, din nou, același prefect, emite un ordin, prin care se amână alegerile, neprecizându-se până la ce dată.

În aceste condiții, Corneliu Coposu adresează, în numele cetățenilor din Bobota, „cu dărzenie sălăgenească”, prefectului Gurzău întrebarea firească dacă se mai joacă de-a alegerile.

Un alt pamflet politic din „Sălajul tuturor posibilităților”, cum îl intitulează Corneliu Coposu, este intitulat „Capriciile gregarilor și schimbările de funcționari – Răsunet de peste Meseș” (nr. 166, 7 august 1936, p. 4).

După cum reiese și din titlu, este vorba de numiri, transferări și suspendări ale funcționarilor publici, considerate de autor ca ilegale. Totodată, frunțașii politici liberali Emil Lobonțiu, care era deputat de Sălaj și președinte al organizației județene a P.N.L. și Mihail Gurzău, prefectul județului Sălaj, erau acuzați de nepotism.

Ca ilegalități ale liberalilor sălăjeni, autorul dă exemplul subprefectului Iuliu Pop, care îndeplinise funcția încă din 1919 și a fost înlocuit de liberali, prin 1927-28. El decedase între timp. De asemenea, a fost suspendat primpretorul plasei Zalău, iar notarii comunali erau suspendați, transferați sau înlocuiți după bunul plac al autorităților.

Aduce în atenția opiniei publice și un caz recent. Este

vorba de funcționarul public Vasile Pustai. El a fost numit ca primpretor la plasa Crasna și în doar câteva luni a realizat „cât alți zece primpretori”. Și ca „recompensă” a fost înlocuit cu un anume funcționar Iliescu, originar din județul Mehedinți.

Corneliu Coposu se întreabă ironic de ce a fost adus funcționarul tocmai din Mehedinți și nu a fost pus în funcție vreun nepot sau rudenie a celor doi fruntași liberali amintiți mai sus. Încheie, subliniind că nu putea „pătrunde... misterul acestei numiri”.

Un alt articol în care Corneliu Coposu aduce acuzații prefectului Gurzău este intitulat „De pe plaiuri sălăjene... Instrucția civică și vitele domnului prefect ... (Comedie într-un ordin stupid)” (nr. 162, 1 august 1936, p. 4).

Guvernul condus de Gheorghe Tătărescu a inițiat o puternică ofensivă agricolă, prin ministrul Agriculturii și Domeniilor, Vasile P. Sassu, considerată de Corneliu Coposu ca fiind doar o măsură pentru a câștiga capital politic.

Ajunsă în județul Sălaj, ofensiva agricolă a dat noi idei prefectului Gurzău. Cu ocazia aprobării bugetelor comunale pe anul 1936, prefectul a dispus scăderea alocațiilor bugetare destinate întreținerii școlilor primare de stat, alimentând, în schimb, de la acest capitol, două capitole nou înființate: „întreținerea grădinilor de zarzavat” și „contribuție la societatea mutuală pentru procurarea de vite”.

Corneliu Coposu îl acuză pe prefectul Gurzău pentru că a tăiat din fondurile de întreținere a școlilor primare de stat din Sălaj, care și așa erau insuficiente. Consideră procedul ca unul inadmisibil: „Pentru fișpanul Sălajului (prefectul n.n.) – subliniază Corneliu Coposu -, boii și vacile ocrotite de intemperii și accidente, prin polițele unei societăți de asigurare, din care, suntem siguri că se vor înfrupta câțiva profitori cu legitimație dela club, prezintă mai mare importanță, decât instrucția elementară a cetățenilor analfabeți”.

În încheiere, afirmă că nu vrea să fie greșit înțeles, necontestând importanța agriculturii, dar, spune el ironic, „între boii județului și școlile de stat, declarăm că suntem hotărâți pentru aceste din urmă”.

Tot într-un articol cu caracter politic, intitulat „Freamăt care vestește izbăvirea ... Sălajul grăiește țării”, sunt redată câteva aspecte din activitatea organizației județene a P.N.Ț. din Sălaj. Este vorba de Congresul organizației județene din anul 1936, care a avut loc la Zalău, în sala teatrului orașenesc, pe data de 30 aprilie.

Corneliu Coposu amintește câteva nume importante din asistență. Printre participanți îi regăsim pe tatăl său, protopopul Valentin Coposu și pe Nicolae Cioceanu, fost primar în Bobota în timpul guvernărilor național-țărăniști.

Autorul sintetizează cuvântările participanților, în frunte cu președintele organizației județene, Victor Deleu. Din ele reiese aspirația și speranța național-țărăniștilor de a fi rechemati, cât mai urgent, la cârma țării de către regele Carol al II-lea. Relevante, în acest sens, sunt cuvintele tânărului fruntaș politic național-țărăniștilor Iuliu Coroianu, care sublinia, printre altele: „Ceasul biruinței se apropie. Vom scutura lanțurile, vom pune capăt anilor de pătimire, și vom face să învieze neamul românesc”.

Cu această ocazie a fost ales un nou Comitet județean, avându-l în frunte tot pe Victor Deleu. Din cadrul Delegației Permanente a organizației județene făcea parte și protopopul Valentin Coposu.

Un loc aparte în scrierile cu caracter politic îl ocupă, și în această perioadă de început a carierei jurnalistice a lui Corneliu Coposu, cele dedicate mentorului său, Iuliu Maniu,

pe care îl consideră un vrednic urmaș al înaintașilor săi, Ioan Maniu, Simion Bărnuțiu și Demetriu Coroianu. Datorită importanței lor, le-am grupat într-un subcapitol separat, pe care l-am intitulat „Vorbește Iuliu Maniu”, după un articol semnat de Corneliu Coposu.

Pe lângă articolele sau pamfletele politice dedicate Sălajului, Corneliu Coposu s-a aplecat și asupra problemelor sociale și naționale ale țăranilor români sălăjeni. Amintim aici cele două articole intitulate „La granița de vest a județului Sălaj se calomniază secuii” (nr. 34, 14 februarie 1936, p. 4 și nr. 35, 15 februarie, p. 4).

Corneliu Coposu subliniază că existau unele interese ascunse, în care erau implicați și guvernării liberali, pentru ca secuii să cumpere proprietățile funciare ale foștilor latifundiați maghiari de pe Valea Ieriului.

Autorul dădea exemplul moșiei lui Iaco din Eriu-Sâncrai (care făcea parte din Sălajul interbelic), de 100 jughere, care a fost cumpărată de „un emisar suspect, în numele câtorva cetățeni din secuime”.

La fel, în localitatea Meceni, un alt „emisar” era în tratative pentru cumpărarea a 230 de jughere. „Și astfel, - subliniază Corneliu Coposu - de câțva timp, sub ochii toleranți ai celor suspuși”, se coloniza cu secuii partea Nord-Vestică a Sălajului interbelic, îndeosebi satele din apropierea graniței cu Ungaria.

Problema adusă în fața opiniei publice de către Corneliu Coposu era, pe lângă faptul că nu se știa proveniența banilor cu care secuii își cumpărau pământ, cea a desinteresului instituțiilor de credit agricol față de situația economică precară în care se găsea țăranul român. Dacă țăranii români din această zonă doreau să cumpere și ei pământ din moșile puse la vânzare, erau refuzați de toate instituțiile de credit românești. Astfel, nu se creau problemele unei concurențe corecte. Țăranul român era net dezavantajat.

Corneliu Coposu dă exemplul vrednicului dascăl și director al școlii primare de stat din localitatea sălăjeană Cig, Grigore Rusu, care „însuflețit de adevăratele sentimente românești” a încercat să-i ajute pe oropsiții țărani români, înființând o cooperativă agricolă, pe raza plaselor Tășnad și Carei. Scopul cooperativei era de a înlesni cumpărarea pământului pus în vânzare, iar țăranii să devină acționari. Erau puse în vânzare aproximativ 1.600 de jughere de pământ.

Cu toate străduințele și intervențiile vrednicului dascăl Grigore Rusu la „Creditul Ipotecar” și la „Banca Centrală Cooperativă” nu s-a reușit obținerea de credite agricole ipotecare. În ultimă instanță, pe data de 21 noiembrie 1935, Grigore Rusu adresează, în numele țăranilor români, un memoriu Ministerului Agriculturii și Domeniilor, cerând ajutor pentru țăranii români sălăjeni. Țăranii cereau un credit ipotecar pe o durată de 30 de ani, cu scopul de a cumpăra pământ, pentru a-și întreține familiile.

Corneliu Coposu trage un semnal de alarmă, subliniind că trecuseră 3 luni de la înaintarea memoriului, iar Ministerul nu dăduse niciun răspuns țăranilor.

În încheierea articolului, Corneliu Coposu reproduce un fragment din scrisoarea pe care a primit-o de la inimosul învățător Grigore Rusu, în care acesta din urmă acuză guvernul liberal, care se plângea că nu are bani pentru țărani. În schimb, învățătorul dă exemplul afacerii Ciulei, un funcționar care cheltuisese 36 de milioane lei cu amanta sa, din bani publici.

Pe lângă articolele cu caracter politic și social, în perioada clujeană a jurnalistului Corneliu Coposu găsim și câteva articole culturale-istorice, care fac referire la Sălaj. Ele sunt

legate de personalități sălăjene sau care au avut legătură cu Sălajul. Este vorba, în afară de cele dedicate lui Iuliu Maniu, de Gheorghe Șincai și Simion Bărnuțiu.

Marele cărturar Gheorghe Șincai a avut legături cu localitatea Bobota, unde a înființat și școala, care-i poartă astăzi numele. Aici, la Bobota, și-ar fi găsit și obștescul sfârșit.

Într-un articol intitulat „Legenda” lui Șincai – O inițiativă frumoasă și o intervenție nenorocită” (nr. 146, 11 iulie 1936, p. 2), Corneliu Coposu analizează sensibila problemă a morții marelui cărturar, neclarificată, la vremea respectivă.

El amintește că un grup de „tineri vrednici” din Sălaj, „și-au pus în gând să înfrunte prejudecățile lumii și greutățile vremii” și au inițiat o acțiune „nobilă” și „desinteresată”, care avea ca scop ridicarea unui monument, la Bobota, dedicat marelui cărturar Gheorghe Șincai. Inițiativa s-a bucurat de succes și chiar de aprobarea Ministerului Ocrotirilor Sociale, dar nu a obținut „agrementul” preotului Ilie Dăianu. Îl acuză că a început o campanie de presă contra societății culturale „Gheorghe Șincai” din Bobota, afirmând cu tărie că Gheorghe Șincai a murit la Sinea, în Cehoslovacia și că mormântul lui Șincai din localitatea sălăjeană Bobota era o simplă legendă. Ca urmare, susține Ilie Dăianu, societate culturală „Gheorghe Șincai” din Bobota nu-și îndreptătea existența și scopul pentru care fusese înființată.

Subliniem că și Corneliu Coposu făcea parte din Comitetul de conducere al societății culturale. Conducerea societății culturale era următoarea: Victor Boroș, licențiat în Drept, notar în Bobota – președinte; directorul școlii din Bobota, Augustin Buhaiu- vicepreședinte; Dionisiu Pop – secretar general; învățătoarea Florica Talpoș - secretar de ședință; studentul în Drept, Ioan Buhaiu – casier; Silvia Sotoc și Corneliu Coposu – membrii în Comitet; protopopul Valentin Coposu și directorul școlar Augustin Pop – membrii în comisia de cenzori. Societatea culturală a luat ființă în anul 1935.

Corneliu Coposu consideră campania de presă a preotului Ilie Dăianu ca o reprobabilă ofensivă literară. Subliniază că societatea culturală nu făcea politică. Îl atacă dur, afirmând că Gheorghe Șincai „nu putea fi considerat trambulină de relansare a ratașilor politici”. Consideră că preotul era invidios pe realizările societății culturale și se întreba de ce ținea, „cu tot prețul” să-l știe pe Șincai îngropat în străinătate. Condamnă gestul lui Dăianu, afirmând că el s-ar fi inspirat din polemicele istorice care circulau în epocă, referitoare la Mihai Viteazul. Totodată, îndeamnă societatea culturală care purta numele „vrednicului stâlp istoric al stăpânirii noastre legitime, pe aceste plaiuri”, Gheorghe Șincai, „să înainteze fără șovăire și fără preget, pe cărarea frumoasă ce și-a ales, ascultând de porunca sănătoasă a unui suflet plin de înțelegeră și avânt”.

Preotului Ilie Dăianu îi cere „să lase lumea în pace”, considerând că servea mai bine „propriu-i interes, prin tăcere”, decât să-și afișeze „la orice ocazie <autoritatea > multilaterală, și oferindu-și nechemat, luminile la fiecare pas”.

Însă, din păcate, cel care avea dreptate era preotul Ilie Dăianu. La Sinea a fost găsit extrasul mortuar al marelui cărturar. Dar legenda morții lui Șincai la Bobota este puternic impregnată în memoria bobotanilor și persistă și astăzi.

Corneliu Coposu era convins și el că marele cărturar era îngropat la Bobota. În articolul „Gheorghe Șincai și domnul notar al comunei Crevedia” (nr. 88, 25 aprilie 1936, p. 3), subliniază că „bătrânul cronicar român”, pe care-l consideră „stâlp vrednic al stăpânirii noastre legitime pe aceste pla-

iuri”, fiind „trudit de perenigrări, proscris de stăpânire și amărât de prigoană și decepții” și-ar fi găsit obștescul sfârșit la Bobota. „Iar osemintele gârbovite de desagii ce adăposteau cea mai scumpă comoară a neamului românesc – afirmă el – au fost așezate sub glia din Bobota, în fața bisericii vechi, la umbra unui păr bătrân...”.

La fel, și ceilalți membri ai societății culturale erau convinși că Șincai era înmormântat la Bobota. Printre ei, Corneliu Coposu îl amintește pe Victor Boroș, „un tânăr de ispravă, cu voință tare și suflet mult”, care era proaspăt notar titrat în Bobota. El a venit cu ideea ridicării unui monument în memoria lui Șincai, pe locul unde se credea că a fost înmormântat. În acest sens, după mai multe intervenții, i s-a aprobat editarea unor ilustrate, care prin vânzare puteau contribui la fondul necesar ridicării monumentului „pentru redșteptătorul conștiinței noastre naționale”.

Având aprobare ministerială, Victor Boroș a început „să cuture țara” și să răspândească cele 10 ilustrate, însoțite de un apel, spre vânzare.

În articolul amintit, Corneliu Coposu ne aduce în atenție un episod trist al acestei campanii pentru strângerea de fonduri. Este vorba de un notar din comuna Crevedia, județul Vlașca, care îi restituie ilustratele lui Victor Boroș, pe motiv că nu aveau în județ „oameni intelectuali”.

Răspunsul acestui „ilustru exponent al puterii centrale”, spune, ironic, Corneliu Coposu, nu avuse „prilejul de a face cunoștință cu <d. Șincai>. Pe lângă faptul că i-a „spulberat o iluzie”, scrisoarea notarului din Crevedia, adresată lui Victor Boroș, i-a stârnit „o jale cumplită și o grijă chinuitoare pentru cetățenii pașnici”, pe care-i administra „din înălțimea funcțiunii sale”, notarul din Crevedia.

Încheie pe un ton dur, aducând acuze, indirect, guvernanților liberali, deoarece au permis ca în satele din Vechiul Regat să ajungă „tâmpiți, fără creștere și cultură, proști ca mutii de la mmanutanță”, care nu făceau decât „să încurce administrația și să jupuiască pe țărani”. Iar între Gheorghe Șincai și notarul comunei Crevedia, concluzionează el, nu erau decât „120 de ani de inconștiență și tembelism”.

După eforturi îndelungate, membrii societății culturale „Gheorghe Șincai” din Bobota au reușit, în anul 1939, să ridice un monument, în formă de cruce, în memoria marelui cărturar. Din păcate, monumentul a avut o existență foarte scurtă. După odiosul Dictat de la Viena din 30 august 1940, cu ocazia trecerii trupelor horthiste prin localitatea Bobota, iritați că nu l-au găsit acasă pe protopopul Valentin Coposu, care era trecut, din nou, pe lista neagră a celor ce trebuiau lichidați fizic, deoarece era semnatar al Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, monumentul a fost dinamitat.

Pe data de 8 septembrie 1937, de Sărbătoarea Nașterii Sfintei Fecioare, în localitatea sălăjeană Bocșa are loc un eveniment religios și cultural-istoric deosebit: s-a sfințit piatra de temelie a noii biserici greco-catolice, care urma să adăpostească osemintele ideologului revoluției pașoptiste din Transilvania, Simion Bărnuțiu.

Subliniem că este pentru prima dată când Corneliu Coposu face referire, în scris, la marele tribun. De-a lungul anilor ce au urmat s-a ocupat, apoi, mai îndeaproape de viața și activitatea lui Simion Bărnuțiu, în special după ce a studiat documentele existente în arhiva familiei Maniu de la Bădăcin, primind sarcina specială, de la Iuliu Maniu, a cărui secretar era, să o ordoneze.

Corneliu Coposu participă la Sfințirea temeliei bisericii din Bocșa, în calitate de reporter al ziarului „România Nouă” din Cluj, dar și ca fiu al Sălajului. El publică, cu această oca-

zie, în coloanele ziarului amintit mai sus, articolul „La Bocșa (Sălaj). S-a binecuvântat temelia bisericii lui Bărnuțiu – Un moment sărbătoresc, lângă mormântul marelui tribun –” (nr. 167, 18 septembrie 1937).

Autorul amintește că la începutul anului 1937, ziarul „România Nouă” a făcut un apel public pentru o colectă, care avea ca scop ridicarea noii biserici din Bocșa. Menționăm și noi că biserica veche de lemn era în prag de prăbușire și după ce a fost studiată de reputații istorici-etnografi Coriolan Petran și Leontin Ghergariu a fost dărâmată. Astfel, preotul greco-catolic Simion Barboloviciu, fiul marelui Vicar, Alimpiu Barboloviciu, care păstora de mai multe decenii la Bocșa, a început dificila muncă de edificare a unui nou lăcaș de închinare, o biserică-mausoleu, care trebuia să adăpostească osemintele marelui tribun pașoptist.

Inițiativa credincioșilor din Bocșa, ne informează Corneliu Coposu în articolul său, a fost îmbrățișată, „cu înțelegeră vrednică de laudă”, de către autoritățile județului Sălaj. Astfel, Consiliul administrativ al județului a destinat, din fondul de construcții, suma de 280.000 lei, la care s-a adăugat contribuția benevolă a locuitorilor din Bocșa. Astfel, pe data de 8 septembrie, afirmă Corneliu Coposu, la Bocșa a avut loc o adevărată sărbătoare națională.

Aflăm de la autor că festivitatea târnosirii temeliei bisericii a fost oficiată de episcopul unit de la Oradea, dr. Traian Frențiu, asistat de Monseniorul dr. Emil Iuga, prelat papal, Petru Cupcea, vicarul Sălajului, numeroși protopopi și preoți.

Din numeroasa asistență, Corneliu Coposu îi amintește pe maiorul Simion Bărnuțiu, urmaș al marelui tribun, sena-

torul Iulian Domșa, deputatul Emil Lobonțiu, subprefectul I. Lobonțiu, Leontin Ghergariu, directorul liceului din Zalău și președinte al Astrei sălăjene, Grațian Mărcuș, secretarul Camerei de Comerț din Sălaj, pe colegul său jurnalist Constantin Măleanu, etc.

După ce s-a zidit actul de ctitorie în temelia sfințită, au luat cuvântul episcopul Traian Frențiu și deputatul Emil Lobonțiu, după care preotul Simion Barboloviciu a oferit un banchet, la care s-au rostit numeroase toasturi.

Autorul articolului mai amintește că din Comitetul de construcție al bisericii făceau parte preotul-protopop de Zalău, Aurel Ghilea, Vasile Pustai, preotul Simion Barboloviciu maiorul Simion Bărnuțiu, Consiliul Local din Bocșa și curatorul bisericesc.

În încheierea articolului, Corneliu Coposu laudă eforturile depuse de către maiorul Simion Bărnuțiu și preotul Simion Barboloviciu pentru ridicarea noii biserici și concluzionează că evenimentul de la Bocșa a avut, nu numai pentru județul Sălaj, ci pentru întreg Ardealul, „nota unui praznic național”.

După instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, majoritatea ziarelor din România, printre care și „România Nouă” din Cluj, la care Corneliu Coposu era redactor, au fost interzise.

Corneliu Coposu continuă să publice rânduri frumoase despre melegurile natale, în presa vremii, după 1940, dovedindu-se a fi un condeier de mare talent.

Marin POP

Abonează-te la

Caiete Silvane*

Revista lunară de cultură a județului Sălaj

Abonament revistă
3 lei/lună; 36 lei/an

Abonament revistă + carte
(apărută la Editura Caiete Silvane)
7 lei/lună; 84 lei/an

Centrul de Cultură și Artă al județului Sălaj

*Prin oficiile poștale și factorii poștali, prin Damco sau prin redacție (0260-612870).

Comparația nobilă în opera lui Liviu Rebreanu

În ceea ce privește literatura lui Liviu Rebreanu, s-a încetățenit convingerea că, din punct de vedere stilistic, această literatură este una săracă, dat fiind faptul că scriitorul ardelean a fost mereu preocupat să surprindă viața cât mai autentic, altfel spus, a adoptat o perspectivă realist-obiectivă în surprinderea și transfigurarea realității, perspectivă care, implicit, a sacrificat orice posibilă digresiune plasticizantă.

Catalogarea operei rebreniene în ansamblul ei drept una realist-obiectivă s-a repercutat în mod nefericit asupra percepției acestei literaturi de către publicul larg. Astfel, literaturii lui L. Rebreanu i s-a creat o reputație de literatură cvasiscientistă, despodobită de toate ornamentele stilistice, o literatură săracă în plan formal, dar bogată conceptual. Nimic mai fals.

La o lectură atentă a operei, teza presupusului stil frust, atribuit lui L. Rebreanu, se dovedește eminentemente eronată. Literatura scriitorului ardelean abundă în pasaje cu un caracter artistic pronunțat, demonstrându-ne că Liviu Rebreanu a fost preocupat de latura estetică a operei sale.

Una din finalitățile acestui articol este și aceea de a atrage atenția asupra frumuseții pasajelor cu încărcătură artistică din opera lui L. Rebreanu, elaborate de autor cu pricepere și construite în virtutea unui cert talent literar.

O adevărată regină a figurilor prezente în opera lui L. Rebreanu este, nici mai mult nici mai puțin, decât aparent demonizata comparație. Întrucât comparațiile construite de scriitorul Rebreanu sunt, cele mai multe, surprinzătoare și complexe, propunând formule descriptive inedite și de un ridicat nivel artistic, ne-am permis să le numim „comparații nobile”, în virtutea unei mai vechi clasificări a figurilor. După cum se știe, comparația este una dintre cele mai vechi figuri de limbaj, amintită și de Aristotel în „Poetica” sa și prezentă în toate tratatele de stilistică și retorică.

Figură cu valențe semantice și descriptive bogate, comparația nobilă (în concepția noastră, aceea care proclamă o similitudine genuină, frapantă sub nivel semantic, dar, mai ales, estetic) apare, cu precădere, în literatura clasică, fiind percepută de moderniști cu o oarecare reticență, mai cu seamă în baza presupusei sale desuetudini. Explicația pentru acest fapt poate fi și una de natură psihologică - creatorul modern a evitat folosirea comparației și pentru că a perceput-o drept o figură esențialmente descriptivistă, or, același creator modern, elaborându-și discursul ficțional, nu-și mai pune problema tatonării lumii imediate, ci pornește, în demersul său creativ, de la premisa că universul imediat îi este într-un totuși familiar, fiind astfel superfluă descrierea sa. Intră în calcul, fără doar și poate, și preocuparea față de autenticitate manifestată de creatorul modern de literatură, preocupat să-și relateze povestea într-o manieră cât mai verosimilă, cât mai apropiată de registrul scriiturii reporteristice sau al celei memorialistice, or, într-o astfel de matrice compozițională, comparația nu ar face decât să deceleze sau chiar să estompeze dinamica discursului.

Oricare ar fi motivele pentru care scriitorii secolului XX au evitat folosirea comparației, este cert că L. Rebreanu a urmat, cel puțin din acest punct de vedere, tiparul compoziției tradiționale, construind și inserând în cadrul operelor sale comparații elaborate, de un înalt nivel artistic. Din acest punct de vedere, se poate afirma că, în peisajul literaturii realiste româ-

nești, L. Rebreanu propune o scriitură obiectivistă de factură clasică. Acest tip de realism ar putea fi numit „realism artistic” (sintagmă folosită, de altfel, de către T. Vianu, în „Arta prozatorilor români”¹), deosebindu-se de alte formule realiste, tributare, cele mai multe, autenticității și, implicit, mult mai apropiate de acel grad zero al artisticității menționat de stilisticii Grupului μ.

Comparația, alături de metaforă și în mai mică măsură de alte figuri, este extrem de prezentă în opera lui L. Rebreanu. Comparația nobilă apare doar în structurile descriptive, structuri care configurează în permanență cadrul desfășurării acțiunii. După cum s-a semnalat, natura joacă un rol important în proza lui L. Rebreanu, fiind un fel de organ rezonator, care amplifică, prin reacții anticipative sau prin reverberații, dramatismul acțiunii. Continuând această idee, putem spune că, în cadrul fragmentelor descriptive, osmotic inserate în cadrul derulării evenimentiale, comparația joacă un rol esențial, plasticizând și conferind grandoare expunerii:

„În cămin două buturuge mocneau cu **flăcări galbene, ce se răsuceau și se întindeau mâniaose ca niște limbi de balaur**” („Ciuleandra”, p. 22).

Romanele „Pădurea spânzuraților” și „Adam și Eva” încep, fiecare, cu câte o comparație elaborată și de mare efect:

„**Pe cerul cenușiu de toamnă ca un clopot uriaș de sticlă aburită...**” („Pădurea spânzuraților”, p. 5)

și
„**Odaia era albă ca un culcuș de fecioară**” („Adam și Eva”, p. 12).

Pentru L. Rebreanu, comparația joacă rolul unei indispensabile trambuline înspre căutata dimensiune plastică a scriiturii. Este figura care, pentru scriitorul realist (dar numai pentru cel care caută dimensiunea artisticității!), face posibilă coexistența, la nivelul aceleiași scriituri, a descrierii analitic-realiste cu digresiunea ornamentală, fundamental, estetizantă. Este, de asemenea, figura care face posibil compromisul lirismului pentru realistul preocupat numai și numai de mimetism, de verosimilizarea discursului ficțional. Acest compromis este posibil deoarece „...spre deosebire de alte figuri semantice, comparația nu presupune o modificare semică a celor doi termeni pe care îi apropie pe baza analogiei” (*Dicționar de științe ale limbii*, p.119). Altfel spus, comparația păstrează dimensiunea plastică a discursului ficțional ca extensie, ca filigran ce nu atentează la nucleul dur al compoziției. În acest sens, retoricienii Grupului μ notau în a lor *Retorică generală*, referitor la comparație: „...în realitate, nu avem de-a face cu o figură semantică, fiindcă nu există nici o infrațione față de codul lexical. De altfel, tocmai de aceea retorică tradițională așeza uneori comparația printre figurile de gândire (și nu printre tropi sau figurile de semnificație)...” (p.166).

Cât privește caracterul poetic al comparației, acesta a fost semnalat și de către Aristotel, gânditorul grec recomandând a nu fi folosită în proză: „Comparația este folositoare și în proză, însă rareori; căci are un caracter poetic.” (*Retorica*, p. 311).

Comparația stimulează imaginația și, mai cu seamă, gustul descriptivității, al stabilirii de analogii, al cunoașterii, în ultimă instanță. L. Rebreanu a folosit-o nu atât pentru valențele de figură a cunoașterii, cât pentru cele de figură a plasticizării prin analogie, aspect important pentru scriitorul realist

care își dorea discursul credibil, sobru, dar, în același timp, nu voia să renunțe la componenta artistică a acestuia.

Scritorul ardelean folosește și comparația simplă, catahretică: „Bănuții, **îngrămădiți ca oile** în tindă...” (*Răscoala*, p. 88), „zvонul despre vânzarea moșiei Nadinei **ii rămase în inimă ca un cui**” (*idem*, p. 94), „...**sărac ca degetul**...” (*Răfuiala*, p.175), alături de alte figuri, folosite, de asemenea, catahretic: metafora – „...în geamuri **rădeau** niște mușcate...” (*Răscoala*, p.71), epitetul: „Un **vânt aspru**, tomnatic, vâjâia...” (*Proștii*, p.191), „Figura zdrobită parcă mai avea un **zâmbet amar**...” (*Catastrofa*, p. 340) etc.

Comparația nobilă se distinge însă printre aceste figuri umile atât prin frecvență, cât mai ales prin încărcătura semantică și estetică și, nu în ultimul rând, prin genuitate, prin nouitate. Spune, la un moment dat, autorul, în romanul *Răscoala*:

„**Mâna lui Petre era grea și aspră și reavănă ca pământul**” (p. 51), semnând, cu ajutorul acestei comparații strălucite, legătura aproape simbiotică (o simbioză ajunsă până la nivelul biologiei) dintre țărani și pământ. Aici, comparația, vine să argumenteze plastic relația deosebită a țăranilor cu pământul, în același fel în care, în Antichitatea greacă, discursurile oratorilor erau presărate cu figuri menite a spori efectul persuasiv al argumentelor invocate.

Diferența dintre cele două tipuri de comparație este observată și subliniată și de către P. Fontanier, în a sa lucrare *Figurile limbajului*: „Comparațiile ornamentale [...] sunt poetice sau retorice. Dar există și mai simple, folosite doar în scopul de a clarifica sau de a demonstra sau pentru a sensibiliza o idee abstractă...” (p. 344).

Uneori, aceeași comparație nobilă capătă accente ludic-melancolice:

„... pe un **dâmbuleț**, mai afară, **o bisericuță de lemn ca o jucărie stricată**.” (*„Răscoala”*, p. 57)

sau accente grave :

„**Răspunse gros, straniu, ca din altă lume**...” (*idem*, p. 50).

În general însă, comparația, la nivelul operei lui L. Rebreanu, introduce o notă solemnă, îndemnând la reflecție : „**Glasul lui șerpui ca un scâncet de bolnav și se stinse în oftările vântului**” (*„Pădurea spânzuraților”*, p.23).

„Dar **îndată gândurile se năpustiră asupra lui din toate ascunzișurile creierului, ca niște păsări hrăpărețe**...” (*idem*, p.24).

„**Coamele dealurilor din față, ca un tăiuș de fierăstrău uriaș și hodorogit, se desenau din ce în ce mai lămurit pe pânzișul cenușiu al văzduhului, iar deasupra lor coroanele plopilor bătrâni de pe țărmul Someșului se ridicau negre, ca niște mâini**

amenințătoare. Gâlgâitul trudit al apei rătăcea prin aer ca tânguirile neînțelese ale unor oameni prăpădiți de nevoi” (*„Proștii”*, p.191).

După cum se observă și în exemplele de mai sus, comparația se împletește cu alte figuri – cu metafora, cu epitetul, cu personificarea etc. – reușindu-se astfel construirea unor structuri descriptive de un înalt nivel artistic. În cadrul acestor secvențe descriptive, comparația joacă rol de sintetizator, fiind figura în jurul căreia gravitează restul constructelor figurate. Cel puțin la nivelul prozei rebreniene, comparația este figura *sine qua non*, figura fără de care digresiunile descriptiv-plasticizante nu ar fi posibile sau, dacă acestea totuși apar, sunt infinit mai sărace, mai lipsite de pregnanță și prestanță.

Nicu STEJERAN

Bibliografie

1. Aristotel, *Retorica*, ediție bilingvă, trad., studiu introductiv și index de Maria-Cristina Andrieș, note și comentarii de Ștefan-Sebastian Maftei, Ed. Iri, București, 2004.
2. L. Rebreanu, *Răscoala*, Editura pentru Literatură, București, 1963.
3. L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
4. L. Rebreanu, *Adam și Eva*, Ed. Litera, Chișinău, 2001
5. L. Rebreanu, *Ciuleandra, Catastrofa și alte nuvele*, Ed. Litera, Chișinău, 2002.
6. T. Vianu, *Arta prozatorilor români*, Ed. Minerva, București, 1981.
7. Grupul μ, *Retorică generală*, trad. și note Antonia Constantinescu și Ileana Liettera, Ed. Univers, București, 1974.
8. P. Fontanier, *Figurile limbajului*, trad., prefață și note Antonia Constantinescu, Ed. Univers, București, 1977.
9. Angela Bidu-Vrâncianu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxândoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, Ed.a 2-a, București, Nemira & Co, 2005.
10. Gh. N. Dragomirescu, *Dicționarul figurilor de stil*, Ed. Științifică, București, 1995.

Notă:

¹ „... Rebreanu dăruiește literaturii noastre, în anii de după război, primele ei mari construcții epice. Realismul artistic și liric se realizase în cadrul limitat al nuvelei și schiței” (*Arta prozatorilor români*, p.282).

Singurătatea în doi

„Cumplit

E golul singurătății!

Sunt ucisul ei...

Singurătatea?

Povara tăcerilor

Sfâșiate de suspine...” (*George Bacovia*)

...Se spune că mai groaznică decât solitudinea este singurătatea în doi. Nu știi cine a spus asta, dar cu certitudine a spus-o cineva care a trăit o astfel de dramă. Dincolo de celebra temă a Romantismului incipient, perpetuată până în opera ultimului mare poet romantic european, există o sugestie sociologică aplicabilă în psihologie. Nici nu-ți dai seama când începe totul... Dar ziua în care conștientizezi că ți se întâmplă este îngrozitoare, cu atât mai mult cu cât, de mulți ani, de prea mulți ani, ți se tot spune că ești sensibil existentă celuilalt, că ești sprijinul lui în univers și că viața lui fără tine nu are niciun rost.

Realitatea, însă, ți-a demonstrat în nenumărate rânduri că toate acele cuvinte nu au nicio susținere în fapte, că ele sunt doar simple cuvinte, în recele stil denotativ, chiar dacă pentru cel care le rostește sunt adevăruri. Atunci îți vine să strigi: Nu, nu sunt adevăruri, sunt numai convingeri generate din negarea unei realități evidente! Contradicție venită și ea din dorința de a păstra aparențele. Mai mult chiar, dintr-o imperturbabilă acceptare a stării de comoditate. Când ai ajuns la constatarea asta, înseamnă că... te-ai trezit.

Să ai ce să spui și să nu ai cui spune. Să vrei să ascuți și să nu ai pe cine asculta.

Te-ai trezit și ești complet derutat; gândurile o iau razna, începi să te întrebi cum de s-a ajuns la asta și cine este vinovat sau cel mai vinovat pentru această situație. Dar mai ales, ce vei face în continuare, cum îți vei trăi viața? Cum vei merge mai departe? Nu știi. Chiar în acele momente nu știi.

Ce gol cumplit!

Doina IRA

Ștefan Goanță și virtuozitatea limbajului

Câteva cuvinte...

Nu m-aș sătura niciodată să vorbesc despre Sălaj, să-mi aduc aminte despre locurile și oamenii lui. Acolo ne-am petrecut tinerețea mulți care, prin naștere, nu aparțineam Sălajului, dar căruia „îi datorăm foarte mult”. Am iubit cu toții oamenii, natura, tradițiile. Am învățat că sălăjeanul, prin firea lui, aparent blândă, te asimilează doar dacă îl convingi prin fapte, dacă lași ceva în urma ta, ai nevoie de votul lui de încredere.

Ștefan GOANȚĂ l-a obținut. El a sfințit acele locuri prin personalitatea și prin talentul său. Ne bucuram când îl aveam printre noi. Multe locuri din viața noastră sunt trecătoare, trecători sunt și oamenii, doar faptele rămân.

După încercări literare pe tărâmul prozei scurte și al teatrului în paginile primitoare ale unor reviste de prestigiu, precum „Luceafărul”, „Viața Românească”, „Cronica”, „Steaua”, „Tribuna” și altele, Ștefan Goanță izbutește într-ale romanului, înscriindu-se, după 1990, pe o traiectorie nouă, bine conturată, cu „Altarul de nisip” (1993), „Patul de zăpadă” (1995), „Vinul de piatră” (1997), toate cu subiecte „unindu-se în miracolul statorniciei și individualismului românesc, al rezistenței colective și al boicotului anticomunist (Constantin Zărnescu, Cluj, 1997). Primul dintre romane, „Altarul de nisip”, este o viziune pur românească, după toate regulile genului, a epocii staliniste din România, cunoscută, în genere, ca Dejism, imaginat ca „un uriaș altar de nisip”. Este timpul lui „Tovionescu”, simbolul unei generații care dispăre, fiind înlocuită de tinerele generații. „Patul de zăpadă” este romanul în care este sugerată „ieșirea vieții și lumii din țătâni”. Există aici un tumult al vieții și lumii în epoci în care teroarea istoriei și dictaturilor își pune amprenta asupra oamenilor ce nu vor să clădească nimic nici în nisip, nici în zăpadă. Cu toate acestea, romanul este, mai degrabă, arhetipal românesc și religios, decât social și politic. Este o metaforă a purificării vieții relevând adevărul absolut al oamenilor: dreptatea, fraternitatea, iubirea. O îngemănare de simboluri și motive se structurează exploziv și incitant în romanul „Vinul de piatră”. Scrisă cu o ironie crudă, cartea prezintă schimbări de epoci și de vremuri, o lume nouă construită de funcționari vechi la care mentalitățile surprind prin contradicțiile pe care le ivesc.

Despre „Zodia Țărului”, carte apărută în 1998, Irina Petraș consideră că se află în fața unei „surprize” în care „noutatea stă în abandonarea unghiului de vedere distant și critic al unui autor care comentează prea de aproape întâmplările și gesturile personajelor”, care trăiesc, și în acest roman, perioade extrem de complexe și controversate ale istoriei țării de după primul război mondial. De altfel, criticul literar afirmă că respectiva carte este „poate una dintre cărțile cel mai bine scrise din ultimul deceniu” [1990-1999]. Țăru adună în jurul lui destinele celorlalți. Legile vechi sunt răsturnate periodic. Nestarea indusă de Țăru e sinonimă cu viața. Nici una dintre relațiile importante pentru omul sfârșitului de mileniu nu ră-

mâne în afara fluxului românesc.

Al cincilea roman al scriitorului Ștefan Goanță – volumul I din „Popescu E Napoleon” - surprinde dintr-un unghi mai puțin obișnuit marea bulversare politică și socială dintre anii 1944-1950. Interesantă această asociere de nume, deloc întâmplătoare, a unui copil naiv și precoce, care percepe seismul social haotic, deseori halucinant, și pe care-l trăiește ca atare. Asistăm la derularea zilnică a unei vieți juvenile a lui „Neluțu’ al Doamnei și-al lui don’țător”, martor la toate câte se întâmplă în viața celor maturi, viață pe care nici aceștia nu o înțeleg adeseori. Nucleul tematic e foarte simplu, tocmai de aceea percutanța este maximă. Este un contrast între seninătate și groază, seninătatea copilului „împărat peste toate” și groaza unei lumi ce „se întoarce veșnic pe dos”. În mintea copilului, fiecare adult e într-un fel vinovat de această continuare și obsedantă „întoarcere pe dos”. Copilul încearcă disperat să răspundă necruțătorului impact cu lumea din jur despre care nu știe că nu e așa cum trebuie, încearcă să i se integreze prin experiențe care îl vor marca. Brutal de directă, elaborată simbolic, cu numeroase planuri de semnificație, cartea autobiografică și imaginativă are ceva într-atât de fascinant în simplitatea și în fluența ei narativă, încât nu poți șovăi atunci când o consideri excepțională...

Acum, îi privesc chipul într-o fotografie. Îi observ trăsăturile nobile, distinse, creionate sub soarele Dobrogei, fruntea înaltă, îngândurată a olteanului renăscut în mijlocul oamenilor simpli și frumoși ai Sălajului. I-aud vocea baritonală apelându-mă cu o duioasă ironie: „Ce faci, coană Meri?” Mi-aduc aminte de epigramele pe care ni le adresa cu diferite prilejuri:

Pentru bibliotecă, gazda unei aniversări

Gazdelor, un mic acot/ nemeșteșugit, dar fie
Nu, n-o luați ca un afront / Qui se taquine... s'aime, se știe...

Cititorul

Sînteți ultima-mi potecă / De nu, pot muri în pace:
N-aveți cumva-n bibliotecă / Și „Femeia care... tace”?

Fetele de la sala de lectură

Vrem în sala de lectură / Doar ca uz intern admise
Tratate de conjunctură / Și-n primul rînd... „cărți de vise”.

S-au dus Homer, Shakespeare, toți / Sub a vremii ghilotine
Sfînt sobor de sacerdoți! / Nu vă temeți... eu sînt bine.

Familia Porumb

Biblicul duo- i bufon. / Adevăru-i în rețeta: Pe Adam l-a
chemat Ion, / Iar pe Eva... Margareta.

Aurel Vlaicu

Unii oameni sînt de aur, / De argint sau de alt fel, Dar
apropro de tezaur / Poți ști că nu-i Aur... el.

Familia Vlaicu

Mariana, gură-n gură/ L-a molipsit de cultură.

Decît un costum frivol / Ce nu-i cu portul identic, Mai bine
cu nudul gol / Că e foarte autentic...

Lothar – vizavi de pensie

Domnu’, cu pensia ține / Și poate să meargă brici
Dacă o-ncepeți ca mine / Din primul an de... servicii...

Niște texte foarte ușoare/ De pus pe indicatoare

Pe scări, dreapta, spre sud-est / Să citească mușteriu
Într-un birouaș modest / Odihnește... Popițiu.

Dincoace, în sens invers / C-o seringă-antropofagă

Scutecind balzaci din mers / Stă o doamnă care... leagă.

Iar a fișelor gazelă / Mariana, sau invers Are stat de filomelă,
/ Fiindcă ea stă și în... mers.

Luci

M-a adus, credeam odată / O barză, ca pe un bumb
Și-apoi am aflat deodată / Că m-a adus un... Porumb.

După alte baricade, / Dar cu vorbe dulci, materne
Iluș zice ca-n balade... / *Nem tudom pe Gyulo Verne...*

Pichi Sima

„Vreau ceva de aventură” / Zice-un cititor clișeu:
„O răpire, o captură...” / Ei dragă... ce-aș vrea și eu...
Mie...

Hazul meu, lipsit de sare / Piperul sau nonveninul
Înnecați-l, vă rog tare... / Nevastă, iar mi-ai luat... vinul?...

Penea Ionel

Dintre fețe-ngălbenite, / Din arhive ruginite
Ne-a sosit și e prezent / Un rarism... document.

Lui Păușan de la ziar

După-atîta tevatură, / El, isteț și bun de gură -
S-a convins din conjunctură / Că tot la noi e... cultură.

Privesc doar fotografia și surăd, timpul n-a mai avut răbdare. Moara vremii macină, macină oameni, macină prieteni... Azi nu mai e unul, mâine nu mai e altul... Rămâne aducerea-aminte. Pe Ștefan Goanță l-am cunoscut în 1972. Mare iubitor al creației populare, lucra în domeniu alături de alți inimoși, realiza spectacole inspirate din obiceiurile și tradițiile locale, făcând să se audă de Sălajul cultural dincolo de granițele lui. Sincer, vibrant și autentic, creativ și inteligent, cu puterea de a ieși din clipa efemeră, din banalul cotidian,

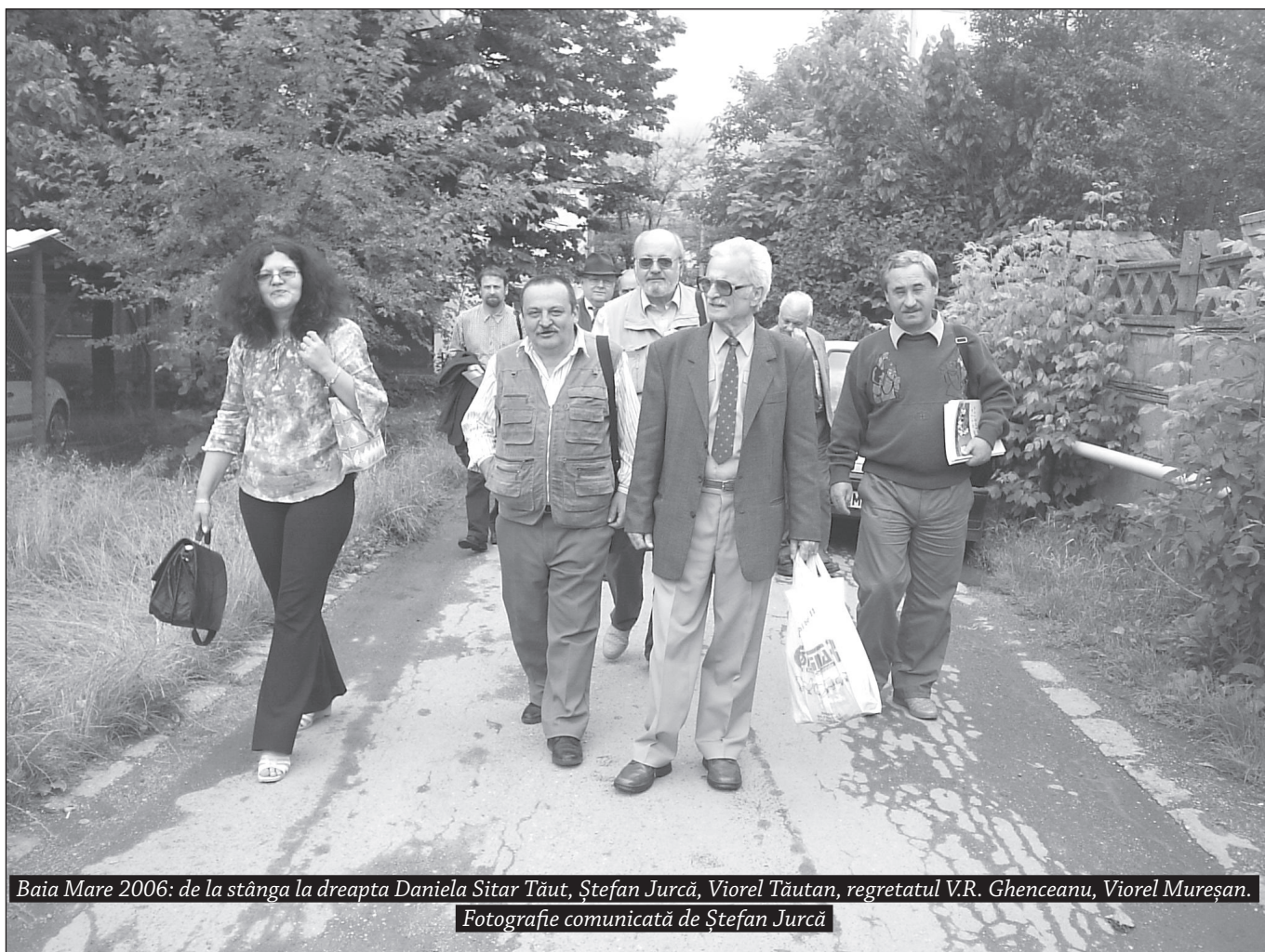
Ștefan Goanță era un bărbat sobru și interiorizat care respira istorie, cultură, viață. Trăia intens, avea un discret surâs pe față fără să-i dea la iveală greutatea, frământările. Nu se plângea niciodată, nu se lamenta, surâdea... La maturitate, viața i-a oferit tovarășul de viață care l-a iubit și l-a înțeles, care i-a oferit posibilitatea de a se desfășura creativ. Așa era să aflăm cu toții, mai târziu, că-n el era un vulcan ce clocotea prin actul creației. Devotamentul, conștiința, zbaterea pentru lucrul bine făcut, bunul simț îi erau caracteristice. Mâinile lui aveau ceva magnetic, gândea adânc la ceea ce avea de întreprins, iar rezultatele erau pe măsură. Cursurile sub bagheta lui Vianu și Călinescu își lăsaseră amprenta, dând la iveală un dramaturg și un prozator valoros, apreciat de criticii vremii. Ne-am întâlnit adeseori în activități comune, culturale, am avut onoarea de a organiza lansarea unor cărți ale scriitorului și, de fiecare dată, remarcam cu ușurință că-n orice tip de creație pe care-l aborda, aducea ceva nou în exprimarea cuvântului.

Ștefan Goanță este creatorul dominat de vocație. În scri-sul său, scoate în evidență omul cu posibilitățile lui, cu valențele lui. Modelează cu măiestrie cuvântul, scoate la iveală bucurii simple, vede lumina din natură, dar și din conștiințe. Lectura cărților sale cere stăruință, dar este de-a dreptul fascinantă. Înzestrarea sa s-a împletit cu căldura discretă a unui suflet frumos.

București, 8 aprilie 2011

Mariana VLAICU

Arhiva foto „Caiete Silvane”

Baia Mare 2006: de la stânga la dreapta Daniela Sitar Tăut, Ștefan Jurcă, Viorel Tăutan, regretatul V.R. Ghenceanu, Viorel Mureșan.

Fotografie comunicată de Ștefan Jurcă

Cercuri pe apă

Desdemona, dă-mi parola!

Trăim, se pare, epoca internetului, cu toate bunele și relele sale.

În ce mă privește, agreez computerul, pe care, mărturisesc, l-am știut folosi la început doar pe postul mașinii de scris, pentru posibilitatea pe care ți-o oferă de a te informa rapid în toate domeniile, de a comunica fulger cu cei dragi, de a alege și asculta o muzică bună și altele de felul acesta.

Sigur, fiecare e liber să opteze pentru încărcătura „relației” dintre el și calculator, cu toate imensele lui posibilități. Copiii aleg, în funcție de vârstă, să coloreze prințese, să se joace cu mașinuțe etc.; adolescenții și tinerii mai acesează, pe furiș, câte-un site pentru adulți și mulți dintre consumatorii de internet, copiii, tineri și adulți, petrec ore în șir, mai la vedere, mai pe

ascuns, pe așa-zisele site-uri de socializare. O informație repetată obsesiv pe un canal de televiziune vorbea de un procent ridicat de infidelitate... virtuală. Adică de încălcarea a credinței conjugale prin intermediul internetului. Nu știu de ce mi-a venit iar în minte versul poetei Anamaria Pop (citez cu aproximație): *mai bine o noapte decât un poem de dragoste*. Și nu știu

de ce celebra scenă a batistei din *Otello* lui Shakespeare mi-a sunat în formulă modernă: *Desdemona, dă-mi parola!* Cine-o fi fiind de această dată Iago?!

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Apărarea

De ce scriu?

Nu pot răspunde întrebării de o neînchipuită vulgaritate: de ce scrii? La baza acestui gest este neantul (ca la baza tuturor marilor gesturi), este inexplicabil. Din nevoia de-a arăta lumii că sunt izolat, că nu seamănă cu ea, că n-am nevoie de ea, că să mă lase-n pace, aș declara pentru sclavii demonstrațiilor imediate. Eu beau bere și cu poetul și cu strungarul la fel, adică ducând sticla la gură, aprinzând o țigară etc. De vorbă cu ei însă, stă aparența-Dăncuș care e capabilă de multe și neașteptate reacții. Celălalt Dăncuș, ceva ca o substanță interioară (ca să fac apel la un limbaj uzual),

își trăiește timpul după alte repere sau poate se află chiar în afara timpului. Îmi aduc aminte: eram în casa unei prietene din Sfântu Gheorghe, era ziua ei de naștere. Una din invitate trăise moartea clinică și era dornică să mă cunoască, să comunice cu cineva mult lăudat pentru largă deschidere a ochilor: n-am putut. Aparența-Dăncuș a ascultat-o cu interes și respect pentru formidabila sa experiență, dar celălalt s-a eschivat și speranța comunicării a rămas pentru altădată. Atunci am înțeles ușor înspăimântat că înlăuntrul meu, în afara țesuturilor biologice, creier, sentimente

și tot ce mai conține o ființă omenească, mai „locuiește cineva”. Nedefinibilul Celălalt care are alte obiceiuri, alte manifestări, alte stadii ale maturizării. După îndelungi analize mi-am dat seama că acela reprezintă sunetele numelui meu – nu aparența-Dăncuș care trăiește sub teroarea ideii că inima i-ar putea ceda într-o zi, care binecuvântează diminețile când pleacă la lucru, mulțumit că Dumnezeu a mai făcut o minune. Aparența aceasta l-a căutat mult pe celălalt. Astfel s-au născut poezia, muzica, sculptura, arta numelui meu. Dacă rezultatul ciocnirii dintre aceste două părți este

sau nu pe placul lumii, este irelevant și inutil de discutat. Nu-i obligatoriu să mi se citească scrierile, să fiu ascultat, văzut. Eu nu impun - ci propun lumii recidivele mele care, în fond, pot fi aruncate fără rezerve la coș.

Și poate că în marea evoluție cosmică artiștii nici nu trebuie să fie corporali, să rămână *ființe* și atât.

Ștefan Doru DĂNCUȘ

Parodie

Virgil Diaconu

Omul vulnerabil („Caiete Silvane” nr. 75/2011)

Te-am așteptat zadarnic la Centrul Cultural.

Eu încă mai trag nădejdea că de undeva,
de deasupra tenebrelor, vei veni ca un val,
adusă și mie de cineva.

Eu încă mai cred că așa ar fi normal.

Eu, mă știi, sunt un om care, vezi,
între libertate și destin,
ca între lepre și sfinți—dacă poți să crezi—
tremur pentru fiecare vers, sau tresar cel puțin.

Tu, prin tot ceea ce ești, reprezinți
biletul călătoriei multora spre sine.

Tu ne faci mai buni și mai cuminți,
tu ne ții discursuri despre liniște și bine
când viața ne e tristă.

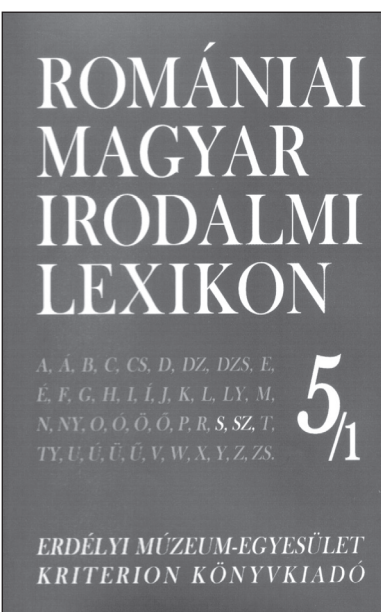
Tu, stimată revistă,
Caiete Silvane !

Lucian PERȚA

Malaxorul cu noutăți editoriale

■ *Ion Topolog* este scriitorul care a scris mai multe romane de dragoste și pentru tineret, dintre care să amintim „Urmașii lui Euclid”, povestea unui tânăr supradotat, cu aptitudini la studiul matematicilor, de aceea ne-am permis jocul de cuvinte din titlu (topologia este o ramură a matematicii care studiază proprietățile mulțimilor de puncte care rămân neschimbate față de o serie de transformări). Altminteri, în realitate pe autor îl cheamă D. Popescu, a studiat filologia și a fost o perioadă directorul Liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, iar apoi cadru universitar, director al editurii și revistei „Dealul Melcilor”, secretar al Asociației Scriitorilor din Brașov. Prima carte, „Lovituri din umbră” (1967), a fost scrisă în colaborare cu Paul Antim, unul dintre pseudonimele prozatorului, teoreticianului și criticului literar Voicu Bugariu. Iată că acum, după monografiile dedicate lui Zaharia Stancu și Marin Preda, autorul „Analogon”-ului a publicat și una despre viața și opera acestui vechi prieten: „Ion Topolog: o mitologie a iubirii” (Editura Minerva, 2011), cu scopul declarat de a întrerupe „o nedreptate literară”: „Deși anvergura estetică a operei sale ar fi meritat o receptare mai generoasă, Ion Topolog este actualmente un autor cunoscut numai în Brașov. Cumva este vorba despre o nedreptate datorată unei prejudecăți? Anume că un autor trăitor în provincie, într-un oraș cu o tradiție literară nu tocmai convingătoare, nu merită să fie luat în considerare cu tot dinadinsul de către criticii și istoricii literari din București, Cluj-Napoca și Iași?” De altfel, recent apărutul volum merită citit fie și numai pentru pertinenta analiză a raporturilor literare dintre un centru din ce în ce mai difuz și provincia scoasă la lumină prin intermediul globalizantei rețele de calculatoare. Preocupările de sociologie literară ale lui Voicu Bugariu, materializate în studiul „Literați și sefiști. O confruntare de mentalități” (2007), transparent și aici, oferind, pe lângă demersul exegetic, un plus de vioiciune.

■ Editura Kriterion a publicat ultimul/ultimele volume (V/1: S-Sz; V/2: T-Zs) ale „Dicționarului literar al

maghiarilor din România” (*Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*). Ele au apărut începând din 1981. Primele patru volume (I: A-F, II: G-Ke, III: Kh-M; IV: N-R) au devenit un bun public și pot fi cescate online sau descărcate în diferite formate de pe situl Bibliotecii Electronice Maghiare (Magyar Elektronikus Könyvtár), la adresa: <http://mek.niif.hu/03600/03628/>

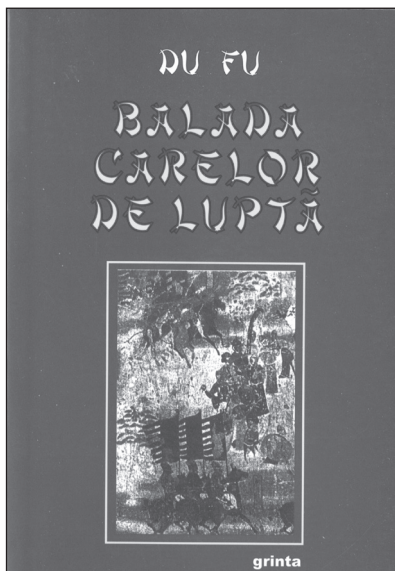
Din păcate, Sălajul și principalele centre culturale din regiune au nume ce încep toate cu litere aflate în coada alfabetului maghiar, așa că definitivarea importantului proiect referențial constituie un motiv de bucurie. În sfârșit, curioșii pot afla informații despre trecutul cultural al Sălajului (Szilágyság), Șimleului Silvaniei (Szilágy-Somlyó) și Zalăului (Zilah). Chiar dacă lipsește un articol despre Jibou (magh.: Zsibó), deși pe la castelul de acolo au trecut, cu excepția lui Jókai și Petőfi, toată florea literaturii clasice maghiare, există un articol consistent de patru pagini despre moștenirea spirituală, politică și literară lăsată de familia Wesselényi. De asemenea, Cetatea Cehului (Szilágycseh) a fost ignorată, deși în volumele precedente au fost amintiți naturalista Kiss-Bitay Éva, economistul Molnár Miklós, biologul Nagy-Tóth Ferenc etc. Îi putem adăuga pe pedagogul Boér Miklós, preotul Fábíán Dániel, poeta Oláh V. Margit, compozitorul Paladi János, artista plastică Vánca Edith ș.a. Ehei, în urmă cu o sută de ani, Petri Mór a avut ce povesti zeci de pagini despre această fortăreață greu încercată, „asediată ori de câte ori curții vieneze nu-i plăcea vreun principe ardelean.”

■ Volumul colectiv „Cristale de gând” a fost realizat de Despărțământul „Dr. T. Mihali” Dej al ASTRA (președinte ec. Radu Gavrila) și publicat cu sprijinul Consiliului Local și al Primăriei din municipiul de pe Someș. El „este o tăcere care vorbește” (Elena Mereuță și Raveca Vlașin); „se adaugă șirului de volume deja apărute” (Gheorghe Luchian D’Aquila) în seria Biblioteca ASTRA, fiind nr. 39 din totalul de 43 titluri editate până în prezent; „va fi o perdea de foc care va arde comoditățile psihice în

care locuim” (Mariana Vălean). De fapt, antologia marchează aniversarea a 20 de ani de la reluarea activității prestigioasei instituții ardelenne (1990) și este dedicat regretatului președinte Dan Mărza, primul lider postrevoluționar (1990-2000) al grupului de creatori și iubitori de frumos din Dej. Sumarul cuprinde poezii și proză scurtă semnate de Radu Săplăcan, Carol Baboș, Maria Borzași, Alexandru Cristea, Gheorghe Luchian D’Aquila, Lucian Gruia, Mihaela-Doina Lăcătuș, Nicolai Maxim, Ioan Mărginean, Elena Mereuță, Maria Mihuț, Ștefan Mihuț, Maria Săplăcan, Magdalena Vaida, Raveca Vlașin, Ludovica Zeitler, Bogdan Gavrilă, Ioan Șimon. Fiind destinat să constituie o carte de vizită a unor scriitori, volumul are o lipsă esențială. Cititorul din afara străvechiului „port al sării” adastă nelămurit în unele privințe, datorită lipsei unor minime prezentări biobibliografice ale autorilor. Unele intenții rămân neclare, nu transpar nici în urma unor lecturi repetate. Cu o mare probabilitate, autoarea parafrazelor poetice din grupajul „Jocul ielelor” este Ludovica Zeitler, dar am fi vrut să aflăm mai multe despre finalitatea... amplului dialog liric?... impulsului ludic?... experimentului literar?... punctării parodice?... decupajelor sentimentale?... travestiului stilistic?... Oricum, antologia „Cristalele de gând” ar trebui să devină o prezentă des răsfoită pe raftul cât mai multor biblioteci din țară.

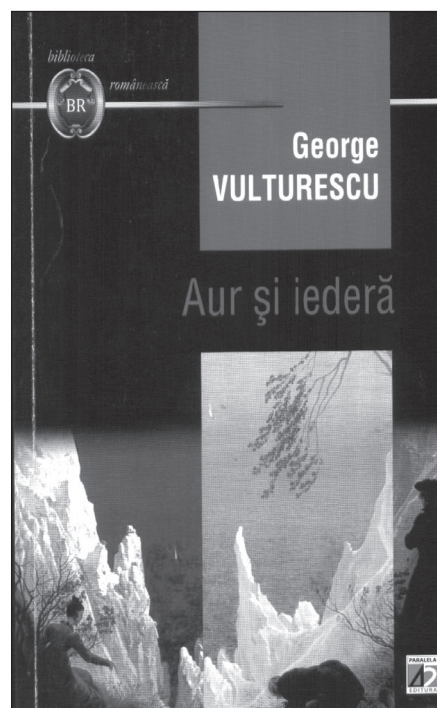
■ Du Fu este un poet chinez prolific din secolul al VIII-lea, care a suferit în timpul deceniului agitat de după moartea împăratului Ming Huang (712-756), când luptele aprige l-au despărțit de familie și a rămas fără mijloace de trai. În aceste condiții vitrege, a supraviețuit cu greu, iar bătrânețea i-a fost umbrită de pierderea unui fiu. Lirica lui este una elevată și cizelată. Artistul s-a născut într-o familie de intelectuali; bunicul său, Du Sheng-yen, dobândise renumele de poet

recunoscut în epocă. Volumul „Balada carelor de luptă” a fost tradus de scriitorul clujean Mircea Oprîță pe baza versiunii englezești realizate de poetul neozeelandez Rewy Alley. „Poezia lui Du Fu este, în bună măsură, o cronică sensibilă a timpului său. Ea conține, astfel, un adevăr al epocii și un adevăr al omului care o comentează din perspectiva unor trăiri adânci. După 1300 de ani, figurile umane și evenimentele evocate de poet se înfățișează învăluite fie în căldura, fie în nota de maliție ce ți le fac contemporane.” Să ascultăm vocea unui om greu încercat de vremuri: „În zilele acestea norii-s/ sus, vântul puterile-și adună./ Departe, țipătul maimuțelor se poate auzi/ în suflute trezind tristețea./ Abia atinse-s albele nisipuri/ și apele, sub zborul pescărușului de râu./ Frunze, căzând, foșnesc în lunecarea lor/ prin aer. Fără de sfârșit, Yangtze,/ Cu undele-i mereu rostogolite./ Atâtea toamne mi-am trăit/ îndepărtat de casă și tânjind/ lipsit de un tovarăș! O să urc/ malul înalt deasupra râului. Măhnire/ și supărări mi-ncărunțiră părul./ Bolnav, sărac, de-acuma chiar și vinul,/ vai, voi sfârși să-l iau tovarăș.”

(G.-D.G.)

■ George Vulturescu, *Aur și iedera*, Ed. Paralela 45, Pitești, 2011. Cartea a apărut în colecția Biblioteca Românească, inițiată de Gheorghe Crăciun, și are următoarea „casetă tehnică”: Călin Vlășie – editor; Mugur Butuza – redactor; Adriana Boboc – tehnoredactor; Ionuț Broștianu – coperta colecției (ilustrația copertei reproduce un detaliu din celebra lucrare a lui Caspar David Friedrich, *Stâncile de calcar din Rügen*).

George Vulturescu – poet, eseist, editor și realizator al revistei *Poesis* din Satu Mare – nu ar avea nevoie, de fapt, de nicio prezentare (cel puțin nu pentru cititorii pasionați ai revistelor de cultură, mulți, puțini, câți or mai fi). Vorba aceea (hâtră): „cine nu-l cunoaște, nu are cultură generală”. Totuși, fără a intra în detalii bio-bibliografice, vom trece în revistă titlurile volumelor sale de versuri, cele de care avem noi cunoștință: *Frontiera dintre cuvinte* (Ed. Litera, București, 1998); *Poeme din Ev-Mediul odăii* (Ed. Litera, București, 1991); *Orașul de sub varul pereților* (Casa de editură Panteon, Piatra Neamț, 1995); *Tratat despre ochiul orb* (Ed. Libra, București, 1996); *Femeia din Ev-Mediul odăii* (Ed. Helicon, Timișoara, 1996); *Augenlieder, Gedichte* (trad. de Christian W. Schenk, Ed. Dionysos, Germania, 1996); *Podul sau dictatura ochiului* (Ed. Helicon, 1997); *Gheara literrei* (Ed. Libra, București, 1998); *Scrisul agonice* (col. *La steaua* - Poeți optzeciști, Ed. Axa, Botoșani, 1999); *Alte poeme din Nord* (Ed. Brumar, Timișoara, 2007). Din *Aur și iedera*, cel mai recent volum al poetului George Vulturescu, vom cita doar o strofă din poemul *Poetul din Nord*: “Din Biblie și din poem nu poți ieși/ altfel decât sobolii din lut/ E o onoare, pietrelor, să fim împreună/ în doliul profund după zei/ pentru ei corbii/ niciun cadavru în jur/ și ei tot vin, tot vin, stoluri/ stau printre noi și ciugulesc hoitul/ putred al singurătății”. După părerea noastră (și nu numai), George Vulturescu este unul dintre cei mai valoroși poeți pe care-i are România la ora de față.

(D.H)

Caiete Silvane

Revistă de cultură

ISSN 1454 - 3028

Adresa redacției: Zalău, Strada Unirii, nr. 7, Sălaj,
România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com; www.caietesilvane.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă
al Județului Sălaj, sub egida Consiliului Județean Sălaj,
a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău
Serie nouă, Anul VII, Nr. 5 (76), mai 2011.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 3 lei

Colectivul de redacție:

Daniel Săuca - redactor șef

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Ileana Petrean-Păușan, Marin Pop - redactori

Viorel Mureșan, Györfi-Deák György, Viorel Tăutan,

Marcel Lucaciu, Imelda Chintă, Simone Györfi, Carmen Ardelean

- redactori asociați;

Marius Soare - tehnoredactor

Responsabil de număr: **Imelda Chintă**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest "Vasile Goldiș" Filiala Zalău; Biblioteca Județeană "Toniță Scipione Bădescu" Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar "Silvania"; Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista "Caiete Silvane" este membră a Asociației Publicațiilor Literare și Editurilor din România (APLER) și a Asociației Revistelor și Publicațiilor din Europa (ARPE).

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Damco și prin redacție (achitând suma de bani aferentă abonamentului dorit în contul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj:

RO58TREZ5615010XXX006033

deschis la Trezoreria Zalău,

la care se adaugă taxele poștale de expediere).

Prețul unui abonament pe o lună este de 3 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați la telefon 0260-612870. Revista poate fi achiziționată și de la librăria de lângă Muzeul Literaturii Române din București.

Sumar

Traian Ștef, Poem pentru „Caiete Silvane” p.1

Daniel Săuca, a XI-a ediție a Festivalului „Primăvara Poeziei”/„Költészet Tavasz” p. 2

Primăvara Poeziei – 11 – Költészet Tavasz, poeme de **Boda Edit, Cristian Contraș, Devecseri Zoltán, Géczy János, Halmosi Sándor, Daniel Hoblea, Dina Horvath, Kiss Lehel, Lakatos Mihály, Láng Eszter,**

Marcel Lucaciu, Müller Dezső, Viorel Mureșan, Viorel Mureșan, Olasz Valéria, Ion Pițoiu –

Dragomir, Ioan Es. Pop, Daniel Săuca, Simone Györfi, Simonfi István, Viorel Tăutan și Doina Ira, traduceri de **Simone Györfi și Cseke Gábor** pp. 3 – 11

Viorel Mureșan, Colecția de călimări. Afurisita lucrare a păianjenilor pp. 12-13

Carmen Ardelean, Despre Peltz...numai de bine! pp. 13-14

Imelda Chintă, Crinolina și lirica impresionistă pp. 15-16

Marcel Lucaciu, Vitalismul exuberant. Nostalgia crinolinei pp. 16-17

Vianu Mureșan, Ceremonii la templul de apă pp. 17-18

Rodica Lăzărescu, Învățăturile unui critic literar către tânăra generație. **Daniel Cristea – Enache** pp. 18-20

Györfi – Deák György, Biserici pe Internet p. 21

Andrei Rus, Visage (Chip) p. 22

Ștefan Doru Dăncuș, Cărțile României p. 23

Gabriela Engeș, Tudor Augustin, Știați că... Biserița de lemn de la Mănăstirea Nicula își are originile în satul Gostila? p. 24

Adrian Sabău, pr. prof. **Radu Dorin Micu**: „Chipul părintelui Nicolae este alcătuit din curaj, libertate, sinceritate și neprefăcută smerenie” pp. 25 – 29

Ștefan Doru Dăncuș, Interviuuri neconvenționale. Răspunde scriitorul **Eugen Axinte** p. 30

Mihaela Rotaru, Credințe legate de destin și de urcitoare. Rituri de fecunditate performate în cadrul ceremonialului nupțial în zona etnografică Sălaj pp. 31-32

Pamfil Bilițiu, Poveste întreruptă p. 33

Alexandru Bogdan Kürti, Integrarea Sălajului în structurile statale ale României Mari pp. 34-36

Marin Pop, Corneliu Coposu despre Sălaj în coloanele ziarului „România Nouă” (1935 – 1938) pp. 37 – 40

Nicu Stejerean, Comparația nobilă în opera lui Liviu Rebreanu pp. 41 – 42

Doina Ira, Singurătatea în doi p. 42

Mariana Vlaicu, Ștefan Goanță și virtuozitatea limbajului. Câteva cuvinte... pp. 43-44

Ileana Petrean – Păușan, Desdemona, dă-mi parola! p. 45

Ștefan Doru Dăncuș, De ce scriu? p. 45

Lucian Perța, Parodie. Virgil Diaconu p. 45

Györfi – Deák György, Daniel Hoblea, Malaxorul cu noutăți editoriale pp. 46 – 47

Copertele II – IV sunt ilustrate cu Ex-libris-uri din expoziția „In memoriam dr. Constantin Mălinaș (1942 – 2010)” organizată în luna martie a.c. la Galeria de Artă „Ioan Sima” din Zalău de d-nii Balajti Karoly și Ioan – Maria Oros. Le mulțumim pentru sprijin!

